

A BUDAÖRSI EVANGÉLIKUS EGYHÁZKÖZSÉG
KELETKEZÉSE ÉS TÖRTÉNETE
A 2000. ESZTENDŐIG

- 2001. ÖRÖK ÉLET VASÁRNAPJÁN -

Bevezetés

A honi evangélikus egyház jelene eléggé viharos, mint oly sokszor a történelem során¹, de amikor megalakult a Budaörsi Evangélikus Gyülekezet, újra elemi erővel éltük át, hogy Jézus Krisztusnak az ígérete, amit tanítványinak adott missziói parancsához: „...és íme én veletek vagyok minden napon a világ végezetéig.” (Mt 28,18-20.) – mennyire megbízható ígéret, és csak szegyenkezhettünk kishitűsködéseink miatt.

A harmadik évezredváltáskor is igaz az, ha jelen van az élő Krisztus, akkor megvan az egyetlen alap (1Kor 3,11.), ami elég szilárd (Mt 7,24-25.) ahhoz, hogy az egyház és személyes létünk és életünk számára minden történelmi, társadalmi, ideológiai és egyéb vihar ellenére és a gonosz támadásaival szemben lehessen rá építeni. Jézus Krisztus egyházát a Szentlélek által „hívja, gyűjti, megvilágosítja megszenteli” és magánál megtartja az egy igaz hitben, ahogy erről Luther Márton is tanít Kis Kátéjában. Egyedül csak Jézusra kell tekintenünk és csak rá lehet építeni mai világunkban is!

Szemünkben ennek csodálatos példája a budaörsi gyülekezet önállósulása. Az építés felelőssége a miénk (1Kor 3,12-16). – Még akkor is, ha mostanában többet figyeljük a viharfelhőket, többet nézünk a félelmetesen elénk tornyosuló akadályokra, anyagi gondokra és a hit harcának naponkénti kérdéseire. Addig nincs is vészhelyzet, amíg látjuk feltámadt Urunkat, aki legyőzte a bűn, a gonosz és a halál hatalmát.

Jól tudjuk, hogy minden a könyörülő Isten kezében van (Rm 9,16.), aki a bűnös embert akarja megmenteni Jézus Krisztus által (Rm 3,24. Jel 22,17.). Ő teremti Krisztus látható „testévé” az egyházat. Jézus Krisztus feje az egyháznak (Kol 1,18). Isten iránti hálával gondoljuk végig a budaörsi gyülekezet történetét, mint ingyen való kegyelmének és irgalmas szabadításának egyik jó és számunkra nagyon kedves példáját.

I. A keresztyénség nyomai és az evangélikusok megjelenése Budaörsön és környékén

1. Az evangélikusok megjelenése Budaörsön és környékén

A budaörsi gyülekezet történetének írásba foglalására először nyílik alkalom. Éppen ezért szeretnénk felvázolni a kezdeteket is, amelyek meglehetősen homályba vesznek a kor apokaliptikus történelmi eseménye² miatt.

Írásos emléket keveset sikerült eddig felkutatni. Maga a település és környéke települések hálózatát alkotja a honfoglalás és az azt követő korban. Sőt ennek a lakott területnek a története korábbi időkhöz vezethető vissza, amikben joggal kereshetjük a keresztyénség nyomait már a honfoglalás előtti századokban is.

Budaörs neve „Örs” formában 1236-ból kimutatható az oklevelekben³. A Budára vivő út mentén épült. Rangját a királyi kápolna mutatta és jelentőségét neve takarja, ami arról tanúskodik, hogy része annak a stratégiai fontos, hozzávetőleg egy mérföld sugarú⁴, védő gyűrűnek, ami Budát vette körül⁵. Lakossága pedig bele tartozott abba az egyházi szervezetbe, melyet Szent István hozott létre. Mégis az a különleges helyzete, hogy a magyar királyság központjának a külső védművét alkotta, nemcsak közel hozta a királyi udvar lelki, szellemi életéhez, hanem annak szerves részévé tehető. Ez elmondható Buda polgári életéhez és fejlődéséhez való kapcsolódásáról is, melynek számunkra talán legfontosabb egyháztörténelmi eseménye a reformáció előtti pálos bibliafordítás, aminél azért is érdemes elidőzni, mert jelét láthatjuk annak a különleges lelki életnek, ami fogékonyá tehető az itt élő embereket később a reformáció befogadására.

Az egyetlen magyarországi, Boldog Özséb esztergomi kanonok által a 13. században alapított pálos rend, amely Remete Szent Pál nyomdokain akart haladni. A Pilisben élő remetéket gyűjtötte össze. Első kolostorukat 1250-ben építették. A 14. században indult virágzásnak a rend, amikor bekapcsolódtak a lelkipásztori munkába. 1304-ben épült budaszentlőrincen az a kolostoruk, mely a kor építészeti remekműve lett és a rend központjaként működött, és ahol olykor több száz szerzetes működött egy időben. Főúri vendégszobáiban gyakran megpihentek és elmélkedtek a magyar királyok Róbert Károlytól Mátyás királyig, és Nagy Lajos hozatta ide 1381-ben Velencéből Remete Szent Pál ereklyéit.

Ebbe a kolostorba érkezett a főnemesi származású Báthori László, aki sikeres katonai pályáját cserélte fel a tudós csendes, kolostori szolgálatával és 1437-től 1457-ig fordította le a Bibliát magyar nyelvre, illetve egyesek szerint csak másolta a szöveget és ezt saját magyarázataival látta el (dr. Szántó Konrád: A katolikus egyház története, Bp. 1983. I,546. o.). A nagy munkát abban a szobányi kis barlangban végezte el, amely ma is látható a Nagy-Hárs-hegyen (Budapest, II. ker., bővebben: Bottyán János: A magyar Biblia évszázadai, Bp. Ref. Zsinati Iroda, 1982. 28-30. o.). Mátyás király híres könyvtárába helyezte el a magyar Bibliát 1480-ban. Sajnos elveszett. Buda története során 15 ostromot ért meg, ha 1956-ról sem feledkezünk meg, és ezek során nagyon sok érték semmisült meg. Szomorú szívvel kell megjegyeznünk, hogy a Báthori bibliát nagy valószínűséggel nem a törökök pusztították el, hanem valamelyik köztisztviselőben álló, híres, vándor humanista „zabráltta” el, aki Mátyás halála után is szorgalmasan tanulmányozta a Corvinákat – ezek szerint nem tudományszomból.

Ilyen előzmények után a 16. század elején a reformáció ezt a területet is érintette. Adatokat azzal a kisugárzással kapcsolatban találunk, mely Budáról indult és elsősorban a vele szerves egységet alkotó területen érvényesült.

Először a humanisták működését említhetjük, akik a budai iskolában tanítottak, már a reformáció szellemében. Köztük is elsőnek Vinsheimius Vidről emlékezhetünk meg, akit Grynaeus Simon (1493-1541.) prédikátor követett és 1521-ben, amikor Habsburg Mária

(1505-1558.) Budára érkezett, udvari papja lett. A királyi udvarban Lang János, mint énekmester és tanító működött és a reformáció tanítását terjesztette.

II. Lajos miután feleségül vette Máriát, a királyné hatására a reformáció híveinek köre megerősödött a királyi udvarban. Grynaeusnak azonban menekülnie kellett és 1523-ban Cordatus Konrad (1475-1546.) neves prédikátor váltotta fel, akinek kis idő után szintén ez a sors jutott osztályrészül. Ekkor a királyné Henckel János (Lőcse, 1481.-1539.) kassai prédikátort hívta udvarába, aki itt is marad 1526. augusztus 30-ig, amikor a királyné a mohácsi csatavesztés hírére és férje halálhírére még az éjszaka folyamán Pozsonyba menekült. (A későbbiekben is volt még Henckel János papja a királynénak.)

Luther Márton ez után nem sokkal állította össze azt a könyvecskéjét, amellyel az özvegy királynét akarta megvigasztalni. (Luther Márton: Négy vigasztaló zsoltár Mária magyar királynéhoz. Wittenbergben, 1526. november 1. – ford. és az előszót írta Böröcz Enikő, Bp. M. Luther Szövetség, 1996.)

I. Szulejmán szeptember elején megjelent hadaival és a védtelenül hagyott budai várat s környékét feldúlta, felperzselte és nagy szakértelemmel kifosztotta. Miután megépült a hajóhíd, Pest és környéke is erre a sorsra jutott. A hónap végén vonult el a „felszabadító” sereg.

Még nem pusztult el minden és a lakosság is még létezett. Ilyen körülmények között kezdte el szolgálatát Dévai Bíró Mátyás (1500-1545.) Budán 1531-ben.⁶ Fiaatalabb prédikátor társáról, Bornemisza Péterről pedig csak azt tudjuk biztosan, hogy 1535-ben Pesten született, 1541-ben Buda elestekor szüleit és mindenét elveszítette és egyik szép versében megörökítette honvágyát („Vajjon s mikor leszön jó Budában lakásom!” - Cantio Optima.)

A török hódoltsági kor végére Buda környékén a lakosság pusztulásával együtt tűntek el a reformáció eredményei is, mint ahogy ezt többek között például Budafok esetében is megfigyelhetjük (l. a függelékben Rózse I.: Promontor, Bp. 1978. Kézirat).

Az élet csak akkor zökkent vissza a normális kerékvágásba, amikor megindult a lakosság betelepülése az elnéptelenedett vidékekre a 18. század során. Ez a népesség döntő többségében német származású és katolikus, de eredeti lakóhelyén találkozott már a reformáció nyomán kialakult evangélikus vagy református gyülekezetekkel. Ez érvényes a Budaörsre és környékére betelepült népességre is.

Ebből a történelmi körülményből adódóan nem csodálkozhatunk azon, hogy az itt élő protestánsok, elsősorban evangélikusok, de a reformátusok is, szórványosan fordultak elő.

A 17-18. században alakult ki az az egyházkerület, amelyhez a 20. század közepéig tartozott ennek a területnek az evangélikussága.

Thurzó Györgynek, miután nádorrá választották, sikerült összehívnia 1610-ben Zsolnán az evangélikus zsinatot, amelyen igyekeztek meghatározni az evangélikus egyházkerületeket. 1707-ben Petrőczy István kuruc generális (tábornok) elnökletében Rózsahegyen tartottak evangélikus zsinatot. Ezen a zsinaton már határozottabban öltött testet a bányai egyházkerület és a hétbányavárosi egyházmegye 1704-ben történt csatlakozásával véglegessé vált a Bányai Evangélikus Egyházkerület megalakulása. Első ismert püspöke: Melik Sámuel (1610-1620.), a 17. század második felében Spetkius Márton (1652-1655.), Lányi Dávid (1656-1669.), Zaboynik György (1669-1672.) és utána a 18. század elején Pilarik István (1704-1710.), a század végén Szinovicz Mihály (1785-1796.) és Hamaliár Márton (1796-1806.).

2. A budaörsi evangélikusok a pesti, a budai és a kelenföldi evangélikus egyház kebelében

Az evangélikusok szórvány élete nem alakulhatott át közösségi, gyülekezeti életté addig, amíg csak az ellenreformáció erői hatottak és a vallás gyakorlásának legalább valamilyen megtúrt formáját nem harcolhatták ki maguknak a protestánsok.

II. József 1781 október 13-án írta alá a türelmi rendeletet⁷, amely korlátok között ugyan, de szabadabb vallásgyakorlatot biztosított.

Ezt követően alakult meg a Pesti Evangélikus Egyház 1787-ben. Az 1790-91-es országgyűlés a vallásgyakorlási jogokat a XXVI. törvénycikkben mondta ki, amelyeket a tolerancia rendelet biztosított. Ezt a kedvező helyzetet használták fel az evangélikusok és reformátusok arra, hogy engedélyt kérjenek alkotmányozó zsinat tartására. A pesti evangélikus zsinat 1791. szeptember 12-től október 14-ig ülésezett báró Prónay László elnöklete alatt. Az egyházi alkotmány elkészült, de legfőbb megerősítést nem nyert. Mégis a zsinati határozatok alapján vált lehetővé az evangélikus egyház országosan szervezett működése. Ennek a viharos történelmi időszaknak a következtében is megerősödött az a gyakorlat, hogy az egyház a gyülekezetekben él. Későbbi egyházi törvényeink ebben a szellemben intézkedtek.

Pesten további evangélikus gyülekezetek alakulnak meg. 1837-ben két új gyülekezet szerveződik, majd a magyar egyház három körzetre tagolódik. (A későbbiek során, 1940-től kezdődően 6 körzetre osztották fel, amikből a második világháború után önálló gyülekezetek alakultak ki. A német egyház egyesült a Deák téri gyülekezettel.) Megépülnek sorra a templomok és iskolák, amelyek a magyar iskolák történetében és a közművelődésben jeles szerepet játszanak.

Sok hűségese lelkész és hitvalló gyülekezeti tag munkáját áldotta meg az Isten. Ezek közé tartozott Mária Dorottya (1800-1855.), József nádor felesége. Feljegyezték róla, hogy amikor a budai várpalota ablakából lenézett, imádkozott, hogy a Duna jobb partján, Budán és környékén is alakulhassanak evangélikus gyülekezetek.

1844-ben szerveződött meg a Budavári Evangélikus Egyház. (1844-ben az óbudai gyülekezet is megalakult. Az első anyakönyvek Pesti és budai gyülekezetekben – 1787-től, illetve 1844-től – keletkeztek, ezek kutatása adhatna pontosabb adatokat a budaörsi és szórványai ekkori evangélikusságáról.)

Az egyházmegyei területi beosztása sokat változott a történelem során.

A kerület kialakulásakor a Nógrádi Ev. Egyházmegyéhez tartozott nemcsak Buda és környéke hanem az egész vármegye területe is. Első ismert esperese Merzenschlag András (1615-1635.), a gyász évtizedében Kaurinszky János (1669-től), azt követően Marcelli György (1683-1685.), Hoitsi János esperessége idején vált ki és alakult meg a Pest-Békési egyházmegye. Első esperese Apostol István. Nevesebb esperesei: Markovics Mátyás, Pohl Mihály, Sztehlo András és Bartholomaedes János voltak. Laho János esperessége idején az egyházmegyéből kivált és önállósult 1791-ben a Pesti egyházmegye. Ennek esperese Molnár János lett (1791-1819.) Őt követte Jozeffy Pál. Sárkány Sámuel illetve Válka János idején szerveződik meg és válik önálló egyházmegyévé 1843-ban a Budapesti egyházmegye, mely a második világháború után szűnt meg. Az első időben a pesti és budai lelkészek váltották egymást az esperességben és csak 1860-tól kezdve választottak külön esperest. Elsőnek Lang Mihályt. Őt követte Elefánt Mihály (1868-1872.) Neves esperesei voltak Bachát Dániel és Scholtz Gusztáv. Két utolsó esperese Broschko Gusztáv Adolf 1924-től és Kemény Lajos 1931-től az egyházmegye megszűntetéséig.

Budaörsön és szórványjaiban élő evangélikusok a Budapesti Evangélikus Egyházmegyéhez kerültek, amikor az 1843-ban megalakult és 1844-ben a budai oldallal, majd 1847-ben a váci eklézsiával gyarapodott.

A 19. század végén és a 20. század elején találkozunk olyan törekvésekkel, különösen Budafokon és környékén, benne Budaörs és szórványai területén, amelyek a protestánsokat közös gyülekezeti keretbe akarják összevonni. Ennek azonban nincs elég közegyházi támogatottsága sem evangélikus, sem református részről, és nem teremtődött meg ennek jogi kerete sem. Annyira elhalványult ez a történelmi jelenség, hogy ma már vitatkoznak egykori létezésén. Ennek nyomai Budafokon egy pecsétnyomó, a közös templomépítés, és Biatorbágyon egy telekkönyvi adat, ami másképpen is értelmezhető. Minden esetre tény, hogy a Budakörnyéki Földhivatalban a biatorbágyi 551/ 456 hr.számon (Nagy u. 35. sz.) a tulajdonlapon olvasható a bejegyzés: 1871. július 25.-én vétel címén a Biatorbágyi Evangélikus és Református Egyházközség tulajdona". (Az esethez annyit kell hozzátenni, hogy a biai református gyülekezet nagy erőfeszítésekkel kezdett temploma megépítéshez és a telekredezési kérdéseknél merült fel ez az adat. A budaörsi evangélikus egyháznak kellett nyilatkoznia ezzel kapcsolatban, amit 148/ 2000. sz. levelükben október 27-én meg is tettek, az egyházmegye elnökségének jóváhagyásával és erről a tulajdonjogról lemondtak mivel „Biai, illetve Biatorbágyi Evangélikus Egyház nem létezett”, és magyarázatul hozzáfűzik, hogy: „A bejegyzés idején használt elnevezés egyháztörténeti eredetű. A bejegyzés akkori körülményeinek vizsgálata ma már aligha lehetséges”. A két gyülekezet együtt folyamodott az illetékes földhivatalhoz az adat kijavításáért.)

Lehet, hogy a porosz egységtörekvéseknek valami kései hajtása volt. I. Frigyes porosz király 1817-ben királyi hatalmával akarta megvalósítani az uniót (reformátusok és evangélikusok között, aminek az eredménye egy harmadik egyháztest: az uniált egyház létrejötte). – De az is lehet, hogy nehéz helyzetben lévő gyülekezetek megható törekvése volt ez az együttműködésre az ökuméné korszakát megelőző időben. (Albertfalvára, ma Budapest, XI. kerület, szász evangélikusok települtek. – Még a 1970-es években is mutogatták az Ormay Norbert utcában azt a házat, ami állítólag protestáns templomnak épült és lebontásáig, mint lakóház működött. A szászok leszármazottai valószínűleg a később megalakult budafoki református gyülekezetbe olvadtak be. Az evangélikus egyház mintha ebben az időszakban kevesebb gondot fordított volna a Buda környéki evangélikusok gondozására.

A 20. század különben nagyon rácafolt a humanisták elvárásaira, amikor a tudomány és technika hallatlan fejlődése világkatasztrófába torkollott.

Az első világháborút követő Tanácsköztársaság tette meg az istennélküli ideológiát „államvallássá”. A szekularizáció, amely a felvilágosodás, a francia és ipari forradalom idején felerősödött, a világháború következtében tovább terjedt, mert az elkeseredett tömegeket a szűnni nem akaró szenvedés közepette könnyű volt eltántorítani agitációkkal, melyek a természettudományos világképet tudatosan állították szembe a bibliai világképpel, a tudomány fejlődését a keresztény hittel.

A megoldatlan társadalmi kérdésekért is sokszor az egyházat tették felelőssé és a társadalom életében háttérbe szorították a keresztény erkölcsöt. Megerősödnek azok a világnézetek, amelyek az Isten-központúság helyére az emberközpontúságot állították és azzal tévesztették meg a csalódott embereket, hogy Isten helyét elfoglalhatja az ember és ezzel válik nagykorúvá, felsőbbrendű emberré, alkalmassá arra, hogy saját sorsát irányítsa és kezébe vegye a történelem kormánykerékét. (Ezzel egyáltalán nem akarjuk az egyház felelősségét kisebbiteni, de a valóság feltárásához nagyon alapos és tisztességes történelmi munkára lenne szükség, mert ezt az ideológia és pártpolitikai csatározások eszközeivel nem lehet elvégezni.)

Ebben a helyzetben mégis új gyülekezetek alakulnak.

Az első világháború után a nagy összeomlás következtében és Magyarország területének összezsugorodása miatt, sokan érkeztek a budai és környéke területére a békekötéssel elszakított országrészekből, köztük evangélikusok is. Voltak, akik például Késmárkról gyalog menekültek ide, mivel nem volt más lehetőségük pusztá létük és szeretteik

mentésére. (Az önállósult budafoki gyülekezet első lelkésze, Petrovics Pál Erdélyből menekült.)

A Buda környéki evangélikus „hívők kicsiny közössége Isten Szentlelkétől indítatva” egymásra találnak, köztük a budaörsi és környékbeli evangélikusok is, és elhatározzák a fiókegyházközség megalakítását. Egyesek amerikai hittestvérek körében szervezett gyűjtéssel akarták megteremteni a missziói egyházközség anyagi alapjait. Ezt azonban a kerület püspöke, D. Raffay Sándor, - aki az első világháború végétől a második végéig hordozta ennek a szolgálatnak a terhét – nem helyeselte.

1921. január 9-én tartották Budafokon az alakuló közgyűlést és így a Budai Evangélikus Egyházközség fiókegyházközsége lett. D. Raffay Sándor püspök javaslatára a bányai kerület alapító segélyt adományozott (l. a függelékben dr. Somogyi József: A Budafoki Evangélikus Egyházközség első negyedszázada. Budapest, 1953. Kézirat).

Első lelkészüket Szűts Gábor kelenföldi lelkész lett és megválasztották vallástanárnak Lombos Alfréd lelkészt, felügyelőnek Janisch Gyulát és „énekezetőit” (kántori) szolgálatra Levius Ferencet.

1923-ban a fiókegyházközség kérelmére Budafok nagyközség a Piac téren telket adományozott paplak és templom építésére.

1924-ben a budai egyházközség kelenföldi lelkészi körzete önálló gyülekezetté alakult. A szórványban élő evangélikusok fiókegyházközsége is tervezgethette az önálló gyülekezeti életet ezen a hatalmas szórványterületen.

Az 1924. június 22-én tartotta a Budai Egyház közgyűlését, amelyen egyhangúlag kimondták a két lelkészkerület önálló gyülekezetté alakulását és megállapították a két önálló gyülekezet, valamint a fiókgyülekezet határait: „...a kelenföldi egyházközséghez tartozik a Rudas-fürdő, a Gellérthegy, a Horthy Miklós úti s a Lágymányosi városrészek, a Sashegy, a Sasad-dűlő, és az egész Kelenföld, a Budafoki fiókegyházközség s a hozzátartozó szórványok: Budatétény, Nagytétény, Barossstelep, Budaörs, Törökbálint községek.” A Horthy Miklós út ma a Bartók Béla út. (Kari Károly: A Budafoki Evangélikus Egyházközség megalakulása, kézirat. Bp. 1985.) A Budapesti Evangélikus Egyházmegye 1924. június 30-án tartott közgyűlése jóváhagyta. Ezzel a fiókegyházközség hivatalosan a kelenföldi egyház kebelében működött, saját közgyűlése, tisztkara és egyháztanácsa volt. Ügyeit, mint közgyűlés, anyagi kérdések, költségvetési tervezetek, a kelenföldi lelkész irányításával önállóan végezte. A közgyűlés megállapította, hogy a „budafoki evangélikus fiókegyház, melyhez Nagytétény, Budatétény, Albertfalva, Budaörs és Törökbálint politikai községek evangélikusai, mint szórványok csatlakoztak, 1924. december 8-ával a kelenföldi egyházközség fiókegyházközségévé vált” (Kari K., i.m.).

A fiókegyházközség 1925. június 21-én tartott közgyűlése határozatilag mondta ki az anyaegyházközséggé alakulást, mint missziói egyházközség. A kelenföldi egyházközség presbitériumának 1925. október 29-én tartott ülésén, majd október 1-én tartott közgyűlésén hozzájárult az önállósuláshoz. Ekkor 804 lelket számlált a fiókegyházközség Budafok, Nagytétény, Baross Gábor telep, Budatétény, Albertfalva, Törökbálint és Budaörs területén. Elhatározták, hogy országos gyűjtést indítanak a templom- és paplaképítés céljára, pedig emberileg sem a politikai helyzet, sem a gazdasági válság nem kedvezett céljaik elérésének.

Ennek a korszaknak az elején tett IV. Károly kísérletet arra, hogy visszakerüljön trónjára. (A második kísérlet következménye volt a budaörsi csata 1921. október 23-án.) Gazdasági értelemben is az összeomlás szélén állt az ország. A korona közeledik a 100%-os inflációhoz, az ország a kisantant gyűlöletének szorításában fuldoklik, elszigetelődik. (Manapság szokták emlegetni, hogy milyen nagy tragédiát jelentett az akkori nagyhatalmaknak a terroristák oldalára állása és annak egyenes következménye az első világháború pusztítása.) Evangélikus eleink mégsem rettentek vissza sem a gyülekezet-, sem a templomépítéstől.

Az Istenre hagyatkozásban jó példát mutattak, ami most bennünket segíthet (2Kor 9,10!).

Lombos Alfréd lemondása után helyére az 1925. november 22-én tartott közgyűlés megválasztotta Petrovics Pál hosszúfalufűrészmezei lelkészt, aki nagy lendülettel fogott a gyülekezet szervezéséhez (l. id. Kendeh György temetési beszéde a lelkész ravatalánál). Különösen az ifjúság körében végzett nagy munkát. Megalapította az ifjúsági együletet. Jelentős lelkigondozói tevékenységet fejtett ki. Szomorú jelenséggé kell jegyeznünk, hogy a gazdasági nyomorúság közepette sok vitát gerjesztett az egyházadó, melynek behajtásáért sok megszorult ember az egyházat okolta. Ugyancsak feszültséget indukált a továbbtanulási lehetőség csökkenése az egyházi iskolákban. Ennek nyomai még évtizedek múltán is fellelhetők voltak. (Az egyházadót, az egyházi vagyont sikeresen támadták a baloldali pártok agitációikban és egyes értelmiségi körök, s ezzel az egyház társadalmi pozícióit gyengítették, teljesen figyelmen kívül hagyva, hogy az iskolafenntartás és a diakóniai szolgálat, mint fogyatékosok, idősek, betegek gondozása, valamint árvaellátás – „hadiárva-gondozás” - anyagi terhet jelentett az egyháznak). A lelkészeket ezek a kérdések sokszor szinte megoldhatatlan helyzetek elé állították. A társadalom is sokszor tehetetlen volt a szociális kérdésekkel szemben. A budafoki barlang-lakások megszüntetése csak a 80-as években sikerült!

Az evangélikus egyház százalékarányát messze meghaladóan kellett, hogy segítsen menekülteken, akik vagonokban laktak, sokszor nagyon reménytelen körülmények között, mint például Kendeh Gusztáv lelkész és családja. Voltak, akik más egyházba épültek be, mert onnan kaptak segítséget.

1927-ben Macskássy Sámuel budafoki főjegyzőt, a későbbi alpolgármestert választották meg felügyelőnek Janisch Gyula helyett. Az új felügyelő elnöktársával együtt motorja lett az anyagyülekezet szervezésének.

Ebből a korszakból sincs sok írásos adatunk, ha vizsgálódásunkat Budaörs és szórványaira akarjuk összpontosítani. Az anyakönyvek bizonyítják a szórványevangélikusok létét. 1924-től a kelenföldi gyülekezet anyakönyveiben lehet találni adatokat.

II. Budaörs és szórványának élete a Budafoki Evangélikus Egyházközség keretében 1928-tól 1945-ig

3. A Budafoki Missziói Egyházközség

1928. augusztus 12-én tartották az alakuló ünnepi közgyűlést a budafoki polgári iskolában. Broschko Gusztáv Adolf budapesti egyházmegye főesperese és Macskássy Sámuel elnökölt. A missziói egyházközség lelkészét, Petrovics Pál vallástanárt, helyettes lelkészt és Macskássy Sámuelt már július 8-án megválasztotta a közgyűlés. Beiktatásuk november 4-én történt az ünnepi istentiszteleten. A beiktató közgyűlésen Broschko Gusztáv Adolf főesperes és dr. Mikler Károly egyházmegyei felügyelő elnökölt.

A templom és gyülekezeti ház telkével kapcsolatban új tervek születtek, miközben az országos gyűjtés is javában zajlott. Ez a kérdés csak 1932-ben látszott megoldódni, amikor az eredeti tervhez tértek vissza, de a városi önkormányzat cserében új Piac téri telket ajánlott fel.

4. Templomépítés a második világháború árnyékában

1933-ban jutott el a templomépítés kérdése odáig, hogy dönteni lehetett és kellett az építési terv elkészítőjének személye felől. A választás Sándy Gyula műegytemi professzorra esett, aki a harmincas években több templomot is tervezett és a közgyűlésen tervezete osztatlan sikert aratott.

1934. június 10-én a közgyűlés határozott a kivitelező személyét illetően is: Reiber Lőrinc budafoki építőmestert bízta meg a templomépítéssel, aki másnap hozzá is látott a nagy munkához. A gyülekezet újabb adományokat kapott. Ennek ellenére világossá vált, hogy az építési alaptól semmi másra nem futja, mint a templom megépítésére.

A berendezéseket a gyülekezet tagjai további adományként szerzik be, a paplak céljára lakást, irodának egy helyiséget béreltek a közelben, amit azután Budafok város önkormányzata biztosított a mindenkori lelkésznek.

Az alapköv letétele 1934. július 8-án ünnepélyes keretek között ment végbe. D. Raffay Sándor püspök rakta le az alapkövet. Az elhelyezett okmány 1Kor 3,11-et és Jel 22,20-at idézi. Ezek az igék nagy bátorítást adhatnak nekünk, mai templomépítő gyülekezet tagjainak. Az előbbire már a bevezetésnél emlékeztettünk, de most álljon itt mindkét igehely szövege: „Mert más alapot senki sem vethet a meglévőn kívül, amely a Jézus Krisztus” – „Így szól az, aki ezekről bizonyosságot tesz: 'Bizony, hamar eljövök'. Ámen Jöjj, Uram Jézus!”

Isten úgy ajándékoz meg minket idővel, hogy a kegyelem idejét akarata szerint használhassuk ki, és elegendő legyen arra, hogy Jézus Krisztus minket is visszavezessen az „atyai házba”.

Harangot a kelenföldi gyülekezet ajándékozott, amit a német Gustav-Adolf-Werk-től kapott. Ezt a szép nagy, 11q „d”-hangzású harangot nem sikerült a toronyba elhelyezni méretei miatt. (Csak most, a millennium évében sikerült harangot állítani ifj. Esze Tamás áldozatos segítségével.)

Az oltárképet Szirtes Lajos helybeli rajztanár festette és ajándékozta a gyülekezetnek. Orgona pótlására pedig jó hangzású harmóniumát adta át a gyülekezetnek.

A templomszentelési szolgálatot 1935. november 3-án végezte D. Raffay Sándor bányakerületi püspök és Kemény Lajos budapesti egyházmegye esperese.

Petrovics Pál nyugdíjba vonulása után, 1942. május 16-tól Kökény Elek végezte a gyülekezeti lelkészi szolgálatot. Az ő idejében már a háború nemcsak vetette vészjósló árnyékát, hanem mint szennyes áradat „zúgva bőgve törte át a gátot”, ahogy Petőfi Sándor írta Tisza című versében, a megáradt folyóról, amely „El akarta nyelni a világot!”.

Az anyakönyvek tanúsága szerint a gyülekezet és lelkésze nemcsak gyülekezeten belül vigasztalt, bátorított és igyekezett menteni veszélyeztetett életeket, hanem a gyülekezeten kívüli sorsüldözötteken is akart segíteni és emellett igyekezett fenntartani a gyülekezet közösségi életét. (Ma már sokan elfelejtik, hogy az egyház mentő munkájának a hatását elsősorban az gátolta, hogy a nácizmus, a magyar nemzetiszocialista erő, később erőszak az egyház megsemmisítésére törekedett, mint korábban, majd később, a kommunizmus is.)

III. Budaörs és szóránya az önállósodás felé

A háború egyre inkább világháborúvá szélesedik. Magyarország részvétele egyre inkább súlyosabb terheket jelentett az ország lakosságának. Belpolitikailag pedig a szélsőségek egyre inkább teret nyertek. A náci politika egyre nagyobb hatást akart elérni a magyarországi németiség körében. Erre korábban a magyarországi nemzetiszocialista pártokat és szervezeteket használta fel, majd később a Volksbund megszervezésével, a népi német (Volksdeutsch) mozgalom irányításával igyekezett hatalmába kaparintani a népcsoportot. Ez nem sikerült teljes mértékben, hogy éppen a németekre nézve milyen veszedelmet jelentett, ez a későbbi kényszersorozásoknál derült ki. Ezen a területen az evangélikusságot kevésbé érintette. Ezzel a náci törekvéssel szemben keletkezett a magyarországi németek körében a Hűség a Hazáért mozgalom. (Sajnálatosnak tartjuk, hogy manapság, amikor szóba kerülhet a kárpótlás kérdése, ezekről a becsületes helytállókról megfeledkeznek, pedig kálváriájuk a háború után is folytatódott: őket is kitelepítették, őket is a GULAG-ra hurcolták a szovjet hatóságok.)

Ilyen körülmények között a keresztény helytállás mindennapi döntés volt élet és halál kérdése közt. Sajnos voltak eltántorodások, elbukások, amik ilyen kiélezett helyzetben másoknak szenvedést és fájdalmat okoztak. Nincs tudomásunk arról, hogy a gyülekezetből bárki részt vállalt volna az atrocitásokban, de arról lehetne sokat írni, hogy akár a náci, akár a szovjet terror miatt hányan és hogyan szenvedtek. A lelkészek az élete is sokszor veszélybe került. (Jelen történeti áttekintésünk kereteit meghaladja Gömbös Gyula személyének és politikai tevékenységének mérlegre tétele, mint aki hadügyminisztersége és miniszterelnöksége idején a gyülekezet tagja volt. Tény, hogy 1944. október 6-án budapesti szobrát kommunista partizánok /?/, a Marót-csoport felrobbantotta – bár akkor a kommunistáknak a kiugrást kellett volna segíteniük, amit azonban elszabotáltak. Ezzel az akcióval Gömbös Gyula tárgyilagos kritikája elmaradt. Dr. Vladár Gábor nyújt rövid elemzést *Visszaemlékezéseim* című önéletírásában. Bpest, Püski, 1997.)

5. Világháborús összeomlás és a keresztény reménység

A háborús cselekmények alatt a gyülekezet szétzilálódott. Voltak akik elmenekültek még Budapest körülvétele előtt, voltak akik a hivatalos kitelepítés keretében menekültek Nyugatra, de voltak sokan, akik Budapest területéről települtek ki, hogy könnyebben vészeljék át az ostromot. Ezeknek az embereknek nagy része így vesztette el sokszor mindenét. (Átfogó képet nyújt az egész korról: Bertényi Iván – dr. Gyapay Gábor: *Magyarország rövid története*. Bp. Maecenas, 1993. 2. kiadás.)

1945. február 13-án, amikor véget ért az ostrom, megindult a civil lakosság összeszedése. Sokakat elvittek a szovjetek. Erre a sorsra jutott a Budai Önkéntes Ezred is, amelyik a szovjetek oldalán kisebb alakulatokban már harcolt és nagy vérveszteségeket szenvedett. Budafokra vonták össze őket, parancsnokuk Variházy Oszkár alezredes lett és miután fegyverüket letétették, zárt sorokban hurcolták őket hadifogságba. Pedig a lakosság sem viselkedett ellenségesen. Sőt voltak, akik a szovjet sebesültek segítségére siettek (Joó Ernő, dr. Tóth Gábor és Tóth Sándor szerk.: Tétény-Promontor Budapest XXII. kerületének története, Bp. XXII. ker. Tanács VB, 1970.). A hitleri megszállás után a német nemzetiségűnek minősült családokból a hadköteleseket a Wehrmacht, illetve a Waffen-SS kötelékeibe kényszerítették be. Törökbálinton például az egyik nagycsaládos evangélikus apát a magyaroknál felmentették, a németeknél besorozták és a végén, mint katonaszökevényt hadbírószám elé állították és kivégezték. Özvegye négy kicsi gyerekkel maradt magára, s majd a pártállam idején a történetek ellenére is fasisztának bélyegezték, és kálváriája élete végéig tulajdonképpen nem ért véget. Lehetne sorolni a tragikus történeteket...

Végül a kép kiegészítésére meg kell jegyeznünk, hogy a hadszíntér tovább vonulását követően ezen a területen is általánossá vált a szovjet katonák garázdálkodása és erőszakoskodása, ami a baloldali érzelmű népességcsoportot sem kímélte, az utcai összefogdosások, a „malenkij robotra” való kényszerítése férfiaknak és nőknek. Hiába volt 15 év a korhatár, a kiskorúakat sem kímélték sokszor. A szovjet katonai hatóságok is megcsinálták, hogy a katonaság alól felmentett nagycsaládos apákat elhurcolták a munkatáborokba. Ez alól az evangélikusok sem voltak kivételek.

Az evangélikus templom nagy károkat nem szenvedett. Ablakai, üvegezett ajtaja ment tönkre. A toronysisakot érték belövések és az oszlopokon és falakon lehet látni néhány helyen a mai napig a lövedékek nyomát, amint a kőfalon megpattantak.

Noha a túlélők nagy örömmel jöttek elő óvóhelyeikről, nehezen indult újra a gyülekezeti élet. Újra menekült hullámok távoztak és érkeztek. A kitelepítések a német származású lakosságot érintették ezen a területen is. A háború miatt menekültek egy része megragadt itt. A határoknak újra zsugorítása következtében is érkeztek menekültek és végül a környező országokból elűzött magyar kitelepítettek is megjelentek. A későbbi politikai változások újabb népvándorlást indítottak el.

1946-ban kirabolták a lelkészi hivatalt. Nem zabrálás, hanem politikai okok lehettek a háttérben, mivel Gömbös Gyula politikai pályafutása idején a gyülekezet tagja volt. Megsemmisült a levéltár nagy része.

Az evangélikusok ebben az időben itt is megelevenedést hozott. A talajt vesztett emberek sok vigasztalást kaptak. 1947-ben a békekötéssel lezárult a második világháború. Következményei azonban mind a mai napig megmutatkoznak. Az utána következő pártállami korszak is okozott nagy traumákat, lelkiismereti és morális válságokat. Az emberekben megvolt a vágy a normális élet megteremtéséhez. Az elképzelhetetlen pusztulás ellenére összefogással a háborús romokat eltakarították. A kommunista párt népszerűségét még ebben az időben azzal is növelni akarta, hogy az egyházi háborús károk felszámolásában készségesen közreműködött. Gyárak és üzemek segítettek a budafoki templom rendbehozásánál is. Viszont egyre nyomasztóbbá vált a felismerés, hogy Magyarországot a Szovjetunió megszállva akarja megtartani. A szociáldemokrácia lejáratásával az is kezdett világossá válni, hogy kinyilvánított jelszavak és az „intenzív” népnevelés ellenére sem egyértelmű, hogy munkások-e a jövő.

Budaörs szempontjából bizonyára a legnagyobb döntés, hogy amikor a kitelepített németek ingatlanait osztogatta az állam, felajánlották az evangélikus gyülekezetnek is az egyik épületet, hogy vegye birtokba gyülekezeti célra. Humanitárius okok miatt a gyülekezet ezt nem tette. Az evangélikus istentiszteletet a református gyülekezet jóvoltából az ő imaházukban lehetett tartani, amikor a közlekedés már megindult. Törökbálinton is és Budaörsön is így lehetett megoldani az istentisztelet tartását.

1947-ben Fogarasi János Árpád személyében új lelkésze, dr. Somogyi József nyugalmazott professzor személyében pedig új felügyelője lett a gyülekezetnek. Az egyre erősödő politikai nyomás és kultúrharc ellenére a gyülekezet tagjainak is tele volt a szíve reménységgel. Így volt ez még akkor is, hogyha ritka volt az olyan család melynek ne lett volna elpusztult vagy elhurcolt tagja.

6. Az egyházközség a 1948-52-es zsinat idején

Az 1948-as év tavaszát a 48-as dicső szabadságharc és forradalom 100 éves fordulójának ünnepségei töltötték be, de a felszín alatt már jelentkeztek az éles támadások, amelyek az egyházakat sem kímélték, köztük az evangélikust sem. Az egyházi iskolák elleni támadás közvetlenül az egyházközséget a kántori szolgálaton keresztül érintette. Az egyházi iskolák államosításának egyik következménye az volt, hogy a pedagógus társadalmat elszakította az egyháztól. Az egyházi tanítók 1951-ig kaptak türelmi időt, hogy egyházi szolgálatukat felszámolják, vagy abban maradván a pedagógusi pályafutásukat fejezzék be. A gyülekezet sohasem volt olyan helyzetben, hogy önálló kántori állást tudott volna szervezni. Ebben az időben Radnai Márton volt a kántor, akinek el kellett hagynia egyházi szolgálatát. Ő különben is állami tanítóként működött.

Súlyosabb kérdésként jelentkezett a hitoktatás, ami korábban kötelező formában minden iskolában biztosítva volt. Külön hitoktatók álltak rendelkezésre a legtöbb helyen és az egyházi iskolákban a pedagógusok is kivették részüket a hitoktatói szolgálatból. Ezt a kérdést azonban később az állam és egyes felekezetek között megkötött egyezmény szabályozta, de már az átmeneti időben is mutatkoztak nehézségek: ki végzi a hitoktatást, hol és mikor tartják a hittanórákat. A pártnak a legfontosabb volt az ifjúság megnyerése, átnevelése már kisiskolás kortól. A hitoktatás ellen is ezért lépett fel szervezetten. Az ifjúsággal foglalkozó direktívák között olvashatjuk: „Az úttörők között olyan légkört kell kialakítani, hogy szégyen és nevetség tárgya legyen a hittanóra járás”. (Közl.: Rózse I.: A halál árnyákának völgyében, Bp.1997. 99.o.)

Megoldásként segédlelkészeket állítottak be vagy diakonisszákat a gyülekezeti munkába, ha erre lehetőség nyílt. Budafokra segédlelkészként Roszik Mihály került.

A politikai helyzet változása magával hozta a lelkészi szolgálat további gondjait. A lelkészeket sokszor személyesen támadták meg az újságok hasábjain. Fogarasi János Árpád lelkészi szolgálata is politikai falakba ütközött (valószínű, hogy későbbi zátonyra futása, családi életének összeomlása ebből is eredeztethető). A párt ekkor már módszeresen igyekezett elszakítani a tömegeket az egyháztól s ha ez szóval nem ment, akkor más eszközöket is alkalmaztak. Különösen az értelmiség vált sebezhetővé.

Az egyházban zsinat összehívásával akarták rendezni az egyházi életet. Ennek lett volna feladata döntenie az iskolafenntartás kérdésében és az egyházi élet minden fontos kérdésében. A munkát megakadályozták azok a támadások, amelyek az egyház vezetőit és intézményeit érték, s különösen az a hajsza, ami D. Ordass Lajos bányakerületi püspök személyét érte, s végül koncepciós per segítségével börtönbe juttatta. Kapi Béla személyét is támadások érték és mivel egészségi állapota megromlott, nyugalomba vonult.

Az államhatalom minden változást igyekezett a maga javára kihasználni. Az egyházi életbe közvetlenül beleszólt. Az egyházi élet felelős irányítóit igyekezett félreállítani és saját embereit betenni a kulcspozíciókba. Miután az egyezményt aláírták (1948. december 8.), rövidesen megszűnt a kötelező hitoktatás, majd a fakultatív hitoktatás korlátozása folyamatosan erősödött. Például mindkét szülő beleegyezése kellett a hitoktatásban való részvételhez és a beiratásnál jelen kellett lenniük. A hitoktatást csak erre engedélyt kapott lelkészek végezheték. A hittanbeiratást a beiratkozástól elkülönítve egy kijelölt délelőtt és délután bonyolították le. Szülőknek és pedagógusoknak egyaránt tortúrákon kellett

keresztülmenniük. (Részletes korrajz: D. Ordass Lajos: *Önéletrajzi írások*, szerk. Szépfalusi István. Bern, 1985. 2. köt. 1987.)

1950-ben Budafok és környéke a főváros része lett. A kitelepítések itt is éreztetik hatásukat, mint szórványában is. Az év során Ordass püspök kikerül ugyan a börtönből, de ügyében egyházi különbíróság ítélezik, amely püspöki hivatalától megfosztja. Állami nyomásra Dezséry László óbudai gyülekezeti lelkészt választják meg a bányakerület élére. 1952-ben miután a zsinat új területi beosztást alakít ki, és megszűnik a négy egyházkerület és átalakulnak az egyházmegyék, a budafoki gyülekezet és szórványa az Északi Evangélikus Egyházkerületbe tagolódik, mint az új szervezésű Budai egyházmegye egyik gyülekezete. Ettől kezdve püspöke D. dr. Vető Lajos és esperese Várady Lajos. Mindketten a budavári gyülekezet lelkészei.

A budafoki gyülekezet új segédlelkésze Sikter László, utána dr. Benes Miklós.

7. A gyülekezeti élet 1952-től

Gyakorlatilag a főváros területén az iskolai hitoktatást felszámolják. Az evangélizációt leállítják. A megmaradt Fasori gimnáziumot az egyház ajánlja fel. A lelkészeket egyre több politikai nyilatkozatot követelnek. Ellenkező esetben szankciókat foganatosítanak. Az egyház ellen egyre nyíltabban lépnek fel. Ebben az időben figyelik, hogy ki jár templomba, a munkás-levelezők írnak azokról a „visszaélésekről”, amit az egyház hitoktatás, adománygyűjtés, keresztelezés és egyéb területeken követ el. Munkahelyi agitáció és ateista propaganda folyik az egyház ellen. Akik hagyják magukat meggyőzni, azok anyagi s egyéb előnyökhöz juthatnak.

A szolgálatot átmenetileg Csákó Gyula látta el, végül mégis Visontai Róbertre esett a választás.

Visontai Róbert 1953-tól 1977-ig szolgált a gyülekezetben. A lelkészi hivatal helyiségét közben elkommunizálták. A templom körüli udvar egy részét a szomszédságban lévő iskola minden hivatalos bejelentés nélkül egyszerűen elfoglalta Micsurin-kert-nek, szétszedve a kerítést. A köztisztasági vállalat utcaseprő telepéről az állatok is állandóan rongáltak a kerítést, pusztították a templomudvart, parkosítást. De maga a templom is atrocitásoktól szenvedett: beverték az ablakait, összetörték a díszítményeit, firkáltak az ajtajára.

A lelkész érezte kiszolgáltatottságát. Ezért voltak összeütközései a helyi hatalmasságokkal. A hivatali helyiség bibliaórák és egyéb alkalmak számára nagyon hiányzott. Egyetlen építmény, a templom adott otthont mindennek. Télen a sekrestyében tartották az istentiszteletet, ami iroda, raktár és a lelkész tartózkodási helye volt, miután a kerületrendezés miatt lebontották azt az épületet, amelyben a lelkész lakása volt. 1969-ben történt mindez.

A templom tatarozása, kertrendezés, egyházi járulék beszédés, templomtakarítás és egyebek mind a lelkész munkája volt. Korábban a katechetikai munkaközösségben tevékenykedett, de ebből a munkából fokozatosan kiszorult, ahogy a déli kerülettől elszakadt. A szokásos gyülekezeti alkalmakat ezek ellenére is megtartották, a vasárnapi istentiszteletek száma addig nem csökkent, amíg eljártak az istentiszteletekre. A segédlelkészek kiesésével kiegészítőkről kellett gondoskodni, akik közül többen az egyház laikus munkásai voltak már korábban is. Így vállalt szolgálatokat rendszeresen Wunderlich Sándor felügyelő és kántori szolgálatot felesége. A gyerekmunkában ifjúsági tagok segítették a gyülekezeti lelkészt.

A szórványok tömegközlekedéssel voltak elérhetőek. Vasárnaponként, a szórványokkal együtt 3-4 istentiszteletet kellett tartani. Istentiszteleti helyek: Budafok, Nagytétény, Kelenvölgy, Albertfalva, Budaörs és Törökbálint. Az idői keret sem tette azt

lehetővé, hogy egy személy lássa el a vasárnapi szolgálatokat. Segédlelkészek ebben az időben: Karner Ágoston, Madocsai Miklós, Schreiner Vilmos és Bodrog Miklós. Kiesésük után a lelkésznek alkalmi segítők voltak. Laikusok közül is. Világi állásban dolgozott Horváth Miklós, aki mint építész szakember segített a lelkésznek. Németh Zoltán gépészmérnök, presbiter gondoki teendőket vállalt. Wunderlich Sándort 1956 után felügyelőnek is megválasztották.

Az 1953-54-es enyhülés nemigen érezte hatását. Ma már világosan áll előttünk, hogy a Nagy Imre-féle reformot az ultrabal minden eszközzel igyekezett gátolni és a gazdasági életet jégre vinni.

1956-ban a forradalom és szabadságharc ezen a területen is végbement. A gyülekezeti életben itt is felpezsdülést hozott. Vető Lajos püspök lemondása után Túróczy Zoltánt választották meg püspöknek, szinte egyhangúlag (ami miatt később „vezekelnie kellett”), az esperes személye is változott a mandátum lejártával. Az új esperes Danhauser László, budahegyvidéki lelkész lett. Mire a reménységet adó folyamatból kiteljesedés lehetett volna, megindult a megtorlás. A gyülekezeti lelkészeket is megvizsgálták, hogy mennyire ártották bele magukat a politikai eseményekbe és természetesen ürügyül szolgált, hogy elmozdíthassák őket állásukból. Erre végül is Budafokon nem került sor de a kerület püspökét Túróczy Zoltánt már 1957-ben félreállították – ürügyül szolgált, hogy Vető Lajost „fegyveres banditák kényszerítették” 1956-ban lemondásra, az esperest, Danhauser Lászlót pedig Budapestről eltávolították Bakonycsernyére, ahol egy széthullott gyülekezet várta az élő budahegyvidéki egyházközség helyett. Lakáskörülményei olyanok voltak, hogy családját nem vihette magával, anyagi körülményei is úgy alakultak, hogy az édesanya fizetéséből tudott létezni a család.

1956 utáni megtorlások megint szétszóródással jártak. Sokan még a forradalom és szabadságharc utolsó napjaiban menekültek külföldre. Ma is akadnak, akik hazahazalátogatnak, de vannak, akikről azóta sem tudnak, mint például dr. Somogyi József felügyelőről, aki külföldi egyetemen folytatta tudományos tevékenységét, professzori munkáját. Budafok elszigetelődött a többi gyülekezettől pedig 56-ot követően a lelkészek és a gyülekezetek testvéri közössége, a fraternitás helyreállt, illetve megerősödött.

Az 1957:22. törvényerejű elnöki tanácsi rendelettel sikerült megsemmisíteni minden 56-os reformot. A hitoktatást, ami majdnem 100 %-sá vált, már 1958-ra sikerült ismét letörni és a későbbiek során megszüntetni. Ekkor hangoztatták azt, hogy az egyház csak a templomban tarthat hittanórákat. Ehhez legtöbb helyen szinte minden tárgyi feltétel hiányzott. Újra vasárnapi és egyéb elfoglaltsággal akarták az ifjúságot hatalmukban tartani. Ekkor azonban már az ifjúságot nem sikerült a korábbi mértékben behálózni. Ha számarányban nem is képviseltek többséget, de voltak akik a gyülekezeti közösséghez csatlakoztak. Ez érvényes a felnőttekre is.

Az egyházellenes intézkedések „finomodtak”. Az ateista ideológia már számolt azzal, hogy az egyház még fennmarad egy darabig. Inkább a párttagokkal kapcsolatban szigorította meg az egyházzal való szakítást az állampárt. Ugyanakkor a társadalmi érvényesülés még világosabban kötődött a pártpolitikához. Erre legkevésbé a munkások és a parasztság volt tekintettel. A pártnak statisztikai zsonglőrködésre volt szüksége, hogy soraiban kimutassa a munkás-paraszt tömegeket. Ezt segítette a munkásörtség szervezése, az ifjúsági mozgalomban a KISZ, s azon belül a Kilián-próba, építőtábor mozgalom és egyéb szervezések.

Keresztelő helyett a névadó ünnepség szorgalmazása és bizonyos előnyökkel való összekötése szintén a szekularizációs folyamatot akarta felerősíteni és felgyorsítani. A polgári házasságkötés egyre ünnepélyesebbé tétele és a polgári temetés finanszírozása további lehetőségeket biztosított a gyülekezeti közösségek megbontásához.

Az egyházzal szemben a dezinformáció eszközét is bevetették: átírják a Bibliát, vallásos ateizmus, ifjúsági munkában sikeres lelkészeket igyekeztek morálisan lejáratni, a „klerikális

reakció" mesterkedéseivel továbbra is telerakták a sajtót. Az eredmény legfeljebb a „kettős nevelésben”, a titkosan végzett keresztelésben, s egyéb szertartásokban, valamint közösségi alkalmakban volt lemérhető.

Az egyházban a politikai alkalmazkodás jeleként a diakóniai teológiai irányzat alakul ki ebben az időben s az elismeréseket a békeharcért, Hazafias Népfront-munkáért, az újra tsz-esítésben kifejtett agitációs munkáért kapták a lelkészek. Ezek ugyan nem határozták meg a gyülekezeti életet, de fokozták a bizalmatlanságot az egyházon belül és a társadalomban is. Ezért jó kezdeményezések sem tudtak kibontakozni világi szinten. Az ultrabal a lelkészeket is felhasználta a reformokkal szemben, s feladatukká vált a konvergenciának, mint a kapitalista aknamunkának az emlegetése.

Nem véletlenül alakulnak ki a kis közösségek a gyülekezeten belül. Az állampárt nem mond le az egyház kézbentartásáról, amit sokszor éppen az egyházi vezetőségen és a „békepapokon” keresztül akar elérni.

Ezek az egyházban további feszültségeket gerjesztenek és ellentéteket szítanak.

Budaörs és a szórványgondozás nagyon megérezte a segédlelkészek kiesését, a megfelelő gyülekezeti helyiség hiánya pedig lehetetlenné tette a gyülekezeti közösség formálódását. A nem aktív és egyházfenntartásban részt nem vevő gyülekezeti tagok méginkább elmaradtak.

A gyülekezetet a lelkész rendszeres látogatása tartotta össze, amit egybekötött a pénz beszédével. Ezt sokan kritizálták, de kevesen segítettek rendszeresen. Több nehézséggel kellett azután megbirkózni, amikor a lelkésznek a XI. kerületbe kellett elköltöznie. A lakás kérdését nem lehetett megoldani. Megszűnt a HÉV és ezzel Budafok és Budaörs, valamint Törökbálint közvetlen összeköttetése is. Külföldi támogatással a lelkész autóhoz jutott, de a jogosítvány megszerzése közúti sokk miatt megghiúsult.

Külön fejezet a gyülekezet életében az az időszak, amikor újra előkerülnek azok az építési tervek, amiket a háború előtt nem sikerült megvalósítani. Szükségessé vált a paplak, a lelkészi hivatal és valamilyen gyülekezeti terem megvalósítása. A gyülekezetben nagy vitákat váltott ki. A lelkészt vádolták azzal, hogy nem akar építkezni, holott a hetvenes évek eleje az új teológia építésének jegyében telt, ami minden más építkezést háttérbe szorított.

Lassan a súrlódások, meddő viták és sokszor a szeretetlenség felőrölte a lelkész egészségét. Ehhez hozzájárult az is, hogy a lakótelepen adódott nézeteltéréseket is támadásként élte át, aminek alapja az volt, hogy a házmester még pluszban „figyelte” a lelkész tevékenységét. „Jóindulatától” sok minden függött.

A 70-es évek második felében Visontai Róbert sokat betegeskedett. Rendszeresen helyettesítették a kelenföldi lelkészek. Közel másfél éven át a kelenföldi és csepeli lelkészek, és én mint akkori csepeli és kelenföldi segédlelkész (harmadik szolgálati helyem az Országos Evangélikus Levétár volt).

Végül Visontai Róbert úgy látta, hogy rokkantsági nyugdíjba kell mennie. Utána engem hívott meg a gyülekezet s még 1977 végén beiktattak. Ekkor már az egyházkerület püspöke D. dr. Ottlyk Ernő, a budai egyházmegye esperese pedig D. Koren Emil volt.

Szolgálatomat az 1978-as gyülekezeti jubileum megszervezése, a gyülekezeti központ építése, az ifjúsági munka, valamint a bibliaórák újraszervezése határozta meg. Mégis el kell mondanom, hogy semmi sem történt úgy, ahogy elhatároztuk, ahogy a lelkészi munkatervben rögzítettük. Ezeket keretként értelmeztem és szó szerint az Isten kezébe tettem és tettünk le mindent. Ezért lehetett erőnk, hogy befussuk az előttünk álló versenypályát, küzdópályát (Fil 2,12).

Így került már első perctől homloktérbe a szórványok kérdése.

Amikor mint gyülekezeti lelkész először mérhettem fel a valós helyzetet, nyilvánvalóvá vált, hogy az első ellentmondás a budafoki gyülekezetben a szórványhelyzet jelenlegi megoldatlansága. Eredetileg is két lelkészre tervezve szervezték meg a missziói egyházközséget. Az a körülmény, hogy Budafok és közvetlen környéke Budapest egyik

kerülete lett, a tömegközlekedési lehetőségek ellenére is, a szórványegyházközség még inkább eltávolodott a vidéki szórványoktól.

A fővároson kívüli rész súlypontja egyértelműen Budaörs. Ennek oka nem is a létszám, nem is a lakossűrűség, ami nagyobb volt, mint Budafok és környékén, hanem az, ahogy az itt élő evangélikusok hitüket megélték. Ebben a gyülekezeti részben mintha nem nyugodtak volna bele a szétszóródottságba és igényelték a közösséget, ami korunkban meghatározója az egyházi életnek.

A közegyházi elképzelés az volt, hogy vonják össze Budafokot Érddel, mégpedig úgy hogy a központ legyen Érden, ahol egy félben maradt épületet kellene befejezni és ez által alakulna ki a központ. (Megjegyzem, hogy 5-8 évvel korábban szerettem volna vállalni Érdet magát, amikor Bányay Sándor betegsége majd bekövetkezett halála után üresedésben volt. Akkor a püspök anyagi elrendezetlenségre és egyebekre hivatkozva nem engedte.) Most viszont Budafokkal együtt akarta, mondván, hogy „széles vállamra” többet is lehet rakni, amit én is így gondoltam, de azzal a feltétellel, hogy előbb a budafoki gyülekezet kérdéseit kell megoldani s akkor a gyülekezet segíthet az érdi gyülekezet megerősítésében. Ez a vita elkeseredetten folyt tovább, mert világos volt számunkra, hogy egy szórványgyülekezet közösségé formálásához sem vagyunk elegendek, de kettőhöz, melyekben egyen-egyenként sincsenek biztosítva a feltételek, felelőtlenség volna ígéretet tenni, noha nem tévesztettük szem elől azt, hogy kegyelemből élünk (Rm 3,24. 2Kor 12,9. Ef 2,5).

Már a „gyülekezeti központ” elnevezés is vihart kavart. Jóhízemű, hívő emberek is kezdtek minket agitálni, hogy hagyjunk fel az építkezéssel. „Az őskeresztyének katakombákban voltak”...Még gúnyolódás is ért bennünket, mint egykor Noét, amikor a bárkát építette, de a mi reménységünk éppen az volt, hogy nem özönvíz, hanem Isten ki nem érdemelt kegyelmének korszaka jön el, amelynek kérdése az lesz, hogy hogyan élünk a lehetőségekkel, a „kairosz”-szal, amit Isten akar nekünk ajándékozni. Szinte egész gyülekezeti szolgálatom alatt épült a gyülekezeti ház és, hogy ez mit jelentett, azt a dokumentumok sem tudják visszatükrözni. A súlypont a templom fűthetősége és a gyülekezeti terem létrehozása volt.

1978 karácsonyán volt először fűtve a templom úgy, hogy télikabátban, ülőpárnán megfelelő volt. Ehhez tudni kell, hogy a templomszenteléskor sem sikerült befűteni 1935-ben a templomot, mert a fűtőrendszer alkalmatlan volt erre.

A gyerekek ettől kezdve karácsonyi műsort adtak elő szenteste, amikor is megtelt a templom a tömegközlekedés korlátozása ellenére is. A fűtőberendezéshez Ruth Karwell és Heikki Ahonen segített hozzá, felállítása és beüzemelése teljesen a gyülekezet áldozatkész tagjainak köszönhető. Budaörsről különösen sokat segített Horváth Miklós, a tűzrendészeti ügyekben Flick János testvérünk. Kétkezi munkájával és fuvarokkal Horváth Zoltán és családja is aktív részt vállalt.

Az építkezésnél a tervek elkészítése is hosszabb időt vett igénybe, aki ezt fizetség nélkül vállalta az egyedül dr. Kotsis Iván műépítész volt. Az engedélyeztetések, beleértve a közművek bekötését, köztük a gázét, megint hosszú időt, több, mint egy évet vett igénybe, s mindez viták keresztjében. „Óriási gondolat” volt az az elképzelés, hogy hosszába vágjuk ketté a templomteret és a felső rész legyen paplak, az alsó templom. Szerencsére a presbiterek hallgattak józan eszükre. Ha az egyik püspök támogatta terveinket, akkor a másik támadta és viszont. Nem részletezem: lényeg, hogy Isten kegyelméből megépült.

Az első kapavágásnál is voltak ellentétek. Többen szerettek volna alapkövetélt, de mivel a gyülekezeti házat egybe kellett építeni a templommal, így az alapkövetélt már bő emberöltővel korábban megtörtént. Mindenesetre az építkezést megkezdő könyörgő istentiszteleten nagyon kevesen voltunk és többsíkon éltük át 1Kor 3,11. valóságát és igazságát.

A gyülekezet legidősebb presbitere a budaörsi Tábornok András, unokájával Zsirai Zsuzsával és még többen Budaörsről, vettek részt a kezdetektől a budafoki gyülekezeti ház építkezésében.

Amikor a gyülekezeti terem elkészült annyira, hogy fűthetővé vált és a használatbavételi engedélyt megkaptuk rá, akkor a bibliaórákat megfelelő körülmények között tudtuk tartani. Az ifjúsági óra, a vasárnapi istentisztelettel párhuzamos gyermekkör és a hittanórát pótló serdülőkör, amire a rövidre szabott konfirmációi előkészítőt lehetett építeni a tárgyi feltételek birtokában emberileg szervezhetővé vált. Nem ment egykönnyen. Különösen az egymást váltó nemzedékek együttartása, illetve „pótlása”.

Radnai Márton nyugdíjba vonulása után belefogott az énekkari munkába és így a budai gyülekezetek Cantate vasárnapi ünnepségén a budafoki énekkar is megszólalhatott. Sajnos az énekkar léte nem állandósult, pedig Radnai Márton halála után lett volna utánpótlás. Olyannyira, hogy a kántorképző tanfolyamokra túljelentkezések voltak, amiből megint feszültség támadt.

Mind bibliaórákra, mind gyerek és ifjúsági alkalmakra számarányuknál nagyobb részben voltak jelen Budaörs és szórványában élő evangélikusok. Ezen kívül sikerült néhány helyen háziistentiszteletet és kihelyezett konfirmációi és ifjúsági, majd a kilencvenes évek elejétől hittanórát tartani (Ecséri, Michelberger, Szabovik, Marcsek-Tóth és más családoknál).

Nagy munka volt a templom udvar bekerítése, irányítója Németh Zoltán mérnök és presbiter vezetésével. Később az iskolával sikerült tisztázni a templomtelek határát – sokkal humánusabb formában.

A templom udvar rendbe hozása, templomtető és belső, valamint bejárati rész tatarozása szintén nagy munka volt. Ami már dr. Nagy Gyula püspöksége alatt történt.

Őt Szabik Imre követte a püspökségben, aki azt megelőzőleg D. Koren Emil után lett a budai egyházmegye esperese.

A lelkészlakás a gyermekbibliakörök helye és vendégek szálláshelye lett. LMK-t is tudtunk megfelelő körülmények között tartani.

IV. A Budaörsi Evangélikus Gyülekezet

1984-ben az LVSZ Budapesti nagygyűlésétől kezdve megnőtt a gyülekezeti lelkészek nem gyülekezeti szolgálata, ami érezhetően megnövelte az én feladataimat is. Ehhez jött még a hitoktatás megszervezése (számomra a fasori gimnáziumban is, hittankönyv írással is). Egyre világosabbá vált, hogy rendszeres segítség nélkül megvalósíthatatlan a feladat. A gondokat fokozta, hogy a hitoktatás megszervezését ellenséges erők gátolták és az egyházi élet más területén is jelentkeztek az akadékoskodók.

8. Az első lépések az önállóodás felé

A gyülekezeti központ közelebb hozta az anyagyülekezethez a szórványokban élő híveket, de az igények is nőttek a gyülekezeti közösséggel kapcsolatban. Rendszeres házi alkalmak csak erősödtek (gyermekbibliakörök, konfirmációi előkészítő). A hitoktatás Törökbálint, Budaörs, sőt Bia viszonylatában is megindult és több megértést tapasztaltam az iskolák részéről, mint Budafok környékén. Az ifjúsági óra kérdése is felvetődött.

Budaörsön a református gyülekezettel történt megállapodás értelmében az istentiszteleti időpontot kora délutánról reggelre tudtuk áttenni, ami a vasárnapi istentisztelet látogatottságát megnövelte. A szórványhittanórák tartásába utódomnak is besegítettem – miközben az esperes úr saját tulajdonú kocsinkat – ajánlgatta szolgálati kocsinak.

9. Az önállósodás szükségessége

Sokat és sokan rágódnak mind a mai napig azon, hogy 1989-ben rendszerváltás vagy rendszer-változás történt-e Magyarországon. Kétségtelen, hogy az értetlenség vasbetonfalát áttörni nehéz, súlyos gazdasági, társadalmi és politikai kérdésekkel szembesülünk nap mint nap, mégis hatalmas változás történt és hiába akarnák a történelem kerekét visszafelé forgatni nem megy, de ugyanakkor a társadalom még nem döbbsent rá, hogy az új helyzetből jó csak akkor származik, ha az egész társadalom, az ország népe összefog és az ország, a maga javára aknázza ki. Nekünk keresztényeknek arról sem szabad megfeledkezni, hogy Isten, a történelem ura ma is elhatározhat olyan történelmi változást, ami az ember, az emberiség javát szolgálja. Az egyház előtt pedig új lehetőségeket nyithat küldetésének betöltésére. Az új helyzet az egyháztól is azt követeli, hogy újra gondolja át hivatását, újra mérje fel helyzetét és az új lehetőségek kihasználására gondolja végig szervezetét, szolgálatának hatékonyabbá tételét.

A társadalmi körülmények kedvező változása hozta újra felszínre a hittanóra lehetőségét. Ennek megszervezése mind a mai napig nem történt meg teljesen. Különösen Budapesten lett volna célszerű olyan átfogó rendszert kialakítani, mint a mi a második világháború előtt is elég hatékonyan működött és kiterjedt minden oktatási intézményre. Ezzel szemben volt olyan erő, amely a hittanórát megint a templom falai közé akarta zárni. Külön lehetőségeket nyújtanak az újra megszervezett egyházi iskolák. Itt a hittanóra kérdése további feladatokat jelent. A szabadabb vallási élet nagyon világosan megmutatta, hogy szükség van több munkásra, hűséges és megbízható szolgálattevőre.

Egyházkormányzati szinten is történnék változások. Szebik Imre püspökké választása után a Budai egyházmegye esperese Missura Tibor lett. Amikor Kari Károly egyházmegyei felügyelő elhunyt, Müller Miklóst választották meg egyházmegyei felügyelőnek.

Sajnos az is kiderült, hogy a kérdéseket egyelőre gyülekezeti szinten kell megoldani. Így kellett gondolnunk a hitoktatás és egyéb feladatok ellátásáról és ezekhez a feltételek megteremtéséről. Ezért vetődött fel az a kérdés, hogy Budaörsön kellene házat szerezni, ahol a gyülekezeti életet intenzívebbé lehetne tenni. Valaki lakásért a gondnoki teendőket elvállalná és további önkéntes vagy félállású (esetleg nyugdíjasok bevonásával) munkatársakat lehetne bevonni.

Nagyon göröngyös úton indultunk el és az volt az érzésem, hogy a gyülekezetek nem készülhettek fel – beleértve a közegyházat is – a szolgálat ilyen nagy változására.

1990-ben új önkormányzati rendszer is alakult, amely nagy segítséget nyújthatott a gyülekezeti munka újra szervezéséhez. A budaörsi szórványterületen élő Bor Ferenc építész, aki a Budavárban presbiteri szolgálatot látott el és egyben a budaörsi önkormányzat kormánypárti tagja volt, a kerületi püspökkel beszélt a templomépítésről. Lehetségesnek tartotta az önkormányzat támogatását, legalábbis építési telek ajándékozásának erejéig. Ez nagy szó lett volna, mert éppen ebben az időben zajlott az a vita, hogy a település lakossága visszavonatta még a tanácsi időben született döntést, hogy a Hít gyülekezete számára eladnak egy tanácsi telket. Kiderült, hogy a katolikus többségű Budaörsön az önkormányzat elvben nem zárkózik el, a lakosság pedig többségében támogatná a templomépítés tervét.

Ellenállást is kellett tapasztalnunk. Bizonyítékokat kértek az evangélikusok létszámáról, noha hivatalos felekezeti hovatartozást nem tüntet fel a statisztika. Aláírás gyűjtést is kezdeményeztek a templomépítés ellen a pártállam egykori emberei. De amikor megbeszélésre kértem őket, elzárkóztak. A reformátusok között akadtak, akik második templomot akartak építeni és velünk akartak közösködni. Hivatalosan is kijelentettük, hogy reformátusoknak is és katolikusoknak is szívesen rendelkezésre bocsátjuk a templomot, ha az a lakótelepen épülhet meg. Nagyon rosszul esett, hogy az akadályt gördítők között volt a

Váci Mihály gimnázium igazgatója (nem is tudta, hogy Váci Mihály evangélikus néptanító volt), holott a gimnáziumban a hitoktatáshoz hozzájárult, és az önkormányzattól az aki később szavazókerületünk Fideszes országgyűlési képviselője lett.

Szerencse, hogy az önkormányzat katolikus tagjai és – miután a református gyülekezettel egyeztettünk – a reformátusok is mellénk álltak.

Eközben sikerült megszervezni a hittanórákat. Volt már háznál ifjúsági kör, illetve konfirmációi előkészítő és a felnőttek körében tovább erősödött az igény a szórványbibliaórára. Ez adott lendületet annak, hogy a templomépítési tervekkel egyre határozottabban foglalkozunk. Az önerős kivitelezés gondolata is előkerült. Ennek alapja lehetett az az élmény, hogy korábban is a budaörsiek nagyon aktívak voltak a gyülekezeti építő munkában, de a templomépítési munka volumene, különösen a megváltozott viszonyok miatt nem látszott lehetségesnek és ezért jobbnak láttuk az ilyen formájú kivitelezés elejtését. Vita tárgyát képezte az is, hogy mit építsünk.

Dédelgetett tervünk az volt, hogy olyan gyülekezeti központot kellene létrehozni, amit tovább lehet építeni és a templomon kívül lenne lelkeszlakás, gyülekezeti terem esetleg iskola (napköziotthonos lehetőséggel és majdani óvodával).

Még égetőbben jött elő a munkatársak kérdése. Ez a probléma, egy házaspár alkalmazása miatt, nagyon súlyossá vált, ami végül távozásukkal oldódott meg.

Meghatározó élmény volt a leánygyülekezetté válás útján az az aktivitás, amit a budaörsi testvérek tanúsítottak a testvér-gyülekezeti kapcsolat kiépítésében és a cserelátogatás szervezésében a székelyzsombori evangélikus gyülekezettel (l. a függelékben dr. Kicsi Sándor: A szeretet erősebb a halálnál). Ehhez járult a segélyakciókban való részvételük is, amit még többeknek a rokoni kapcsolata sem indokolt volna.

A templomépítési tervezés első szakasza azzal zárult, hogy az önkormányzat a Patkó utcánál lévő szabad terület egy részét ajánlotta fel – a terület nagyságának meghatározása nélkül -, de úgy, hogy az előzetes részletes elképzelést akarja látni. Elsősorban a budafoki presbiterek akarták Makovecz Imrét felkérni a tervek elkészítéséhez. Ebből azután a budaörsiek körében nagy vita kerekedett. Elsősorban féltek a nagy költségektől. A műépítéssel történt megbeszélésem nagyon biztatónak látszott, mert a tervezési munkát csak a felmerülő költségek mértékében számított volna fel, viszont kikötötte, hogy ő nem pályázik, hanem a gyülekezet őt bízta meg.

Újabb összeütközések kiindulópontja lett ez az egyházi építési bizottsággal, amely ragaszkodott a pályáztatáshoz. Az első jelentősebb segínyt az egyházvezetőség csak akkor volt hajlandó kiutalni, ha a pályáztatás megtörténik. Nagyon kellemetlen volt, amikor Makovecz Imre világhírű műépítésznél le kellett mondanom a megbízást. Az igazsághoz az is hozzátartozik, hogy a kapott segélyösszeg nem lett volna elég egy teljesen szabályos, nyílt tervpályázat lebonyolításához. Ismerősök segítségével sündörögnöm kellett az építőművész kamara elnökénél, hogy vállalja a zsűri elnökségét és szerezzen be még mást is – ingyen. Sajnos a későbbiek során nagyon kínos helyzeteknek voltunk kitéve, amikor a kiírásban is ki volt kötve a „*gratis*” részvétel s az ifjabb pályázók közül követelésekkel álltak elő. A pályázat nyertese a legdrágább tervet készítő mérnök lett, akinek a terve – minden hipermodernségével együtt – sem tetszett senkinek. A zsűri kijelentése alapján, hogy nem kötelező a nyertessel építtetni – éltek a budafoki presbiterek és Csete György pályázatát fogadták el, amely részleteiben volt kivitelezhető s minden álmunkat tartalmazta, és ugyanakkor az építmény együttesének szimbolikáját mindenki átláthatta: „*Erős Vár a Mi Istenünk!*” A műépítész több megvalósított munkáját is megnézték a budaörsi testvérek és végül ők döntötték el, hogy „*jurtát nem építünk!*”

Dr. Krähling János egyetemi tanár, aki a gyülekezethez tartozik, az ő pályatervének némi módosításával képzeltük el a kivitelezést (a terv hagyományos templomot mutatott, amit viszont nem a terület legmélyebb pontján valósítanánk meg, hanem a legmagasabb pontján).

Szolgalatom utolsó szakaszát megkeserítette egy kis csoport, néhány presbiter, akik majdnem kivétel nélkül a pártállam idején párttagok voltak, és a hitoktatás végzésére alkalmazott házaspár. Sajnos az egyházmegye elnöksége nem jogi úton intézkedett, ezért fegyelmet kértem magam ellen. Az eredmény mellettem szólt. Ezzel párhuzamosan Norvégiából ösztöndíjat ajánlottak hazai egyháztörténeti kutatás végzésére, amit az egyháztörténeti változások miatt nagyon fontosnak tartottam és amit a presbitérium nagyobb része támogatott volna fizetés nélküli szabadság formájában. A kerületi püspök ezt nem támogatta, mert nem látta kivitelezhetőnek. Az elé a fájdalmas döntés elé kerültem, hogy vagy a gyülekezeti lelkészi állás vagy a kutatás - és akkor nehéz szívvel az utóbbit választottam.

Az ösztöndíj lehetősége olyan hihetetlenül nagy dolog volt számomra – különösen azok után, hogy minden teológiai továbbképzésemet, doktorálásomat korábban megakadályozták -, amiért én ezt a lehetőséget Isten ajándékának tekintettem. Ennek értelmében döntöttem. Még 1994 folyamán beiktatták utódomat, Solymár Gábort. Budaörsön a kedvező folyamatok tovább haladtak megvalósulásuk felé.

A templomépítési telek telekrendezési ügye végre megtörtént. A budaörsi önkormányzat 7846/ 1994. sz. határozatában engedélyezte a telekalakítást a Patkó utcában azon a 13 ha 6901 m²-es területen, amely a lakótelep nyugati részében van és még jelenleg is „lakatlan”. Ebből kapta meg a gyülekezet az 1036/55. helyrajzi számú templomépítési telket. 1994. július 24-én, a Budaörs Város Önkormányzata nevében, mint ajándékozó Wittinghoff Tamás polgármester és a Budafoki Egyház Budaörsi Leánygyülekezete nevében, Rőzse István, mint megajándékozott, írták alá az önkormányzat 168/ 1993. sz. (VI. 22.) és 80/ 1994. sz. (VII. 20.) határozatának alapján.

Az ajándékozási szerződést bejegyeztették július 20-án az illetékes földhivatalnál 51/68/ 1994. számon. Ezt megelőzte D. Szebik Imre püspök jóváhagyása, aki örömmel támogatta a budaörsi evangélikusok törekvését.

A telek kitűzését, felmérését Zsirai János testvérünk felajánlására és áldozatos munkájával történt meg.

Menet közben merültek fel különböző komplikációk, de végül a telek építkezésre rendelkezésre állt. A gyülekezet tagjai és az építkezést támogató más felekezeti támogatóink úgy fogták fel, hogy az elkommunizált gyümölcsöseik, szőlőik területéből és egyéb ingatlanaikból így valamit legalább visszakapnak és örülnek, hogy mindez templomépítés céljaira történik.

A budafoki egyházközség újonnan megválasztott és beiktatott lelkésze, Solymár Gábor vezetésével tovább folytatódott a megkezdett munka. Az idő sürgetése miatt az alapkövetétel megtörtént nagy és meghatározó ünnepség keretében. Azt lehet mondani, hogy egész Budaörsöt megmozgatta az esemény és a lakótelepi ellenlábásaink is megenyhültek kissé.

De nem sokkal ezután megtorpant a kivitelezés. Sőt Marcsek Erzsébet testvérünk, aki hajnalonként kocog, egyik kocogásakor alig tudta megmenteni a templomalapkövet, hogy el ne lopják. Otthonába vitte és ott őrizte. Pedig az idő rohant, ugyanis az önkormányzat feltétele kikötötte, hogy 2 év alatt az építkezés befejeződik és az egyház parkosítja az egész területet.

A vitákat jól tükrözi még az 1995. február 16-i presbiteri ülés is. Solymár Gábor kolumbárium alsorsori beépítésének javaslatát terjeszti elő még a Csete-féle tervbe, amihez anyagi tőkét Ruttkay Leventén keresztül a budapesti temetkezési vállalkozás nyújtana. Bor Ferenc bizonytalanul látja a tervet és a lakótelep miatt kivitelezhetetlennek.

A presbitérium a újabb Krähling-Potzner-féle tervet csak az 1995. április 6-án tartott presbiteri ülésen fogadta el, újabb módosításokkal, és csak az 1996. február 19-i presbiteri ülésen számolhattak be az építési engedély beküldéséről az espereshez és a kerület püspökéhez.

Ennek az ülésnek a határozatában azonban további lépéseket tettek az önállósodás felé (1 a függelékben a határozati szöveget). Ezt még az önkormányzat is támogatta erkölcsileg, mert állandó aggályoskodásuk volt például, hogy hogyan támogassa az önkormányzat azt a gyülekezetet, amelyik a budafoki egyház leánygyülekezet. (Tulajdonképpen ennek a gyülekezeti státusnak a hivatalos kialakítása is a templomépítés érdekében történt meg.) Ilyen körülmények között történt meg az alapozás, amit az egyházi építési bizottság által kijelölt vállalat végzett el, felemészte a gyülekezet építési pénzét. Bor Ferencet a helyi önkormányzat ellenzék megtámadta és önkormányzati képviselőségéről lemondott. Építési vállalkozásának telephelyét más városba tette át. Az építkezés ügye megtorpant.

10. A Budaörsi Evangélikus Egyházközség

Az önállósodás azonban tovább haladt megvalósulása felé, mégsem volt egyszerű folyamat (1. a függelékben dr. Garádi Péter Solymár Gábor budafoki lelkésznek írt levelét, 1996 március 5-én).

Először a meglévő gyülekezeti keretben kellett megtenni a szükséges lépéseket. Ilyen értelemben írták a budaörsiek kérő levelüket Solymár Gábor gyülekezeti lelkésznek (ikt. sz.: 44/ 1996.) A közgyűlést össze is hívták.

A közgyűlésen, 1996. augusztus 11-én megtartott választáson döntő többségi szavazattal dr. Garádi Péter lett a felügyelő (Bfok, 132/ 1996. sz). Ezzel a budaörsi gyülekezet elérte a missziói egyházközség státusát és így a gyülekezetet az önkormányzat is inkább tekintette „magáénak”.

Az alakuló és első önálló presbiteri ülést 1996. szeptember 23-án zajlott le (1. a függelékben a jegyzőkönyvet). A gyülekezet helyzetének feltárása és az első lépések meghatározása volt a halaszthatatlan feladat. Bár a presbitérium és a rendkívüli közgyűlés felajánlotta (február 19-én, illetve március 3-án) a budafoki lelkésznek a megválasztását, de az nyilvánvaló volt mindenki előtt, hogy az új szervezeti formában a gyülekezeti lelkész nem bírja majd egyedül a munkát. A püspök Endreffy Géza segédlelkészt küldte ki szolgálattételre.

A megbízott segédlelkésznek kettős szolgálatot kellett ellátnia: egyfelől az építési tervek megvalósulásáért, másfelől a gyülekezeti közösség kialakításáért kellett munkálkodnia.

1997 novemberében határozott Budaörs evangélikussága újra úgy, hogy önálló egyházközséggé akar válni, amit fel akart terjeszteni a következő évben tartandó egyházmegyei és egyházkerületi közgyűlés elé, amit 84 és 85/ 1998.(XI. 12.) sz. leveleiben meg is tett.

1998. január 30-án meghalt Wunderlich Sándor a budafoki gyülekezet volt felügyelője, aki lelkesen támogatta a budaörsi gyülekezet önállóságát. Temetése február 12-én volt. Nagy részvét mellett temették. A gyülekezetből sokan jelen voltak temetésén.

1998. november 19-én a kerületi presbitérium ülésezett és javasolta a közgyűlésnek Budaörs önállósítását. Másnap, 20-án az Északi Evangélikus Egyházkerület közgyűlése határozatot hozott a budaörsi anyagyülekezet megalakulásáról.

Az önállósult gyülekezet 1998. évi népmozgalmi adatai

Ennek az évnek az adatai jelentik a kiindulási pontot és a továbbiakban összehasonlítási alapul szolgálhat.

A gyülekezeti lelkészi szolgálatot Endreffy Géza segédlelkész végezte D. Szabik Imre püspök kiküldése alapján. Helyettesítést végzett: Rózse István.

Istentiszteleti alkalmak Budaörsön: 60 és egyéb 6, összesen 66 az év folyamán. Az átlagos részvételi szám: 50. Törökbálinton pedig 15 és 3 egyéb, összesen 18 istentisztelet volt, amelyen átlagosan 18-an vettek részt.

Úrvacsorai alkalmak helyben 15 és 5, Törökbálinton 6 és 5, úrvacsorával éltek összesen 500-an, illetve 40-en.

Bibliaóra Budaörsön 1 csoportban 52 óra átlagosan 10 fővel.

A hittanórákat helyben 12 iskolai és 4 gyülekezeti, összesen 16 csoportban, heti 17 órában sikerült megszervezni 50 diákkal. Törökbálinton 4 iskolai csoporttal, heti 4 órában összesen 15 diákkal szerveződött.

Egy szeretetvendégség volt, a közgyűlések száma: 3 és a presbiteri üléseké 4.

Az éves bevétel 1.292.703,- Ft., amiből az önkéntes egyházfenntartói járulék: 519 800,- Ft., persely: 212607,- Ft. és az adományok összege: 140260,- Ft.

Az éves kiadás 1.280.144,- Ft.

A lélekszám: Budaörsön 400 (választói névjegyzékben 100), Törökbálinton 100 (vál. névj. ben 25). Keresztelés:1, esketés 1, konfirmandus 6 és temetés 5 (2 férfi és 3 nő).

A gyülekezeti lelkészi állás megszervezése és a lelkészválasztás.

1998. október 27-én levélben (Ikt. sz.: 61/ 1998.) fordultak a kerület püspökéhez a gyülekezet lelkészválasztási jogának megalapítását és Endreffy Géza segédlelkész megválaszthatóságát kérve (l. a függelékben Endreffy Géza: A Budaörsi Evangélikus Missziói Gyülekezetéről és épülő templomáról).

Az istentiszteleti hely kérdése

Az istentiszteleteknek otthont a református gyülekezet adott testvéri érzülettel. Ezt az összhangot kissé megbontotta az egyházi épület tatarozásának és bővítésének időszaka még a 80-as években, amikor az evangélikusok, éppen az elhúzódó budafoki építkezés miatt nem tudtak annyival hozzájárulni, mint szerettek volna. Ezt a súrlódást a hagyományosan jó kapcsolat elsimította.

Az önkormányzat közben visszavonja a templomépítési telek-ingatlan ajándékozását, de csereingatlan ajánl fel. Erről a gyülekezet 1998. október 28-i (Ikt. sz.: 62/ 1998.) levelében számol be a kerület püspökének és egyben kéri az építkezés támogatását a következő évi Műemlék alaphoz is – ugyanis a csereingatlan a település műemlékei között tartják számon.

1998. április 22-én született meg a csereszerződés a Budaörs Város Önkormányzat, Wittinghoff Tamás polgármester, mint 1. cserélő és a Budafoki Evangélikus

Egyház Budaörsi Leánygyülekezete, dr. Garádi Péter, mint 2. cserélő között. A cserében az 1. cserélő Budaörs, Szabadság út 57. sz. 602. hrsz.-on lévő 1805 m² telek műemlék jellegű házzal objektumot ajánlja fel. A 2. cserélő helyette a Budaörsi Patkó utcai 1036/55. hrsz.-on lévő 3.442 m² építési telket a lerakott templomalappal ajánlja fel.

A Szabadság út 57. sz. ház felmérését és értékelését Sisa Béla végezte el az önkormányzati 8/ 1996.(III. 05.) és módosítása 45/ 1997. (XII. 22.) rendeletek alapján, amelyek a műemlékek helyi védelmével kapcsolatosak. Az objektumokat megtekintés után, igénymentesen cserélik és gondoskodnak a tulajdonjog bejegyzéséről. A szerződés a 34/1998. (III. 03.) ÖTK. sz. határozatán alapul. 1998. május 15-én írják alá a jegyzőkönyvet az átadásról. Előzőleg a püspöki jóváhagyás is megtörtént, mivel imaterem is kialakítható, esetleg az udvarban templom is építhető.

Unk János, a gyülekezet későbbi gondnoka, kulcsrakész átadásra elkészítette az átalakítási és renoválási tervet a Szabadság út 57. sz. alatti házingatlanra, melynek bruttó árajánlata 17.827.500,- Ft. lett. Lelkészünk tehát 1999. februárjában költözhetett végre Budaörsre.

Ez év márciusában 24-én közös hálaadó istentiszteletre gyűltünk össze a reformátusokkal. Ez volt ugyanis az utolsó alkalom, hogy az evangélikus gyülekezet a református imaházban tartotta vasárnapi istentiszteletét. Az istentiszteleten közösen adhattunk hálát Istennek, a történelem Urának az elmúlt évekért, évtizedekért.

A lelkészválasztás

Az ÉP-310/ 1999. sz. levélben D. Szabik Imre püspök hivatalosan is közölte az anyagyülekezetté válást „egyházi közérdekből” az ET VII. tc. III. fejezet 83.§-a értelmében és egyben felhívja a gyülekezet figyelmét a 84. §. szerint meg kell határozni az időpontot, ameddig az egyházközséget meghatározó feltételeket biztosítani kell. Közvetlen hangú záró sorai így szólnak: „Szeretettel köszöntöm a Budaörsi Evangélikus Egyházközséget az Északi Evangélikus Egyházkerület önálló gyülekezeteként.”

1999. február 26-án tartott presbitériumi ülésen állapították meg a lelkészi díjlevelet.

A lelkész munkaköri kötelességei közé felvették, hogy az egyházi törvényeknek megfelelően végzi lelkészi szolgálatát, Isten Igéjének és a hitvallási iratok szellemében. Az általános lelkész munka (vasár- és ünnepnapos istentiszteletek, bibliaórák, hittanórák és ifjúsági munka, család- és beteglátogatások, lelkipozítás, a szentségek kiszolgáltatása és egyéb kazuáliák) mellett feladata a gyülekezet területén végezni a belmisszió és evangélizáció szervezését és/vagy szolgálatát. Súlyponti feladata a szórványmunka, aminek tervét a továbbiakban lehet pontosítani és kiszélesíteni a jelenlegi Törökbálint és Biatorbágy szórványain kívül is. A lelkész kötelessége végül a lelkészi hivatal vezetése az előírt egyházi rend szerint.

A gyülekezet ezekkel szemben vállalja a gyülekezeti lelkész javadalmazását: pénzbeli juttatás havi bontásban, hittanórák illetménye, költségterítés, mivel még nincs szolgálati laskás és a kazuáliák után önkéntes adományt elfogadhat, de nem kérhet. Figyelembe veszik az inflációt (a deflációt nem). A 68/ 2000. ikt. sz. (február 13.) díjlevél-módosítás feltünteti az országos egyháztól jövő évi segély négy részletben történő kifizetését (50 ezer forint), és természetbeni juttatásként a gyülekezeti központban (Budaörs, Szabadság út 57. sz.) kialakított lelkészlakást bútorozatlanul a lelkész és gyülekezet között megkötött szerződés értelmében. 2001. február 11-iki közgyűlés a gyülekezettől kapott pénzösszeg nagyságát emeli, és közüzemi hozzájárulást is megállapít a korábbi díjlevélhez képest (Ikt. sz.: 46/ 2001.)

A gyülekezet öröme sikerült korábbi segédlelkészének gyülekezeti lelkésszé választása. Endreffy Géza személyében a legfiatalabb lelkésznemzedék egyik értékes tagja vállalta a gyülekezet további szervezését és építését, a gyülekezet végleges szórványterületének kialakítását és a további templomépítési tervek megvalósítását.

Beiktatása 1999. május 8-án méltó ünnepi keretben ment végbe Budaörs szép római katolikus templomában. Az egyháztörténeti jelentőségű eseményen a katolikus templom teljesen megtelt és az egész gyülekezet emelkedett lélekkel énekelte evangélikus himnuszunkat. Az igehirdetés szolgálatát D. Szabik Imre kerületi püspök és Szeverényi János a Budai Evangélikus Egyházmegye esperese végezte. Az újonnan beiktatott lelkész 1Kor 2,2. alapján hirdette az igét: „Mert úgy határoztam, hogy nem tudok közöttetek másról, csak Jézus Krisztusról, róla is mint megfeszítettéről.” Adja a Szentlélek Isten, hogy ebben a hitben és szellemben tudja vezetni a Budaörsi egyházat! A nagy ünnepséget szokás szerint közgyűlés követte, ahol az egyetlen napirendi pontban lelkészünk megválasztása és beiktatása tényét rögzítettük. Az alkalmat testvéri együttlét, szeretetvendégség követte a katolikus iskolában.

A korábbi, budafoki anyagyülekezet presbitériuma 1999. május 3-án tartott gyűlésén határozatilag testvéri szeretettel köszönti az új gyülekezet első önálló gyülekezeti lelkészét

Isten áldását kérve életére, szolgálatára és feleségére: „Ez számunkra is igen örvendetes esemény, hiszen a budaörsi gyülekezet a kezdetektől, 1928-tól, igen tevékenyen vett részt a budafoki gyülekezet munkájában, ide tartoztak, és itt verejtékeztek, amikor arra szükség volt. Ezért mi hálaival tartozunk, és most, ezen a nagy jelentőségű alkalomból Nt. Lelkész Úr külön felhívja a Presbitérium figyelmét, hogy imádsággal könyörögjön az Úrhoz és ajánlja az ÚR áldó szeretetébe a budaörsi gyülekezetet. A közös múlt szép emléke arra is int bennünket, hogy ezen az eseményen jelentős számban jelen léve képviseljük a budaörsi gyülekezetet, és hangot adjunk a budaörsiek sikeres gyülekezeti életébe vetett hitünknek.” A jegyzőkönyvi kivonatot (dr. Major Jenő jegyző, Balogh Péterné és Homoki Olga hitelesítők) hivatalosan megküldte a budafoki presbitérium (a budaörsi ikt. sz.: 82/ 1999.).

A gyülekezet nagy szeretettel vette körül lelkészét és feleségét, Endreffy Angélat. Sokan köszöntötték. (Példaként l. a függelékben Rözse I. köszöntését.)

Köszöntötte Endreffy Gézát több lelkésztestvér, intézmény, gyülekezetek, önkormányzat s a többi hivatalos vendég. Köszöntötte őt a teológus otthon igazgatója Zászkaliczky Pál is levélben: „Az elmúlt évtizedekben mennyi gyülekezeti összevonást értünk meg, mennyi leépülés miatt kellett szomorkodnunk! Most egy halvány – s egyre erősödő – reménysugár, hogy a szétszórtságunk ellenére, a szekularizációval szemben is történik valami” - írja többek közt.

1999. október 31-én Augsburgban a katolikus és evangélikus egyházi kiátkozást ünnepélyes keretek között visszavonták.

A budaörsi gyülekezet központja és szóróanyagainak földrajzi elhelyezkedése

Központról fizikailag azóta beszélhetünk, hogy az új gyülekezeti házban 2000. április 2-án, böjt 4. (Laetare) vasárnapján megtartottuk az első istentiszteletet a földszinti gyülekezeti teremben és ettől kezdve a gyülekezeti alkalmaknak méltó otthona lett.

A lelkésznek addig több terhet kellett hordoznia, amíg a tetőtérben kialakított lelkészi lakást nem foglalhatta el (Diósdról járt át). Az alagsori helyiségek később váltak használhatóvá, de azóta az istentisztelettel párhuzamosan gyermekórákat lehet tartani, önkéntes, kiegészítő munkások bevonásával (rendszerint pedagógusokkal vagy az ifjúság egy-egy tagjával).

Az irodai helyiség kialakítása még váratott magára 2001-ig, amikor az októberi nagytakarítás és közös munka az irodát is végleges helyére költöztette. A hivatalvezetés minden feltétele adott. Az adminisztratív munkához is vannak segítő erők, akik a pénztári műveleteket, azok naplózását és könyvelését, a hivatalos iratok iktatását és rendszerezését – esetleges ügyintéztést ellátják. A központ megvalósítása az építési engedélyeztetési terv 1999 március 28-án történt beadásával kezdődött. Ehhez a felújításhoz a közegyház 5 millió forintot utalt ki. Mások is segítettek. Ezek közül külön ki kell emelnünk Friedhelm Hans (jelenleg a németországi Landauban lelkész és a GAW, Gustav-Adolf-Werk egyik vezető munkatársa) segítségét.

Az egész munka, tervezéstől a kulcsátadásig, Unk János és vállalatának műve. A gyors és mégis minőségi munka őket dicséri. A központ felszentelése 2000. szeptember 2-én nagy ünnep volt a gyülekezetben. Az ünneplő gyülekezet udvarra szorult részének televíziós lánc segítségével közvetítették élőben az istentiszteletet. A gyülekezetnek a lelkészbeiktatás után ez volt rövid önálló történetében második nagy ünnepnapja.

A homlokzat végleges képét az Unk János által adományozott művészi alkotás elhelyezése és felszentelése zárta le 2000. december 24-én, szenteste napján a délelőtti istentisztelet keretében (alapige: Mt 8,19-20).

Unk János az engedélyeztetési tervben már kitér a későbbi, udvarban történő templomépítésre is. Ez elől végül is az egyház építési bizottsága zárkózott el. Szemerei Zoltán az országos iroda vezetője, főpénztáros ki is jelentette, hogy a gyülekezet lehetne igényesebb is.

A szakemberek ezen nekibuzdulva érdemén alul becsülték a templomépítési tervet és nem értették, hogy hogyan lehet udvarba tervezni templomot (talán nem kell taglalnunk, hogy újonnan alakult szórványgyülekezetnek milyen anyagi gondjai lehetnek). Ekkor vetették fel a templomépítési telek vásárlás gondolatát. Amelyhez közegyházi segítséget garantáltak.

1999. őszén adódott is egy lehetőség, hogy a gyülekezet megvásárolhasson egy, a Gyülekezeti Háztól nem messze eső telket templomépítés céljára, azonban a telket eladták előlünk. Még ugyan azon a héten érkezett egy hír, hogy a Szabadság út 57sz. alatti telek eladó. Az Országos Egyház által átutalt pénzt a gyülekezet a maga összegyűjtött 3 millió forintjával kiegészítette. Az adásvételi szerződést 2000. április 16-án kötötték meg. A vásárlási összeg 30 millió forintot tett ki.

Az Országos Egyház ajánlására az új építési telken a tervek: vázterv, engedélyezési és kiviteli tervek elkészítésére és a vonatkozó szerződések összeállítására 2000. szeptember 14-én levélben kérte fel dr. Garádi Péter, a gyülekezet felügyelője dr. Krähling János egyetemi tanárt.

Az önálló gyülekezet határai még nem alakultak ki véglegesen, hogy az evangélikus viszonylatban nagy szórványterületből melyik részt fogja Budaörs gondozni. 1999. május 25-én a kerületi püspöki hivatalba gyűltek össze az érdekelt felek ennek megállapításra. D. Szevik Imre püspök, Szeverényi János esperes és az érdekelt gyülekezetek elnöksége megállapodtak abban, hogy Budaörs Törökbálinton kívül megkapja Biatorbágy, Páty, Herceghalom, Zsámbék és Tök gondozását.

A gyülekezeti élet

A lelkészi munka egyik szép feladata a hitoktatás, amit a lelkésznek minden tanév elején újra kell szervezni és minden félévben az órarend-változtatás függvényében módosítani. A hitoktató státusa még ma is rendezetlen. Öröndetes az a fejlődés, ami a nehézségek ellenére mutatkozik. Az is bizonyos azonban, hogy a csoportok és az óraszám növekedése előbb-utóbb felveti a segítség kérdését. Vajon lesz-e, aki megfelelő személy a hitoktatáshoz és aki bekapcsolódik a gyülekezeti közösségbe?

A lelkészi szolgálat korábban vázolt munkakörei maradtak. Öröndetes változás, hogy minden vasárnap önálló gyülekezeti teremben a legoptimálisabb vasárnap délelőtti időpontban lehet megtartani a budaörsi istentiszteleteket. Nagy örömmünkre szolgál a biatorbágyi istentisztelet havonta, amit szintén a kedvezőbb időpontban vasárnap reggel lehet megtartani (a Faluházban).

A statisztikai adatok is mutatják, hogy a különböző bibliaórai alkalmakat is sikerült stabilizálni, az istentisztelettel párhuzamos gyermekkor nagyon népszerű a kicsik körében. A gyülekezeti bibliaórának az imaóra jellege pedig a felnőttek számára nem idegen.

A legnagyobb gondot az ifjúsági kör állandó meg- és fenntartása jelenti. Szinte minden nyár után újra kell szervezni.

A lelkész számára a legnagyobb lelki terhet a közömbösök csoportja jelent. Érdekes keveredése tapasztalható valami régi hagyomány darabjainak a mai teljes tájékozatlansággal és felfokozott érzékenységgel. Különösen a bűn fogalma körül. Nagy feladat a lelkigondozási elv és a hitbeli fegyelem egyszerre való érvényesítése. Különösen keresztelések esetében és a felnőtt keresztség kapcsán még fokozottabban. A lelkész szeretné, ha a gyülekezet élő közösség lenne, de a mindenkori gyülekezetben is együtt nő a búza a konkollyal (Mt 13,24-30).

A közös munkák: udvarrendezés, templomtelek rendezés, takarítás, mind nagy élményt és alkalmat jelentenek a gyülekezeti közösség megélésére – különösen ha az ízetes közös ebédről a felügyelő, dr. Garádi Péter – mesterhalászhai segítségével – gondoskodik és az asszonytestvérek ezt süteménnyel kiegészítik. A közös munkán kívül

szeretetvendégségeken, vendégjáráskor – különösen Németországból – szokott megisméltódni az ilyen megvendéglés, ami mindig osztatlan sikerrel járt.

Az új évezredbe előre tekintés is ez az időszak.

Amikor sokan azért marcangolták magukat, hogy eldöntsék az új évezred kezdetét, a gyülekezet nem tétlenkedett, hanem igyekezett az Istentől kapott lehetőségekkel élni, ahogy egyik szép egyházi énekünkkel szoktuk énekelni: „Gyorsan folyó időmet az Úr nem adta hiába...” (Evangélikus Énekeskönyv: 450. ének).

Sok kedves alkalom szinte hagyományossá vált már, mint a gyermekek szereplései. Így szenteste is.

A gyerek és hittanos csoportok balatoni nyaralása sem maradt el az új évezred küszöbén.

A 2000. esztendőben a világkereszténysége jubilált, s benne a mi kis gyülekezetünk is, megünnepelte hazánk Európában megalapított államiságának 1000 éves fordulóját is. A kedvünket sokan el akarták venni, de nem tudták. Nagyon elgondolkodtató, hogy történelmünk vérvivataros évekből, évtizedekből és évszázadokból állt össze, mégis a megmaradásról tanúskodik és ez a megmaradás szorosán kapcsolódik Szent István és a többi király keresztény hitéhez, de későbbi korok kiváló embereinek munkájához, Krisztusba kapaszkodásához. Reménykedünk, hogy a mi hitünket, Krisztus követésünket is megáldja az Isten az új évezred során nemzedékről nemzedékre.

Ezt csak hangsúlyosabbá teszi az a szimbólum rendszer, ami a Szent Koronán látható és jelképe önálló államiságunknak. Ebből csak azt emelem ki, hogy a Pántokrátor (Mindenható) kétszeri ábrázolásával az Atya és Fiú egységét, egylényegűségét vallja meg és amikor a koronázási ékszer csúcsát és centrumát fizikailag is a kereszt jelenti, akkor ez a Krisztus-központúság ma is bátoríthat evangélikusokat és más felekezetű keresztényeket hitük megvallására és a hitből fakadó cselekvésre. Megerősíthet küldetésünkben: az evangélium hirdetésében. Talán jobban értjük ma már, hogy előbb Isten országát és annak igazságát...és azután minden más is megadatik (Mt 6, 33-34.), és akkor megint szerető és gondviselő Atyánk ajándéka lesz: ebben a mulandó világban az életünk, a szüleink és testvéreink, a házastársunk és gyermekeink, a hivatásunk, a munkánk és pihenésünk, az otthonunk és szülőföldünk (hazánk, ahol az örök élet vándora Isten dicsőségére élhet ebben a mulandó világban).

Gyülekezetünk aktívan vett részt a millenniumi ünnepek megszervezésében és lebonyolításában. Lelkészünk Endreffy Géza Millenniumi Istenes Versmondó Versenyt szervezett, melyet Budaörs város is felvett támogatott programjai közé. A verseny a nagy érdeklődésre való tekintettel - mivel a gyülekezeti termünkbe nem fértek be - a helyi római katolikus általános iskolában került megrendezésre. Az alkalom védnöke Bánffy György színművész volt.

Ahogy Magyarország minden településén is, így Budaörsön és szórványáiban is megtörtént a Millenniumi Zászló átadása a kormány részéről és a szentelése a helyi papok, lelkészek részéről. A szentelés liturgiájában lelkészünk az igehirdetés szolgálatát végezte el. *„Egy szívet adok majd nekik és új lelket adok beléjük.” (Ezékiel 11,19)*

A millenniumi év egyik nem várt ajándéka bizonyára a herceghalmi ökumenikus templom alapkövének lerakása (l. a függelékben az alapkö okiratát) a kerület püspökének, D. Szabik Imrének a közreműködésével - abban a reményben, hogy az utánunk jövő nemzedékek, talán úgy is mint „kövekből támasztott fiak” (Lk 3,8.), Krisztus követésükben tapasztalják meg boldogulásukat és kapnak boldog, kiteljesedett életet. Ha pedig elhagyják az „első szeretetet” (Jel 2,4.), Isten irgalmas lesz leckéztetésükben (Zsid 12,4-5. Jel 3,19.) és egykor a második halál helyett (Jel 21,6-8.) örök életet fog nekik is, nekünk is ajándékozni, ahogy Jézus bátorít, hogy aki benne hisz, ha meghal is él (Jn 11,25. vö. Jel 21,1-5).

2000. október 15-től lépett érvénybe a zsinati határozat az országos egyház három kerületbe való osztása. (ÉP-165/ 2000. sz. püspöki leiratban.) Az Északi Evangélikus Egyházkerület területe ugyan változott, de a Budai Evangélikus Egyházmegye és a budaörsi

gyülekezet maradt. Az újonnan létrejött Északi egyházkerület élén változatlanul maradt D. Szebik Imre, aki tisztét 1990 óta tölti be, új felügyelője ifj. Benczúr László műépítész, több evangélikus templom tervezője. A kerület püspöke és a jelölő bizottság elnöke, Hafenschner Károly 2000. június 19-én kelt levelében sajnálatát fejezte ki, hogy a kerületi felügyelőválasztáson a gyülekezet nem vett részt.

A budaörsi gyülekezet elnöksége tudomásul vette, hogy az egyházkormányzati változások kapcsán dr. Harmati Béla püspök D-128/ 2000. sz. levelében indokolta távolmaradását Ittész János püspök és Weltler János kerületi felügyelők 2000. szeptember 23-iki Nyugati (Dunántúli) Evangélikus Egyházkerület elnökségi tisztükbe történt beiktatásáról: a püspök beiktatását „a szomszédos püspöknek kell végeznie” 1707-iki rózsahegyzi zsinat óta. (A teljesség kedvéért zárójelben megjegyezzük, hogy az újjászervezett kerület többi egyházmegyéje: a Borsod-Hevesi, a Dél-Pesti, az Észak Pesti, a Hajdú-Szabolcsi és Nógrádi egyházmegye. A kerületben 78 gyülekezetben 89 lelkész szolgálatával 73 ezer evangélikus él.)

Az egyházmegye élén a tragikus hirtelenséggel elhunyt Bálint László (temetése Óbudán, 1998. ápr. 16-án volt) helyére átmenetileg ifj. Hafenschner Károly került, majd Szeverényi János a kelenföldi gyülekezet igazgató lelkésze. Az egyházmegye felügyelője dr. Győri József maradt újráválasztása után és másodfelügyelője dr. Garádi Péter. Endreffy Géza a gyülekezet lelkésze pedig a kerületi közgyűlésnek és a zsinatnak lelkészi póttagja.

A gyülekezet élén nem történt változás az önállósulás óta: Endreffy Géza a lelkész és dr. Garádi Péter a felügyelő. A gondnokot, Ecseri Jánost a szolgálatban Unk János műépítész-vállalkozó váltotta fel.

A presbitérium tagjai: Horváth Zoltánné a számvevőszék elnöke, Márczis Gyula jegyző, Horváth Ildikó, Löflerné Szárai Krisztina, Nagyné Kántor Éva, Papp Ferencné, Unk János és Turcsákné Tábornszky Katalin. Tiszteletbeli presbiterek: Horváth Miklós, Michelberger Andrásné és Varga László, aki egyben a lelkészi hivatal vezetője.

A gyülekezet pénztárosa Papp Ferencné, pénztári adminisztrátor: dr. Garádi Péterné.

A kántori teendők ellátását sikerült már kezdet-kezdetén megoldani. Induláskor Kósza István vállalta a kántori teendőket, majd Simon Attilával felváltva látták el a kántorizálást. Jelenleg az utóbbi kántor maradt. Szerény tiszteletdíjat kap. Eleinte néhányan a gyülekezetből szükségét érezték, hogy beleszóljanak a működésébe. Hol lassúnak, hol gyorsnak találták, de szakképzettségét elismerték. Jelenleg teológiát végez. Miután a református gyülekezettől megvásároltuk az elektronikus orgonát, azóta a kántor játékát ki tudja bontakoztatni.

Mindkét fiatal a budafoki ifjúsághoz tartozott eredetileg, mindketten zeneileg továbbképzik magukat. Kósza Istvánnak anyagi nehézségei támadtak, továbbtanulása nagyon lekötötte idejét. Abban a reménységben emlékezünk kedves szolgálatára, hogy aki benne is elkezdte a jót bevégzi...(Fil 1,6).

Ökumenikus kapcsolatok

A budaörsi evangélikusok mindig is jó kapcsolatokra törekedtek az őket körbevevő, velük együtt élő felekezetekkel. A református gyülekezettel olyannyira szoros a kapcsolat, hogy közös alkalmakat, evangélizációt is tartunk. A katolikus testvérekkel szintén napi kapcsolatban vagyunk, hiszen a közelmúltban indult katolikus iskola a Mindszenty Józsefről elnevezett általános iskola evangélikus gyermekeket is fölvesz, biztosítva a hittanoktatásukat. A helyi görög katolikusokkal is kifogástalan a kapcsolatunk. Mindezeknek talán a legjobb bizonyítéka az Ökumenikus Imahéten tapasztalható igény az együttlétre és az ige hallgatására. Hamar rájöttünk, hogy ezek az alkalmak igen közel hoznak bennünket egymáshoz és nagy jelentőségű Budaörs városának tekintetében is. Így az imahét lezárásaként a záró alkalomnak otthont adó gyülekezet szeretetvendégséget szervez.

Szórványainkban is hasonló a helyzet. Törökbálinton is mindig szeretettel hívnak az ökumenikus imaalkalmakra. Biatorbágyon ezek a jó kapcsolatok az év más időszakára is kiterjednek: ökumenikus házi alkalmakban komoly az evangélikus részvétel.

Külföldi kapcsolataink

Egyházközségünk szeretne jó kapcsolatot kialakítani olyan külföldi evangélikus gyülekezetekkel, ahol fontos a kapcsolat spirituális jellege is. Ezt többek között gyülekezeti viszont-látogatásokban, egymásért való imádkozásban gondoljuk megvalósítani. Így próbálkozunk Németországban, Herceghalom testvérvárosa Mehrstetten megismerésével is. Norvégiában már alakul egy gyümölcsöző kapcsolat. Egyházkerületünk, az Északi Evangélikus Egyházkerület ezekben az években építi ki egyházkerületi kapcsolatait a norvégiai moldei egyházkerülettel. Ennek a közvetítője éppen gyülekezetünk lelkésze Endreffy Géza, aki személyes jó viszonyban van több norvég lelkésszel is. Testvérgyülekezetünk a Molde város melletti Robekk gyülekezettel épít ki jó kapcsolatot.

A gyülekezetben két alapítvány működik:

A Budaörsi Templomért Alapítvány

Létrehozása 1994-ig nyúlik vissza. Meg kell mondani, hogy nagyon sok adminisztratív gonddal járt a bejegyeztetés, elindítás, majd a szervezeti önállósodás után a számlaszám változtatás. A kuratórium állandó változása nem könnyítette a gondokon.

1998. január elsejétől közhasznú alapítványként működik. A kuratórium elnöke dr. Kovácsné Gárdosi Györgyi (éppen változásban), tagjai: hivatalból a mindenkori lelkész és felügyelő, tehát Endreffy Géza és dr. Garádi Péter, Ecseri János, Michelberger Andrásné, Nagyné Kántor Éva és Rózse István.

Az Erős Várunk Alapítvány

Az önállósodás után kezdeményezték, adminisztratív útja kevésbé volt rögzös, mint az előbbinek, ugyanis a gyülekezet áldozott szakemberre, hogy az alapító okiratot elkészítse.

A kuratórium elnöke: Nagyné Kántor Éva, tagjai hivatalból a mindenkori lelkész és felügyelő, azaz Endreffy Géza és dr. Garádi Péter, Kosiba Ferencné Vas Ilona és Papp Ferencné Matula Mária.

Az előbbi alapítvány a gyülekezet épület és építési gondjaival, oktatási-nevelési feladatok anyagi támogatásával, az utóbbi pedig a gyülekezeti munka anyagi támogatásával esetleges diakóniai és szociális feladatok finanszírozásával foglalkozik.

A felügyelő bizottság: Ecseri János, Horváth Jolán, Michelberger Andrásné és Rózse István

A gyülekezetet nem keserítette el, de a tervek kivitelezésének átütemezését követeli meg az október 26-i híradás (Ikt. sz.:132/ 2000), mi szerint a budaörsi terveket átminősítették és a „2001-ben nem támogatandó tervek” közé sorolták.

A gyülekezet elnökségén keresztül kérte, hogy az építkezést 2002-ben kezdhessék el központi támogatással és dr. Krähling János műépítész, egyetemi tanár új terve alapján történhessék a kivitelezés.

Előttünk állanak feladataink (l. a függelékben a munkatervet). A Szentlélek Istenre hagyatkozással akarjuk végezni munkánkat.

A 2000. év népmozgalmi adatai:

Lelkész: Endreffy Géza, helyettesítő Rózse István. A gyülekezetnek van 3 önkéntes munkása.

Istentiszteletek:

Vasár- és ünnepnap B.örsön 60, T.bálinton 15, családi 2 és egyéb 8, összesen 85. A részvétel átlagosan 77 (ill. 5), úrvacsoraosztás 23, átlaglétszám: 41 fő.

A lelkész meglátogatott 125 gyülekezeti tagot és lelkipásztori beszélgetést folytatott 40 esetben.

Szeretetvendégség 3, közgyűlés is 3 és presbiteri ülés 9 volt az év folyamán.

Bibliaórákat 4 csoportban tartottak, nagyrészt a gyülekezet lelkésze, ebből 2 felnőtt és 2 gyerek csoport, 40, ill. 80 óraszámában, átlagos létszám 15, ill. 25 fő. Ebben az évben is kísérletek történtek az ifjúsági óra állandósítására.

A hittanórák egyre szaporodó száma nagyon örvendetes. Összehasonlításként azonban meg kell jegyeznünk, hogy például Svájcban heti 6 iskolai hittanórát kell egy gyülekezeti lelkésznek tartania. A lelkésznek nehéz összeállítania a hittanórák rendjét. Minden egyes iskolához alkalmazkodnia kell. Ezért ma is több esetben a gyülekezeti központba szorul vissza a hitoktatói munka.

Budaörsön 11 iskolai csoport (Törökbálinton 2) iskolán kívül 2, összesen 15 csoport; hetente 20 órában. Összlétszám: 60 diák.

Keresztelés 8 (felnőtt 1 fő), esketés 3, és temetés 4 (2 férfi és 2 nő) volt az esztendő folyamán.

Konfirmáció nem volt, de sikerült a konfirmációi előkészítőt 2 tanévre kiterjeszteni. Így konfirmációi előkészítőre jár egy fiatal.

A lélekszám alakulása:

Összehasonlításként az 1940-es evangélikus egyházi névtárban Budaörsön 15, és Törökbálinton 40 lelket tüntetnek fel (az utóbbi helyen a MÁV-alkalmazottak és a fővárosban dolgozó hivatalnokok emelték a létszámot). Ma Budaörsön 400 (választói névjegyzékben 100), Törökbálinton 100 (vál. névj.-ben 25), Biatorbágyon 50, Herceghalmon 40, Zsámbékon 20 és Pátyon 1 lélek van számon tartva.

Imádsággal gondolunk a gyülekezet- és templomépítésre

2001. május hónap második vasárnapján, Cantate vasárnapján beindult a biatorbágyi szórvány-istentisztelet.

2001. november 25-én, az egyházi esztendő utolsó (örökélet)vasárnapján hirdette ki a gyülekezet lelkésze, Endreffy Géza, hogy a gyülekezet megkapta az országos egyház anyagi segítségét a templomépítéshez. Az összeg 40 millió forint.

2001-ben dr. Krähling Jánossal megkötötték a tervezésre a szerződést július 20-án (Ikt. sz.: 89/ 2001.). Ezeknek a terveknek alapján indulhat meg majd 2002-ben a templomépítés.

Befejezés

A gyülekezet eddigi történetét foglaltuk össze és azzal a tanulással zárhatjuk le, hogy megszabadít az Úr...és bevisz az ő mennyei országába...övé a dicsőség...(2Tim 4,18).

Végül köszönetet mondok a lelkész és felügyelő házaspárnak, Varga László presbiternek a gyülekezet történetének megírásához a rendelkezésemre bocsátott dokumentumokért; feleségemnek pedig a technikai-szerkesztési segítségért.

Rózse István
evangélikus lelkész

FÜGGELÉK

Endreffy Géza:

A Budaörsi Evangélikus Missziói Gyülekezetéről és épülő templomáról

Budaörsön igen kevés evangélikus élt, szinte teljesen katolikus lakta vidék volt, a német anyanyelvű svábok miatt. A budaörsi evangélikusok nagyon hosszú ideig a Budafoki Evangélikus Egyházközség gondozásában éltek. Ez azt jelenti, hogy innen járt ki a lelkész istentiszteletet, hittanórákat tartani és látogatni. A svábok kitelepítése és a Budapestről ide települt sokaság miatt azonban Budaörs néprajza megváltozott. Egyre többen lettünk. Ez természetesen felvette az önállósodás és egy saját, új templom építésének gondolatát. Még Rőzse István nagytiszteletű úr, budafoki lelkész idején történt mindez 1994 előtt. Később Solymár Gábor idején ez az óhaj erősödött.

Végül 1996 tavaszán egy közgyűlés úgy döntött, hogy gyülekezetünk az önállósulás útjára lép.

Kért egy saját lelkészt a püspök úrtól, aki készséggel küldte ki az akkor frissen végzett Endreffy Géza segédlelkészt. A közösség ezzel megkapta a missziói gyülekezet nevet. Ez azt jelenti, hogy 1996-tól a gyülekezet 5 évet kapott annak bizonyítására, hogy fenn tud tartani egy lelkészt, minden járulékos költséggel együtt.

A gyülekezet vezetősége megpályáztatta a templom tervezését és a sok pályázó közül végül Potzner Ferenc és Krähling János terveit fogadta el. Püspök úr pedig megígérte, támogatják az építkezést, amely 1996 késő őszen el is kezdődött, lerakták az alapot. Az archaikus-modern stílusú templom hisszük, ékessége lesz mind a gyülekezetünknek, evangélikus egyházunknak, mind a lakótelepnek és városunknak egyaránt. Időközben azonban változások történtek.

A város önkormányzata megkereste a gyülekezet vezetését és afelől érdeklődött, hogy mikor készül el a templom, ugyanis „a lakótelep közepén álló munkagödör veszélyes és csúnya is”. Erre a presbitérium küldöttei elmentek a püspök úrhoz, aki kifejezésre juttatta, hogy sajnos az egyház lehetőségei és anyagi forrásai – a politikai helyzet miatt – erősen megcsappantak és a budaörsi templom építésére számottevő összeget nem tud biztosítani a következő tíz évben! Ezzel a válasszal mentek tehát vissza a presbiterek az önkormányzathoz, akik jelezték, hogy az annak idején a gyülekezetnek adományozott telket visszavennék, illetve elcserélnék.

A gyülekezet vezetősége örült ennek az ajánlatnak, hiszen ez azt jelenti, hogy a csere folytán kapott ingatlanba sokkal előbb be lehetne költözni, mint az épülő templomba. A szomorúság is azonban eluralkodott néhány testvérem: „Ki hallott már olyat, hogy egy templom nem épül fel, ha már elkezdték építeni?!” Ezekkel az érzésekkel a szívekben kezdte el latolgatni a gyülekezet, hogy mi lehet ebben a helyzetben Isten akarata. Hosszan imádkozott alkalmak után végül úgy döntöttek, hogy belemennek a cserébe, ezt gondolták az Úr akaratának. Így kapta az egyházközség a Szabadság út 57. alatti, közel 100 éves sváb parasztházat, a hozzá tartozó 1800 m²-es telekkel, amelyre templomot is lehet építeni. Ez az ingatlan Budaörs központjában van. Itt alakítana ki a gyülekezet egy lelkészlakást, gyülekezeti termeket egy kis átalakítással és építene a kertjébe egy kis templomot. Ez már nincs annyira szem előtt, mint a lakótelepen építendő templom volt, ezt akár több évig is elépíthetjük a gyülekezet kínos megjegyzések és kritika nélkül, de mégis lenne saját templomunk. A politikai életben azonban megint változás történt...(a dokumentum az 1998. novemberi állapotokat tükrözi).

Jegyzőkönyv

mely felvételre 1996. február 19-én Budaörsön a budaörsi leánygyülekezet presbiteri gyűlésén.

A felügyelő úr üdvözlö a megjelenteket és a gyűlést megnyitja.

1. A budaörsi és törökbálinti helyi újságokban felhívást intéztünk a templomépítéssel kapcsolatban.

2. Az új csekket sürgessük meg az OTP-nél.

3. Az építési engedély kérelmét beadtuk az esperes és püspök úrnak.

4. Az építést ez év nyarán meg kell kezdeni. A kiviteli tervek most készülnek. Ha elkészül akkor meghirdetjük a kiviteli pályázatot.

5. A tervezési szerződés szerint a tervezési díj 520.000 azaz Ötszázhuszezer forint, 50%-a legalacsonyabb díjtáblázat 1.040.653 Ft. -nak. Azaz 50 % engedményt kapunk. A szerződést a mai napon aláírtuk és elfogadtuk egyhangúlag.

6. 4 fő budaörsi presbiter nem hivatalos tárgyaláson vett részt Bálint László esperes úrnál, és felvetettük, hogy a budaörsi leánygyülekezet önálló missziói gyülekezetté alakuljon. 4-5 év múlva önálló egyházközséggé válna. Az esperes úr megkért bennünket, hogy ez irányú kérelmünket írásban terjesszük fel a püspök úrhoz.

A felterjesztés szövegét a presbitérium egyhangúlag elfogadta. A határozatot a rendkívüli közgyűlés elé terjesztjük elfogadásra.

Budaörs, 1996. február 19.

Hitelesítők:

Flick Jánosné sk.

Horváth Zoltánné sk.

Horváth Miklós sk.

jegyzőkönyvvezető

1996. március 3-án tartott rendkívüli közgyűlés elfogadta a február 19-iki presbiteri határozatot azzal a kiegészítéssel, az egyházi vezetőség a megszerveződő missziói gyülekezetbe Solymár Gábor budafoki gyülekezeti lelkészt küldje ki, ha vállalja és ha lehetséges.

Határozat

A Budafoki Evangélikus Egyházközség Budaörsi Leánygyülekezetének presbitériuma a mai napon az alábbi több pontban összefoglalt határozatot hozza:

1. Hála telt szívvel mondunk köszönetet Istennek azért, hogy évtizedeken keresztül alkalmakat, lehetőségeket és szolgálókat adott Budaörsön, biztosítva ezzel evangélikus istentiszteletek megtartását.

2. Köszönetet mondunk a Budafoki Gyülekezetnek azért, hogy több évtizeden keresztül egyházi kereteket biztosított, valamint lelkeszi szolgálattal és imádságos szeretetével hozzájárult ahhoz, hogy a budaörsi szórványban, utóbb pedig leánygyülekezetben, evangélikus hitvallású lelki életre legyen lehetőség.

3. Külön köszönetünket fejezzük ki azoknak a lelkeseknek akik itt oly nagy hűséggel szolgáltak Isten igéjével, a szentségek kiszolgáltatásával és más lelki ajándékokkal.

4. A több évtizedes magvetés eredményeként a fenti köszönetek megerősítése után, a Magyarországi Evangélikus Egyház vezetősége felé, a Budaörsi Missziói Gyülekezet megalapítására szóló kérelem előterjesztését határozzuk el.

5. A kérelem elfogadása esetén a Missziói Gyülekezet 5 évre alakulna. Ez idő alatt az Országos Egyház által küldött és fizetett önálló lelkesz, gyülekezet és templomépítő munkát végezne a 20 ezer lakosú Budaörsön, és lelki munkát az ugyanolyan létszámú szórványában, Törökbálinton, Biatorbágyon, Herceghalomban, Etyeken.

6. A Missziói Gyülekezet vállalja, hogy anyagi erejéhez mérten az 5 év alatt hozzájárul a lelkeszi munka és a templomépítés költségeihez. Az 5 év elteltével pedig a költségek egészét, vagy meghatározó részét viseli.

7. A Missziói Gyülekezet 5 év után – „ha az Úr akarja és életben maradunk” (Jak 4,15.) – önálló gyülekezetté alakul.

Isten bennünket úgy segítse!

Erős vár a mi Istenünk!

Wunderlich Sándor sk.

felügyelő

Dr. Garádi Péter sk.

Flick Jánosné sk.

Nagyné Kántor Éva sk.

Zsirai János sk.

Ecseri János sk.

Horváth Miklós sk.

Horváth Zoltánné sk.

(A jelenléti íven még: Michelberger Andrásné sk.)

A gyülekezet szétválásával kapcsolatos levél dr. Garádi Péter presbitertől Solymár Gábor budafoki gyülekezeti lelkészhez:

Biatorbágy, 1996. március 5.

Kedves Gábor!

Mellékelten küldöm a teljes „Missziói Gyülekezet”-i anyagot. Ez tartalmazza a „Határozat”-ot, a „Jegyzőkönyvet”, a „Közgyűlési megerősítést” (ezt ki kell tölteni, aláírni és hitelesíttetni), ennek a „Kiegészítés”-ét, valamint a kísértő leveleket. Kérlek, továbbítsd.

E hivatalos dolog után felhasználom e levél lehetőségét arra, hogy a vasárnap történekről gondolataimat Veled is megosszam. Ha jól értettem és éreztem, veled együtt kevesen látjuk úgy, hogy itt nem személyi kérdéssről van szó. Tudod 1921-ben elindult valami Budafokon, ami 1928-ban, és 1935-ben fejeződött be ill. teljesült be. Az 1921-nek most már 75 éve. Nem igen foglalkozik bárki is azzal – egy-egy jubileumi megemlékezést kivéve – ki is volt az elindító lelkész. Családjáról és az akkori presbiterekről pedig már emlék sincs nagyon. Gyülekezet és templom viszont van! Az akkori indulásról szóló pozitív döntés „eredményét” ma a sokadik generáció is „élvezi”. Ez volt az akkoriak felelőssége. – Gondold el, ugyanígy 75 év múlva 2071-ben nem az lesz a döntő, hogy annakidején 1996-ban ki (lelkész), kik (presbiterek és egyháztagek) indították el a budaörsi önállósodást, hanem az hogy Isten segítségével elindították. Sajnos vasárnap erre kevesen gondoltunk.

Az önállósodás kapcsán a többség arra sem gondol, hogy egy kényszerpályára kerültünk a templomépítés elindításával. Ami persze nem rossz, de cselekvésre kényszerít. Miről is van szó? Eldöntött, hogy Budaörsön evangélikus templom épül. (Azért e nyelvtani szerkezet, mert magam a döntésben nem vettem részt. Semmiféle tisztséget és munkát nem vállaltam az előző „rokon” lelkész ideje alatt, - pedig erre sokszor felkértek. 1978-ig Óbudán voltam presbiter, utána pedig azóta, mióta Te vagy a lelkészünk.)

Ma azonban Budaörsön egy 120-as címlistából, kb. 80 megtalálható evangélikusról tudunk. Ebből 20-30 az aktív. Ez templomépítőnek és fenntartónak kevés. (Az ugyanis nem várható el, hogy a jelenleg 28 millió Ft templomépítési költséget 99%-ban támogatásból fedezzük. Jelenleg két választás áll előttünk: köszönettel visszaadni a telket, az eddigi pénzeket, meg mindent és lehajtott fejjel, piruló arccal visszatérni a szórványkeretek közé, vagy pedig templommal párhuzamosan gyülekezetet, és annak külső gyűrűjét, az új szórványt is „felépíteni” Isten segítségével. A se ez, se az langymeleg közbülső „harmadik” út nagyobb szegény közepette az előző változatot fogja eredményezni. Tehát látásom szerint egy kényszer a gyülekezetépítés. Erre viszont a legjobb jogi kereteket a Missziói Gyülekezet adja. Persze ez utóbbit gondolom Te is így látod. Budafok részéről viszont többen azt érezzük, hogy az ottani vezetőség nem örül ennek. Erre én magyarázatot nem igen találok, hacsak nem az anyagiakat. Egy ottani tisztségviselő mondta egyszer azt a félmondatot, hogy Budafok egyedül nem tudná lelkészét, és önálló struktúráját fenntartani. Igaz-e ez, vagy túlzott aggodalom – megítélni nem tudom. Ha mégis igen, akkor ott is gyülekezetet kellett volna (korábbi időkben) és kellene (most) építeni. Lakosság ugyanis van. Az elmúlt húsz évben felépült jó néhány lakótelep, nőtt a létszám, valószínű az evangélikusoké is. Csak hát kevés ezt nekünk tudni. (A baptisták Budatétényben most építenek gyülekezetet).

Tudod Gábor a szemem előtt van egy példa: Érd. Évtizedekig 4-5en jártak. A hűséges id. Harmati Béla bácsi próbált még 80 felett is vasárnaponként kijárni. Nem mindig jutott ki, olykor elmaradt az istentisztelet. Ma egy missziói lelkülettel megáldott lelkészt Ittész Istvánt, aki elsősorban a térdével és a hitével szolgálja Gazdáját, használta fel Isten arra, hogy gyülekezet formálódjon. Szép létszámmal, sok-sok igei és egyéb alkalommal áldotta meg őket Isten. Új, eddig sohasem volt, szórványuk pedig Tárnok és Százhalombatta. Te is tudod Budaörs 20ezer lakosú, és itt vannak a környező települések. Törökbálinton a német evangélikusok segítségével épült fel a ref. templom. Lenne biztos evangélikus is,

mégis alig tudunk néhányról. Biatorbágy, Etyek, Herceghalom, eddig Bicskéhez tartoztak. Evangélikus lelkész szolgálat céljából évtizedek óta nem tette be a lábát ezekbe a községekbe. Biatorbágyon sok volt evangélikussal találkoztunk azóta, hogy 1991-ben ide költöztünk, a korábbi évtizedek rossz közlekedése miatt (csak vasút volt) nem mentek evangélikus alkalmak után. Reformátusok lettek. Többen presbiterek, elöljárók. Itt ev. lelkész még temetni sem temetett kb. 40 éve!

A reformátusokon kívül szabadegyházak, a szekták (főleg Jehova tanúi) viszik, vitték el az evangélikusokat.

Budaörsön és leendő szórványába a gyülekezetépítő missziói munkánál alapvetőnek tartom a jó szervezést, a hírlánc kiépítését (ki tud evangélikusokról) melyből új adatbázist kell kialakítani, a létező összes helyi (szórványokban is) média felhasználását (újságok, kábel tv, szórólapok, hirdető táblák stb.) a látogatásokat (nem csak betegeket) és a jelenleginél jóval több alkalmat. Egyik hittestvérem mondta egyszer (Budaörsön), „tudod nem is ismerjük egymást pedig ismerjük egymást néhány éve”. Egy másik pedig a közelmúltban mondta „nincs egy helyünk és meghirdetett alkalmunk, hogy közös imádkozásra összejövünk.” Ezek a gondolatok azt jelzik felém, hogy van közösség utáni vágy.

A szórványokban havonta egyszeri házi istentiszteletekre gondolok, a hittanos munkán kívül. Az egész – a rendszeres ezért való imádkozáson túl – valahol ott kellene kezdeni, hogy Budaörsön az önkormányzattól vagy esetleg valamely összezsugorodott cégtől egy irodát kellene bérelni. Legyen cím, telefon, üzenetrögzítő, ügyelet, ahol a lelkészt el lehet érni, ahol egy-egy megbeszélést meg lehet tartani, meg talán bibliaórát vagy egyéb alkalmat. Itt lehetne őrizni a hivatalos dolgokat, - levelezést, anyakönyveket, adatbázist.

Természetesen az istentiszteletek a templom megépüléséig a jelenlegi helyen maradnának. Öt év amit vállalnánk gyülekezet formálódásra szűk idő. A feladat pedig számos. Nem élek számbűvöletben, de mint írtam a jelenleg 20-30 aktív fő nem tud templomépítő lenni. Kb. 120-140 kell a szórványokkal együtt. Ehhez viszont kb. 500-600 össz. lélekszám ev. szükségeltetik. (A településeken 35-40 ezer ember él, mely 2-3 budapesti kerület lakossága).

A vasárnap történeteket nemigen tudom magyarázni. Az önállósodás gondolatát annakidején Te vetted fel. Egy másik egyházi összejövetelen pedig hangosan gondolkodva többek előtt úgy töprengtél, hogy B.örsnek logikusabb lenne Kelenföldhöz tartozni, mint B.fokhoz. De mindezt felejtve, örömmel veszem szándékomat, hogy Te missziói, gyülekezet és templomépítő lelkész szeretnél lenni. Bár én vasárnap azért Téged is megkérdeztelek volna. Többen hozzászóltak, mindenki szavazott, csak Te nem mondtál e dologban semmit. A gyülekezet viszont úgy vélte, hogy feleséged gondolatai a Tied is.

Kedves Gábor! Ha a fentieket újra és újra végig gondolom, ne csodálkozz azon, hogy az a véleményem, teljes, egész embert kívánó munkáról van itt szó. Másod feladatként ezt nem lehet ellátni. Téged is úgy tudnák ebben a feladatban elgondolni, hogy B.fok nélkül csinálod. De mást is csak egész emberként. Tudom, hogy egyesek részéről e munkára Rözse István neve is felmerült. Ennekem erről azonban más a véleményem, melyet az esperes úrnak ki is fejtettem. Mivel rokoni szálak fűznek össze, erről azonban nem szeretnék többet írni. Főleg nem a vasárnapi „hangulat” után.

Egyet viszont megerősíthetek, hogy semmilyen személyi kérdés ez ügyben nem vezérel, ellenben szomorú állapotú, széthúzásoktól sem mentes egyházunkért való szorongásom igen.

Elnézésedet kérem, hogy hosszúra sikerült ez a levél. Sajnos a vasárnapi találkozások szinte semmilyen gondolatcsereére nem alkalmasak. Közgyűlésről nem is beszélve. Az a 10-15 perc ami istentisztelet után és a reformátusok érkezése között van, az édeskevés. – Szeretettel írtam e sorokat, kérlek Te is szeretettel olvasd.

Isten áldását kívánva életedre, szolgálatodra, családjadra, testvéri köszöntésemet küldöm:

Dr. Garádi Péter

U.i.: kérlek kezdeményezd írásban a Zsinatnál az új egyházmegyei és egyházközségi határokat Biatorbágy, Herceghalom és Etyek vonatkozásában. Köszönöm előre is.

Jegyzőkönyv

mely készült 1996. szeptember 23-án Budaörsön a Budaörsi Evangélikus Missziói Gyülekezet első önálló és alakuló presbitéri gyűléséről.

Jelen vannak a mellékelt jelenléti ívet aláírók.

Dr. Garádi Péter köszöntőjét követően Bálint László a Budai Ev. Egyházmegye esperese imával és ige szolgálattal (84. Zsolt és Róm 4,21.) vezeti be a gyűlést.

A jegyzőkönyv vezetésével dr. Garádi Pétert, hitelesítésével Horváth Zoltánt és Horváth Zoltánnét bízzák meg a jelenlevők.

Bálint László az ige szolgálatot követően az Országos Egyház és a Budai Egyházmegye köszöntését adja át, és tájékoztatja a jelenlevőket arról, hogy az új zsinati törvény alapján lehetőség van Missziói Gyülekezet alapítására. Ezt követően bemutatja Endreffy Géza s. lelkészt, akit a kerületi püspök úr fél állásban budaörsi szolgálatra rendelt ki, gyülekezet építési, szervezési és templomépítési feladatokkal az egyéb "szokványos" "lelkészi teendők mellett.

Endreffy Géza tájékoztatja a presbitériumot a másik „fél állásról” a Norvég Misszióban itt Budapesten végzendő szolgálatáról.

Ezt követően a presbitérium az alábbi egyhangú határozatokat hozza meg:

1. A gyülekezet jogi státusza: missziói gyülekezet.
2. Hivatalos levelezéskor és bélyegzőin használatos neve: Budaörsi Evangélikus Gyülekezet.
3. Megerősíti tisztségében a kerületi püspök úr által kiküldött, és a közeljövőben felszentelésre kerülő Endreffy Géza s. lelkészt, a megválasztott és a közeljövőben beiktatásra kerülő felügyelőt dr. Garádi Pétert, és Horváth Zoltánnét a gyülekezet pénztárosát.
4. A gondnoki tiszt átmenetileg betöltetlen marad.

A jogi, szervezeti, és személyi döntéseket ill. megerősítéseket követően a presbitérium tudomásul veszi, hogy 8 budaörsi és 2 törökbálinti csoportban kezdődött el, ill. a közeljövőben kezdődik hittanoktatás.

A hittanoktatás támogatására, valamint a lelkésznek járó állami segítség, a gyülekezet közeljövőben megnyitandó bankszámlájára fog érkezni. Ezeket az összegeket a gyülekezet, - amíg a Norvég Misszióval a lelkésznek még nem lesz szerződése - 25.000,- Ft-ra (azaz huszonezzer Ft.) egészíti ki, minden hónapban. A norvég szerződés után a lelkésznek a budaörsi gyülekezetre jutó javadalmazásáról újra dönt a presbitérium. A fizetés kifizetésének napja minden hó 5.-e.

A gépkocsi használatakor, amennyiben a lelkész a hittan oktatáson kívül egyéb teendőit ez előbbivel nem tudja időben és helyben összehangba tenni, akkor a gyülekezet az üzemeltetéshez hozzájárul.

A presbitérium a jövőben foglalkozik a kántor helyzetével és munkájának ellenszolgáltatásával.

Az úrvacsorai tárgyakban esperes úr ígért segítséget, míg az iratterjesztés lehetőségét Endreffy Géza vizsgálja meg.

Sürgős feladatként határozta meg a tanácskozás az Országos Egyház igazolásának megszerzését, az adóhivatali bejelentkezést, adószám szerzést, a bankszámla megnyitását, és a templom kivitelezőjével a szerződés aláírását.

E feladatokat Endreffy Géza, dr. Garádi Péter és Horváth Zoltánné végzik, lehetőség szerint október 6-ig. Ebben segítséget az Országos Egyház és Bálint László esperes ad.

Michelberger Andrásné presbiter javaslatára a gyülekezet az 1996. október 7-én esedékes utolsó közös budafoki presbitéri gyűlésen a Budafoki Evangélikus Gyülekezet felé köszönetét fejezi ki, a szórvány, majd utóbb leánygyülekezet 45 éven keresztüli hűséges gondozásáért.

A gyülekezet címe: 2040 Budaörs, Szabadság út 57.

Budaörs, 1996. szeptember 23.

dr. Garádi Péter sk.
jegyzőkönyv vezető

Hitelesítők:

Horváth Zoltán sk.
Horváth Zoltánné sk.

Útban az önálló gyülekezeti lelkész megválasztása felé. Ügyirat a püspöki hivatalnak:

Északi Evangélikus Egyházkerület
1125 Budapest, Szilágyi Erzsébet fasor 24.

Budaörs, 1998. október 27.
Ikt. sz.: 61/ 1998.

D. Szebik Imre
püspök úr részére

Tisztelt Főtisztelendő Püspök Úr!

A Budaörsi Evangélikus Missziói Gyülekezet presbitériumának felhatalmazása alapján hozzájárulását kérem, a következőkhöz:

- Gyülekezetünk két évvel ezelőtt az önállósodás útjára lépett. Ebben kiemelkedő jelentősége volt annak, hogy Főtisztelendő Püspök Úr segédlelkésként biztosított a gyülekezeti élet megszervezésére. Ennek eredményeképpen viszonylag rövid idő után elmondható, hogy gyülekezetünk az egyházközségi élet egyre több területén az országos kritériumoknak megfelelően működik. Az Önkormányzat támogatásával saját ingatlannal rendelkezünk, amely egyre több gyülekezeti alkalomnak ad helyszínt. Missziói gyülekezetté válásunk első pillanatától kezdve működésünket önállóan, külső segítség nélkül finanszírozzuk. Eközben a gyülekezet aktív létszáma is gyarapodott. A fentiek figyelembe vételével a gyülekezet lelkészválasztási jogának megállapítását szeretnénk kérni.

- A két évvel korábban kirendelt segédlelkész Endreffy Géza a közelmúltban lelkészi vizsgát tett. Saját és családjának örömeiben leginkább gyülekezetünk osztozott. Közösségünk megszerette lelkiismeretes pásztort, és megismerte fáradhatatlan munkabíráását. Az előzőekben már említett felhatalmazás alapján Endreffy Géza lelkész megválaszthatóságát kérem a Budaörsi Missziói Gyülekezet számára.

Válaszát mindkét kérésünk vonatkozásában tisztelettel várom. Főtisztelendő Püspök Úr életére és szolgálatára Isten áldását kérem.

Erős vár a mi Istenünk!

dr. Garádi Péter sk.
felügyelő

A Budaörsi Evangélikus Missziói Gyülekezet első lelkészének, Endreffy Gézának a beiktatása 1999. május 8-án megtörtént. A sok köszöntésből és ünnepi jókívánságból, hadd emeljem ki leveletem:

Biatorbágy, 1999. április 30.

Ünneplő Gyülekezet!
Keresztény Testvéreim az Úr Jézus Krisztusban!

Az egykori budafoki gyülekezet közösségében korábban is felmerült már az a terv, hogy a budaörsi szórványban központot kellene szervezni az ott élők közösségi életének kialakítása érdekében. Ez a mai ünnepi örvendezés ezért sokunk számára jelenti Isten kegyelmét és kegyelméért mondott hálaadást, mert nemcsak meghallgatta imádságainkat, hanem reménységeink fölött hallgatott meg. Annak idején mi legfeljebb kihelyezett segédlelkész szolgálatával számolhattunk, s ma hálát adhatunk Mennyei Atyánknak a Budaörsi Evangélikus Gyülekezetért és a mai ünnepi napon beiktatott első lelkészéért, Endreffy Gézáért és a mellette álló presbitériumért, élén a gyülekezet felügyelőjével, dr. Garádi Péterrel, valamint a gyülekezet minden szolgálattevőjéért, közöttük azokért is, akik előkészítették a mai hálaadó s örvendező ünneplést.

Tudom, hogy a gyülekezetben olykor nyomaszt bennünket a befejezetlenség, a sokféle hiányosság, a félkész állapot. Hiányzik a végleges válasz sok kérdésre: mennyi az evangélikusok lélekszáma, mikor épül fel a templom, mikor válik lakhatóvá a parochia, hogyan alakulnak ki a bibliaórai, a gyerek és ifjúsági körök közösségei, egyáltalán hogyan erősödhet meg az önálló gyülekezet. A mai ünnepi alkalom azonban ráirányítja figyelmünket arra, hogy éppen a mi szolgálatunkon keresztül, élünkön a gyülekezet hivatalos szolgálattevőivel, a lelkész és felügyelő vezetésével akarja Isten megadni a választ a kérdésekre. A közös ünneplés is a szolgáló közösséget erősíti. Hálaadásunk mellett ott van könyörgésünk is Isten áldásáért a Krisztusban. Ahogy a világban egyre kevésbé figyelnek Isten hívó szavára, úgy nehezedik egyre inkább a gyülekezet minden egyes tagjára a Krisztustól kapott megbízás felelőssége: „Tegyetek tanítvánnyá minden népet...!” (Mt 28,19). Mert az emberi lét és nemlét kérdései bár ebben a mulandó világban jelentkeznek, mégis túlnőnek azon. Az ember boldogságáénak, boldogulásának kérdései elválaszthatatlanok az ember üdvössége, üdvözülése kérdésétől. Ennek a mindnyájunkra nehezedő felelősségnek a súlyát napról napra még súlyosabbnak is érezhetjük. De éppen ezért bátorít Jézus Krisztus: „Nékem adatott minden hatalom mennyen és földön... és íme én veletek vagyok minden napon a világ végezetéig.” (Mt 28,18-20.)

Urunknak ezzel a biztatásával köszöntöm beiktatott lelkésztestvérünket, Endreffy Gézát s rajta keresztül az ünneplő gyülekezetet, a budaörsi evangélikus eklészia felügyelőjét, presbitereit, minden szolgálattevőjét és tagját, valamint az ünnepre összesereglett kedves vendégeket: Isten gazdag áldása legyen életükön, munkájukon és családjukon!

Sok szeretettel:

Rózse István sk.

Alapkő Okirat

„Amit évek alatt felépítesz,
lerombolhatják egy nap alatt.
MÉGIS ÉPÍTS!
(egy calcuttai gyermekotthon faláról)

Mi, Herceghalom polgárai úgy határoztunk, hogy a folyamatosan bővülő község hitéleti és kulturális igényeinek teljesítése céljából egyházi-kulturális központot építünk.

A létesítmény biztosítson a hitélet gyakorlásához ökumenikus szellemiségű színteret és egyúttal nyújtson lehetőséget különböző közösségi alkalmak megrendezésére is. Legyen otthona a település civil szervezeteinek, azok működéséhez és színvonalas tevékenységük végzéséhez biztosítsa a szükséges közösségi teret.

Tudatában vagyunk a kitűzött célok megvalósításának nehézségeivel, de munkánkat Isten segítségével bízva abban a reményben kezdjük, hogy tevékenységünkkel elősegítjük a település morális összetartozását.

Erőfeszítésünk csak akkor lehet áldásos és hatékony, ha az önkormányzat, az egyházi közösségek és civil szervezetek a legteljesebb mértékben magukénak érzik és fontosnak tartják a jövőre nézve ennek az egyházi-kulturális központnak a felépítését.

Kelt: A kereszténység 2000.

A magyar államiság 1000.

Herceghalom önállóságának 10. évében

2000. augusztus havának 18. napján.

A Budaörsi Evanglikus Gyülekezet szórvány-programja

(Javaslat)

Készült a 2000. október 26.-ai presbiteri ülés határozata alapján.

Előzmények:

A Budaörsi Evanglikus Egyházközség, mint jogutód Törökbálint szórványt örökölte. E község évtizedek óta istentiszteleti hely is, ahol 1993-ig havonta egyszer, majd ezt követően 1996-ig kétszer, most pedig ismét minden hónapban egy alkalommal van istentisztelet. Természetesen nagy ünnepkor, az ünnep második napján is van alkalom, ilyenkor úrvacsora-osztással. Az alkalmak mindig a református templomban kerülnek megtartásra.

Törökbálintiakon kívül az elmúlt évtizedekben, egy-két család Biatorbágyról is Budaörsre járt, annak ellenére, hogy egyházföldrajzilag 1998-ig Bicske-Csákvárhoz tartoztak, ahonnan viszont semmilyen gondozásban nem részesültek. 1996-tól egyre több egyháztag jelentkezik Biatorbágyról, hogy a budaörsi gyülekezethez kívánnak tartozni.

Az elmúlt esztendőben (1999) a Budai Egyházmegye néhány gyülekezete, a megye vezetésének kezdeményezésére egymás között felosztotta a Zsámbéki Medence településeit, mint missziói területet. Budaörs, Biatorbágyot, Herceghalmot, Pátyot, Zsámbékot és Tököt kapta, a meglévő Törökbálint mellé.

Jelenlegi helyzet:

Biatorbágyon jelentős volt az evangélikusok száma (kb. 150), akik közül a „régiek” nagyrészt a helyi református gyülekezetbe épültek be („elreformátusosodtak”). Elsősorban az újonnan betelepültek keresték gyülekezetünkkel a kapcsolatot. E községben az evangélikusok száma jelenleg 40-80 fő, vagyis 15 család körül van.

Herceghalomban ökumenikus templom épül, többek között egyházunk támogatásával. Az evangélikusok száma 40-50 fő/kb. 10-12 család lehet.

Pátyról semmi információnk nincs, ugyanakkor az elérhetőség és Budakeszi közelsége miatt, az előző presbiteri ülésen felkértük lelkészünket, hogy kezdeményezze e közösség átadását a Budakeszit is gondozó Budahegyvidéki Gyülekezetnek, és ehhez kérje az esperes úr jóváhagyását is.

Zsámbék Tökkel egybeépült, ezért az evangélikus leendő szolgálat tekintetében egy településként kezelhető. Az őslakosság katolikus, evangélikust a betelepültek között kell keresni. Vélhetőleg 20-30 fő, 7-10 család itt is fellelhető és gondozást igényel.

Mіндеgyik felsorolt községbe a betelepülés – főleg Budapestről – folyamatos és intenzív.

Feladatok rövidtávon:

A 2001. év elején szeretetvendégségeket kellene tartani Biatorbágyon, - ide a herceghalmiakat is meghívánk – és Zsámbékon. Ezen alkalmakon felmérnénk gyülekezetünkhöz való csatlakozás igényét. A szeretetvendégségek szervezését Endreffy Géza lelkész irányításával a már fellelhető helybéliek és néhány budaörsi testvér végeznék. Helyiségül a Faluházat, vagy iskolai termet célszerű igénybe venni, kibérelni. Ezt meg kellene, hogy előzze egy karácsonyi köszöntő a települések helyi sajtóiban, a lelkész részéről. Ha erről időben már lemaradtunk, akkor az új év első számában kellene írni, beharangozva a szeretetvendégséget is. Fontos lenne, ha a szórvány-szeretetvendégségeken az anyagyülekezetből is részt venne egy csoport, - min. 10-12 fő – hogy lelkészünk ne maradjon ebben a szolgálatban magára. Ez a testvéri kapcsolatfelvétel kinyilvánításához is szükséges lenne. Hogy a vezetőség is képviselje magát, a presbitériumból is menjenek el néhányan.

A fenti alkalmakat és igényfelmérést követően, vagy a helyszínen, vagy pedig a következő presbiteri ülésen lehet eldönteni a rendszeres, vagy esti istentiszteleti alkalmakat a nevezett településeken. A rögtön melegebben történő döntés előnye az, hogy a helyiek első

„fellobbanását” ki lehet használni. Ha lesz érdeklődés és igény célszerű havi egyszeri és nagyünnepi istentiszteletekkel számolni egy-egy szórványban. Ennél ritkább megjelenés nem fog ösztönzőleg hatni. A lelkész véleményének figyelembevételével, presbitériumi határozat szükséges az istentiszteleti időpontok meghatározására. A jövőbeni istentiszteleti helyszínek kiválasztása, megszervezése, legyen a helyiek első feladata. Ehhez segítséget, - ha kell, pl. hivatalos kiadását faluház, iskola stb. vezetője felé, - az anyagyülekezet adja meg. A gépkocsival rendelkezőket hívogassuk Budaörsre azokon a vasárnapokon amikor nincs a szórványban istentisztelet.

Ha valamely településen a próbálkozás eredménytelen lenne, célszerű egy évre elhalasztani az ottani szolgálatkezdést. Ezalatt még egy cikk megjelentetése lenne jó a helyi sajtóban, melyben lehetne ismét tervezni, hogy a település evangélikussága Budaörshez tartozik, aki igényli a gyülekezet szolgálatát, közösségét, keresse a kapcsolatot.

Feladatok közép- és hosszútávon:

A szórványok helyi evangélikusainak, más felekezetek lelkészeinek, önkormányzati intézményeknek, pl. családgondozói hálózatnak stb. információi alapján helyi testvérek döntő szerepvállalásával, „nyomozást” kell kezdeni az adott település evangélikus lakosai után.

A legaktívabb, hitben elkötelezett helyi gyülekezeti tagunk, presbitériumunkba történő felvételéről el kellene gondolkodni. Ezek a személyek az adott település, egyfajta szórványgondnokává nevezhetők ki. Minden istentiszteleti helyen évente egyszer, egy szombaton szórvány csendesnapot kellene tartani, egész napos programmal.

Ha a szórványokban megalapozott igény mutatkozik, - és ez egy év alatt felmérhető – hitoktatásra, confirmációs oktatásra, bibliaórára stb. célszerű lenne gyülekezetünkhöz tartozó nyugdíjas lelkészt bevonni ebbe a szolgálatba. Ehhez a központi egyház támogatását kell kérni, az illető lelkész tiszteletdíja és gépkocsi használata miatt, mindaddig, amíg gyülekezetünk anyagilag meg nem erősödik.

Amennyiben a szórványmunka érdektelenség miatt, többszöri lelkiismeretes próbálkozás után sem indul be, mondjuk 2004-ig, akkor ezt jelenteni kell az egyházmegye vezetősége felé, javasolva független zsámbéki medencei szórvány lelkész státusz megteremtését, aki főállásban és egyedüli tevékenységként kutatja fel a térség evangélikusságát és szervezi meg alkalmaikat, szervezeti kereteiket.

Budaörs 2000. december 7.

Dr. Garádi Péter felügyelő

Petrovics Pál az önállósult budafoki egyházközség első parochus lelkésze, aki 1942-ben ment nyugdíjba és 1946-ban hunyt el. Ravatalánál id. Kendeh György kelenföldi lelkész hirdette az igét, Bpest-Budafok, 1946. március 21-én (Kendeh György: Szolgálataim...III. köt. 1945. XII. 21-től 1946. XI. 29-ig, kézirat, 451-454. o.)

Petrovics Pál hosszúfalusi és budafoki nyugalmazott lelkész koporsójánál

„...hogy a kegyelem sokasodjék,
és egyre többen adjanak hálát az Isten
dicsőségére. Ezért tehát nem csüggedünk.
Sőt ha a külső emberünk megromlik is,
a belső emberünk mégis megújul napról napra.” (2Kor 4,15a-16.)

Halotti Gyülekezet! Testvéreim!

Nem váratlanul jelent meg közöttetek ez a koporsó!... Nem fiatal tölgyet tört ketté benne a halál, hanem a nyugalom napjaiban öregedő élet kezéből ragadta ki a vándorbotot. Hiszen ti, szerettei, velem együtt láthattátok, nap, mint nap tapasztaltátok, miképpen fogyott az ereje, csökkent a lángja, lett hallgataggá, alvó gyermekké, törekeny testté, megfáradt életvándorrrá...

S ez a tinéktek olyan drága élet, megcsendesedett szív, csak annak az üzenetnek volt hordozója, melyről az apostol a felolvasott igében szól. Ez az imént felolvasott néhány ige pedig az emberi élet meghatározása. Petrovics Pál életének a sajátja.

Ilyen találóan csak a tarzusi Pál látta meg a dolgok, teremtmények, szolgálatok lényegét. Mint ilyen, vezető témája annak a gyönyörű szimfóniának, melyet Isten zengett a korinthusi gyülekezetben arról, hogy Jézus Krisztus formálja az embert. Nélküle olyan cserépedény az ember, melyet a halál összetörhet, melyből az összeomlás után értéktelen darabok maradnak. Átala azonban minden törekenység, gyarlóság, és elmúlás ellenére is az ember után nem gyász, nem fájó emlék, cserépdarabok maradnak, hanem egy fenséges üzenet, melyet a halál csak befejez, teljessé tesz mibennünk. – Más szóval: minden ember Istennek egy-egy üzenete, élő beszéde, melyet Isten nem a maga számára mondat, hanem hirdetteti, hogy az embert megnyerje a saját számára. Mert nem azért teremtett, hogy gyönyörködjék a maga hasonlatosságában, hanem hogy az ember megtalálja az Istent, meglássa az előtte járóban, a mellette haladóban, hogy milyen az Isten. Aki ezt nem látja meg, az lehet gyönyörű agyagedény, pokol tüzében megedzett cserép, de üres, nincs benne érték, kincs, nem üzenet, melyet befejez, nem Isten kijelentése, melyet értékessé tesz a halál, nem olyan testben élő tanítás, melyet el tudnak sajátítani az emberek.

Ez a koporsó, amely egy megfáradt szolgatársunk cserépedényét rejt magában, a maga némaságában is bizonyosság a páli ige mellett, - amellet, hogy vannak emberek, akik azért élnek, szolgálnak, fáradnak, vállalnak üldöztetést és meg nem értést, csakhogy hirdethessék az isteni kijelentést: „nem az a mi igazi énünk, amelyik látszik, amelyik a világból él, vele múlik el, hanem az a belső, elrejtett ember, akinek a külső csak cserépedénye”.

Hogy benne, Petrovics Pálban ez a szolgálat jelent meg a világban, azt ti tudjátok szerettei és valljuk mi is pályatársai, akiknek életútját vele egybekapcsolta az Isten. Erre készült az ifjú lélek szomjúságával Pozsonyban a teológiai akadémián, majd a rostocki egyetemen. Ebben a küldetésben élt szeretett csángó népe között, Hosszúfaluban s miután menekülni kényszerült, fővárosunk szomszédságában, a budafoki gyülekezetben. Minden küzdelem, írás, szava, munkássága – higgyétek el – csak azt szolgálta, hogy napfényre jöjjön a belső ember, az Isten képére teremtett, az örök dicsőségre eljegyzett. Hogy törekeny ember

volt, olyan, akit kísértett a világ, a gonosz, hogy ő is vívta önmagával a külső és belső ember harcát, ezzel is csak közénk tartozott, hozzánk volt hasonló, ugyanarra a kegyelemre szorult, amely a Jézus Krisztusban adott mindannyiunknak.

Egy lutheránus papnál ez a belső ember építése nemcsak akkoriban, de még mostanáig is önzetlen munkát jelentett, melynek anyagi jutalma nincs, de van annál több kedves kárpótlása.

Kárpótlás az ilyen munkásnak a családi tűzhely, az ő életében boldog húsztendő. A tanítónak legszebb kárpótlása a gyermek. Mellyé, széppé csak ez teszi az életet. A lelkipásztor kárpótlása, hogy ő lélek-gyógyító lehet. Az az evangélium papja, aki természetesnek tartja, hogy a könny letörlésre, a nyomor enyhítésre, a fájdalom vigasztalásra való s ehhez nem kell egyéb, mint a szolgálat karizmája. Petrovics Pál nem is hiányzott sohasem ott, ahol az egyháznak, a hazának, a társadalomnak és másoknak bajaiért tenni kellett.

Bármiképpen látták és ismerték őt az emberek, a gyülekezetek, benne 42 évig tartó szolgálata alatt mégis csak az az üzenet öltött testet: emberek! maga az Isten közeledett felétek. Ahol pedig közel az Isten, ott a koporsó is oltár, amelynél még jobban megtanulja az ember, hogy mi a hit, mi az engedelmesség, a meghajlás, az imádság, az örökkévalóság. Bár most keresztet nyújt felétek, kedvesei, oltár előtt mégis összekulcsolódik a kéz. Hajtsuk rá fejünket mindannyian e keresztre, együtt érző szívvel álljuk körül ezt a ravatalt, és Neki sírjuk elbánatunkat, mondjuk el hálánkat, s bízunk rá mindent: hitvest, közelben és távolban élő gyermekeket, testvért, unokákat, rokonokat, otthont, nemzetet, népet, gyülekezeteket, a nappalt, az éjszakát, a holnapot, a jövődőt, az élőket és a már elaludtakat...

És Ő megáld, titokzatos tanácsa szerint megvigasztal, megbékéltet és elcsendesít háborgó szíveket, megadja a bűnbocsánat drága ajándékát, ma még csak ő tudja hogyan, de Ő tudja, higgyétek el, tudja és akarja azt.

Ránk nem is tartozik más, csak az, hogy amíg tart még ez a földi vándorpálya: higgyünk, szeressünk, éljünk úgy és járjunk akként, hogy hazaérjünk, a külső emberből kialakuljon a belső, a halandóból a halhatatlan, a föld gyermekeiből a menny polgára, e mulandó világból az örök élet hona.

Ő ezen az úton immáron elment, Ti pedig majd utána...

Addig is, ...most is, ...ezért az életért is ...Övé legyen a dicséret és a dicsőség, Aki adta s mindez ideig néktek megtartotta.

Ámen.

A Budafoki Evangélikus Egyházközség első negyedszázada

Írta és az 1953. október 11-iki díszközgyűlésen felolvasta:

Dr. Somogyi József egyházközségi felügyelő.

„Mily kedvesek a te hajlékaid, Seregek URa! Vágyódik, sőt eped a lelkem az ÚR udvarai után; szívem és testem ujjonganak az élő Isten felé.”... „Boldogok, akik a te házában lakoznak és dicsérhetnek téged szüntelen.”... „Mert jobb egy nap a te udvaraidban, mint máshol ezer.”

A 84. zsoltár ez igéi de sokszor keltettek visszhangot keresztyének és zsidók lelkében egyaránt, amikor meg akarták építeni a maguk hajlékát Isten imádására! Nincs olyan istenhívő közösség, akármilyen kicsiny, akármilyen szegény is legyen, hogy lelke epedve ne vágyódjék Isten háza után. Hiszen Isten háza valóban a nép háza, ahogy már Jeremiás próféta 39,8-ban nevezi a templomot szembeállítva a király házával.

Mihelyst a hívők kicsiny közössége Isten Szentlelkétől vezérelve egymásra talál és egyházközséget alapít, nyomban meg is fogamzik a templomépítés eszméje. A budai hegyvidék községeiben Albertfalván, Budafokon, Budatétényben, Nagytétényben, háztanács teljes névsorán kívül feljegyezte az utókor számára mindazoknak a világi személyeknek a nevét, akik akár hivatalosan Budaörsön és Törökbálinton az I. világháború utánig a református testvéregyház látta el evangélikusaink lelkigondozását. 1921. január 9-én Budafokon alakuló közgyűlésre ültek össze a helybeli, az albertfalvi, a budaörsi és a törökbálinti szórványokban élő evangélikusok és fiókegyházközséggé alakultak, amely a budai egyházközség kelenföldi lelkészi körzetéhez csatlakozott. A fiókegyházközség lelkésze Szűts Gábor kelenföldi lelkész lett, vallástanárnak Lombos Alfréd lelkészt, felügyelőnek Janisch Gyulát választották meg. Az énekvezetői szolgálat ellátásával Levius Ferencet bízták meg. A bányai egyházkerület két ízbeni, összesen 15.000,- korona segéllyel támogatta az alakuló fiókegyházközséget. 1/¹

A fiókegyházközség kérelmére Budafok nagyközség 1923. márciusában a Piac téren telket adományozott templom és paplak építésének céljára. Már ugyanazon év szeptember 14-én az egyháztanács kifejezte óhaját, hogy Budafok és a környékbeli községek evangélikussága önálló anyaegyházközséggé alakuljon. Ezt az óhaját határozatilag is kimondotta 1925. június 21-én a fiókegyházközség 804 lelket képviselő közgyűlése is és elhatározta az országos gyűjtés megindítását a templom- és paplaképítés céljára.

1925. november 22-én a közgyűlés a lemondott Lombos Alfréd helyére Petrovics Pál hosszúfalúfűrészmezei lelkészt választotta meg vallástanárnak. Ő a következő év júniusában megalapította az ifjúsági egyletet és tevékeny munkásságot fejtett ki az iskolát végzett fiatalság lelki gondozásával. 1927. októberében Janisch Gyula helyett 2/² Macskássy Sámuel budafoki főjegyzőt, későbbi alpolgármestert választották meg felügyelőnek. Személyükben a fiókegyházközség anyásításának két lelkes harcosa került az elnökségbe.

1928. augusztus 12-ike volt egyházközségünk születésnapja. Aznap alakult meg a helybeli polgáriskolában a budafoki evangélikus missziói egyházközség. Az alakuló ünnepi közgyűlésen Broskó Gusztáv Adolf budapesti főesperes és Macskássy Sámuel egyházközségi felügyelő elnökölt. Már egy hónappal korábban, július 8-án egyhangúlag megválasztották a gyülekezet lelkészének Petrovics Pál vallástanárt és helyettes lelkészt, felügyelőjének pedig Macskássy Sámuel. Beiktatásuk a november 4-iki istentiszteleten és az

¹ 1/ A fiókegyházközség alakulásának céljára eredetileg az amerikai magyarság körében indult gyűjtés. D. Raffay Sándor bányakaerületi püspök azonban elvi okokból helytelenítette, hogy külföldi segéllyel alakuljon egyházközség. Ezért javaslatára a bányai egyházkerület adományozott alapító segélyt.

² 2/ A Budapesti Evangélikus Egyházmegye elnöksége 1927. októberében Janisch Gyulát egyházi pénzek gondatlan kezelése miatt felügyelői tisztjéből felfüggesztette.

utána tartott beiktató közgyűlésen történt meg, amelyen Broskó Gusztáv Adolf főesperes és dr. Mikler Károly egyházmegyei felügyelő elnökölt.

Mindjárt a beiktatás után az egyházközség elnöksége kérelmezte a városi tanácstól templom- és paplaképítési célra a tűzoltó-laktanya Piac téri 400 négyszögöles telkének, templomépület céljára pedig a tűzoltó-laktanya épületének kedvezményes áron való átengedését.

Időközben javában folyt az országos gyűjtés a templom- és paplaképítés céljára. 1929. júliusában fejeződött be. Eredményeként a Pesti Hazai Első Takarékpénztárnak 7.500,- pengő, a helybeli banknál pedig 1.500,- pengő gyűlt össze. Az egyházközség területén a helyi gyűjtés azonban csak akkor indult meg.

1930-31. folyamán az egyháztanácsban több konkrét javaslat merült fel, hogy költségkímélés okából ne a városi telken épüljön új templom és paplak, hanem a két egyházi épület másutt épüljön meg, már meglévő épületek felhasználásával, illetve átalakításával. Így merült fel a Janisch-Czuba-féle palota, valamint két Kossuth Lajos utcai ház megvásárlásának terve. Ezek azonban vagy nem feleltek meg a célnak, vagy megvehetetlennek bizonyultak. 1931. szeptember 27-én tehát az elnökség indítványára az egyháztanács elhatározta, hogy visszatér az eredeti tervhez s a templomot és paplakot a város által adományozott Piac téri telken építteti meg. Ezt a telket 1932. őszén Budafok városi tanácsa egy másik, ugyancsak Piac téri telekkel cserélte fel, illetve igazította ki. A cserét az egyháztanács november 11-én a mérnöki szakértők meghallgatása után, mint az egyházra előnyösebbet el is fogadta, mert azzal a megépítendő templom perspektívája csak nyert.

A tervezetés közepette 1932 december 2-án megalakult egyházunk nőegylete. A hat évvel korábban alakult ifjúsági egylettel együtt tehát már két társadalmi szervezete volt egyházunknak.

1933-ban közeli stádiumba jutott a templomépítés. Budafok városi tanácsa 10.000,- pengő, öt éven át egyenlő részletekben kiutalandó segílyt szavazott meg erre célra, októberben pedig az állam $3/3$ 4.000,- pengőt utalt ki. Közben az egyháztanács két építésmérnököt Sándy Gyula műegyetemi tanárt és Lasz gallner Oszkárt bízta meg a templom tervrajzának elkészítésével. Közülük 1933 december 31-én az egyházközség közgyűlése egyhangúlag Sándy Gyula tervezetét fogadta el.

1934 június 10-én a közgyűlés határozatilag Reiber Lőrinc budafoki építőmestert bízta meg a templomépítéssel. Az építés költségeit 40.512 pengő 38 fillérre irányozták elő. Az egyházközségnek $4/4$ az építkezés megindulásakor 33.000,- pengő készpénze volt az országos és helybeli gyűjtésből, a 4.000,- pengő államsegélyből, valamint Budafok város 10.000,- pengő segílyből; ez utóbbi terhére a Pesti Hazai Első Takarékpénztár 1934 júliusában 5.200,- pengő egyösszegű folyószámlahitelt engedélyezett. A hiányzó 7.000,- pengőből 1934 augusztusától 1935 januárjáig újabb gyűjtéssel 3.000,- pengő gyűlt össze, s még hátralékos 4.000,- pengő előteremtésére pedig 1935 január 27-én belső kölcsön kibocsátását határozta el a közgyűlés.

Minthogy az előirányzott negyvenezer pengő építési költségből szorosán véve csak a templom építésére telt, az egyházközség sem gyülekezeti termet, sem paplakot nem tudott építeni, sőt a templomot a rendelkezésre álló pénzből berendezni sem tudta. Paplak helyett az Apponyi u. 13. számú ház első emeletén kétszoba-konyhás teljes komfortú főbérleti lakást bérelt lelkészének, ugyanannak a háznak a földszintjén pedig egyszobás irodát.

A templom építése 1934 június 11-én indult meg. Az állam két katonai tehergépkocsival két ízben tíz-tíz napra ingyen fuvart engedélyezett $5/5$ az épületanyagnak a helyszínre hordására. 1934 július 8-án, D. Raffay Sándor bányakerületi püspök az egyházi

³ 3/ Gömbös Gyula miniszterelnök intézkedésére.

⁴ 4/ Péter János egyháztanácsos közlése.

⁵ 5/ Gömbös Gyula miniszterelnök intézkedésére.

és világi hatóságok jelenlétében ünnepélyesen lefektette a templom alapkövét. A zárókőben elhelyezett okmány az I. Kor 3,11 és Jel 22,20 alapján készült és az egyháztanács teljes névsorán kívül feljegyezte az utókor számára mindazoknak a világi személyeknek a nevét, akik akár hivatalosan, kár társadalmilag hozzájárultak a templom építéséhez.

Egyidejűleg megoldódott az oltárkép problémája is. 1934 novemberében, 15-én, Szirtes Lajos helybeli rajztanárt az egyháztanács megbízta az oltárkép megfestésével. A kép tárgya Jézus a Getsemáné kertjében. Ugyanakkor elhatározták, hogy a hívők önkéntes felajánlással készíttessék el a templomi padokat. A padokba illesztett sárgaréztáblák megörökítették az áldozatkész hívők nevét. 1935 március 24-én Szirtes Lajos bejelentette az egyházközség elnökségének, hogy nemcsak az oltárképet festi meg ingyen, hanem saját harmóniumát is felajánlja az egyháznak, mindaddig, amíg az egyházközség saját hangszert nem vásárolhat. Így jutott hozzá egyházunk egy nemes lelkű művész áldozatkészségéből nemcsak oltárképhez, hanem harmóniumhoz is.

Fél évvel később már elkészült a templom és belső felszerelése. A templomot 1935 november 3-án szentelte fel ünnepélyesen D. Raffay Sándor bányakerületi püspök és Kemény Lajos a Budapesti egyházmegye esperese szolgálatával. Ezzel a budafoki egyházközség saját istenházhoz jutott. 6/⁶

A templom megépülésével fellendült és izmosodott az egyházi élet. Ennek tanúsága volt, hogy 1939 október 30-án az ifjúsági egyletből Budafoki Evangélikus Diákszövetséggé nőtt egyháztársadalmi szervezet leányága alakuló közgyűlését tartotta a templomban. Azokat a tervezetéseket azonban, hogy az egyházközség építsen gyülekezeti termet és paplakot, meghiusította a II. világháború.

A háború folyamán, 1942 elején teljes szolgálati idejének kitöltésével nyugalomba vonult Petrovics Pál lelkész. Utódjául a gyülekezet Kökény Elek lelkészt választotta, aki 1942 május 16-tól 1947 március 15-ig szolgált parochus lelkészként. Minthogy Macskássy Sámuel már előbb, Petrovics Pál lelkészsége alatt a végén leköszönt a felügyelői tisztről, felügyelőnek 1942 december 13-án Szánthó Gyulát választotta meg az egyházközség közgyűlése, Macskássy Sámuel pedig tiszteletbeli örökös felügyelővé választott.

Dr. Szánthó Gyula 1946 március 31-én leköszönt a felügyelői tisztről. Előtte Macskássy Sámuel lemondása óta, valamint utána a jelenlegi felügyelő megválasztásáig Jóby Frigyes Vilmos másodfelügyelő látta el a felügyelői teendőket.

Istennek legyen érte hála, hogy az 1944. évi ostrom idején a templom épülete épségben maradt. Csak ajtó- és ablakkárokat szenvedett és eltűnt az oltári szőnyeg. Egyébként azonban templomunk a budapesti egyházmegye egyik legkevésbé sérült temploma volt. Feldúlták azonban a lelkészi hivatást, amelynek talán a legérzékenyebb vesztesége az volt, hogy eltűntek az 1935-1946 évek, tehát tizenegy esztendő egyházi jegyzőkönyvei.

Kökény Eleket 1947 márciusában a rákospalotai gyülekezet hívta meg parochus lelkésznek. Utódának a budafoki egyházközség közgyűlése 1947 tavaszán Fogarasi J. Árpád Budapest-zuglói segédlelkészt választotta meg parochus lelkésznek. Tisztébe június 17-én iktatták be, 1947 szeptember 6-án az új lelkész javaslatára az egyházközség közgyűlése betöltötte az egy és negyedéve üres felügyelői tiszteletet is és dr. Somogyi József ny. r. tanárt választotta meg az egyházközség felügyelőjének.

Az új elnökség működése az ostrom alatt esett károk helyreállításával kezdte. 1947-48 folyamán Budafok városi tanácsa és több budafoki és albertfalvi üzem jelentős anyagi hozzájárulásával rendbe hozatta és renováltatta a templomot. Az 1952. évnek a magyar evangélikus egyház szervezetét átalakító változásai természetesen egyházközségünket is

⁶ 6/ A budafoki templom fényképét lásd a Kemény Lajos és Dr. Gyimesy Károly szerkesztésében megjelent Evangélikus templomok Bp. Országos Lutherszövetség kiadása, 1944. 226. és 561. l. A 222. lapon megemlíti, hogy a templom toronyoromzatának pártázatos díszai a felvidéki reneszánszban oly kedvelt falezárásokra emlékeztetnek. Egyéb adatot a templomról a munka nem közöl.

érintették. Június 19-én megalakult a régi Budapesti Egyházmegye kettéválasztásával a Budai Evangélikus Egyházmegye, amely a Budafoki Ev. Egyházközséget is magában foglalja. Hogy kis gyülekezetünk negyedszázad alatt mennyire emelkedett súlyban, misem mutatja jobban, mint hogy az új egyházmegye elnökségének sorába és tanácsának több tisztségére egyházközségünk tagjai közül választottak. A Budai Egyházmegye s benne egyházközségünk az 1952-ben alakult Északi Egyházkerülethez tartozik.

A budafoki egyházközség híven tükrözi vissza az egész magyar evangélikus egyház demográfiai jellegét. Kicsiben maga is szórványegyház. A budafoki anyaegyházhoz, szerte a budai hegyvidéken kis, de fejlődő szórványok sorakoznak. A legrégebbi és egyben a legfejlettebb ezek közül Kelenvölgy. Kevéssel a budafoki fiókegyházközség megalakulása után szervezte meg Rényi Géza iskolai igazgató, aki sokáig a szórvány kántora is volt. 1950 óta a református egyház ottani épületének külön helyiségében tartjuk az istentiszteleteinket. A szórvány gondozása körül különösen Schumann Zoltán gondnokunk szerzett érdemeket. Csaknem egyidős Kelenvölgygel nagytétényi szórványunk. Szervezése Jóby Frigyes Vilmos másodfelügyelőnek érdeme. Budafok és Nagytétény között Budatétényben 1928-42 között tartottunk istentiszteleteket, azóta azonban a külön helyi munka ott szünetel. A Baross Gábor telepen sokáig házi bibliaórákat tartottunk. 1945 óta rendszeres istentiszteleteket tartunk a 120 lélekre növekedett budaörsi szórványban, amely sok szervezést kíván. Feleakkora törökbálinti szórványunk, amelyben 1948 óta rendszeres hitoktatás folyt, 1949 óta pedig istentiszteleteket tartunk. Ugyancsak hitoktatással, Mihalecz Bertalan tanító szolgálatában, kezdődött az élet albertfalvai szórványunkban is, ahol 1952 június 8-a óta rendszeresen tartunk istentiszteleteket is.

Egyházközségünk földi javakban szegény. Ebben is kicsinyített mása a magyar evangélikus egyháznak. 1949 december 3-án történt államosításig egyetlen alapítvánnyal rendelkezett, a Kerécz Ferenc és neje, Ábel Katalin örök alapítvánnyal. Ezt az egyháztanács kezelte. Egy zuglói és két budafoki házból, egy budafoki telekből és Kunszentmiklóson 150 hold földből állott.

Egyházunk azonban kezdettől fogva népi egyház és a nép egyháza volt. Nem törekedett sohasem földi javakra, amelyeket „a rozsdá megfog, és a moly elemészt”, hanem annál inkább hervadhatatlan szellemi javakra. Erre törekedett negyedszázadon keresztül s erre törekszik a jövőben is.

Promontor

(Az egyházközség megalakulásának 50 éves jubileuma alkalmából 1978-ban összeállítva. A püspöklátogatás alkalmából beküldve a püspöki hivatalba, 1979-ben, a szükséges értelemszerű módosításokkal.)

Előhegynek vagy Őrhegynek lehetne mondani Budafok régi nevét, de ha a Budafoki Evangélikus Gyülekezetéről beszélünk akkor Jézusnak a hegyen épített városáról mondott /Mt 5,14./ szavaira kell gondolnunk.

Ez a terület közigazgatásilag csak 1950 óta tartozik a fővároshoz, jelentős ipara miatt azonban már régóta város peremi szerepet tölt be. Az itt élő emberek életére igazak József Attila sorai /A város peremén. Külvárosi éj/.

A barlanglakások és nedves épületek helyére lakótelepek kerülnek ugyan, mégis az emberek élete, családban – gyülekezetben, nem tükrözi ezt az irányú és ütemű változást. Mint ahogy ellentétes a festői táj is a környezet szennyeződésével.

Isten iránti hálával emlékeztünk meg az előző évben, a reformáció havában, az 50 éves, önálló gyülekezeti múlttól.

Az ünnepi megnyitó istentiszteleten D. Koren Emil, a budai egyházmegye esperese hirdette Isten ígését. A jubileumi héten elhangzott igehirdetési sorozatot azok a lelkészek tartották, akik szolgáltak vagy helyettesítettek a gyülekezetben /dr. Karner Ágoston főtábori, Csákó Gyula, Bencze Imre, Madocsai Miklós, Schreiner Vilmos, dr. Bodrog Miklós és Missura Tibor/. Értékes, gyülekezetet építő előadások is elhangzottak: dr. Groó Gyula teológiai professzor, dr. Hafenscher Károly, Görög Tibor és Reuss András külügyi titkár vendégelőadóktól. Wunderlich Sándor ismertette a Gyülekezet múltját. Mint a gyülekezet jelenlegi lelkésze, beszámoltam a gyülekezet terveiről. A jubileum alkalmából a gyülekezetet köszöntötte D. dr. Ottlyk Ernő egyházkerületi püspök, Kari Károly egyházmegyei felügyelő – néhány új adattal világítva meg a gyülekezet önállósulásának körülményeit, köszöntötték a budai egyházmegye gyülekezetei, a Budafok és szóránya területén élő református, baptista és római katolikus gyülekezetek, a XXII. kerület állami és társadalmi szervek képviselői. Külön ki kell emelnem azt a testvéri és jelentős anyagi támogatást, amit a gyülekezeti központ építésére ajándékozott a Budafok-felsővárosi római katolikus, budaörsi református, valamint a kelenföldi és Deák téri evangélikus gyülekezet.

Az ünnepi héten egy-egy alkalommal a Lutheránia kamarakórusa, a budavári, kelenföldi és óbudai gyülekezet énekkara /Weltler Jenő, Csorba István, Sulyok Imre és Garádi Nóra vezetésével/ szolgált. Egyik este Túrmezei Erzsébet szavalt verseiből, másik este Schulz Katalin énekelt, akit Weltler Jenő karnagy kísért harmóniumon.

A templom előterében megrendezett kiállítás a gyülekezet életével kapcsolatos tárgyi emlékeket és fényképeket mutatta be. Térkép szemléltette a szóránygyülekezet elhelyezkedését és azt a hatalmas területet, ahonnan a gyülekezet tagjai jöttek. /Egyik testvérünk például Omszkból került hozzánk./

Már a reformáció idején éltek Budafokon evangélikusok, illetve protestánsok, de a törökvesz a lakossággal együtt a reformáció írmagját is kipusztította. A XIX. században ismét megtalálhatók a protestánsok nyomai ezen a területen. A századforduló utáni időből származó egyes források alapján közös protestáns gyülekezet létre lehet következett, de ez egyházzójogilag és –kormányzatilag tisztázatlan maradt mind a mai napig. Inkább azt mondhatjuk, hogy az evangélikusok a református gyülekezet életébe kapcsolódtak be. Az evangélikus egyház szórányként kezelte ezt a területet.

A gyülekezetté alakulás közvetlen előzménye az az 1921. január 9-én, Budafokon tartott alakuló közgyűlés, amelyen a budafoki, alberfalvai, budaörsi és törökbálinti szórványokban élő evangélikusok elhatározták, hogy mint fiókegyházközség a budai egyházközség kelenföldi lelkészi körzetéhez csatlakoznak. Lelkészük Szűts Gábor, vallástanárunk Lombos Alfréd lelkész lett. Felügyelőnek megválasztották Janisch Gyulát. Kántori teendők ellátásával pedig megbízták Levius Ferencet. A gyülekezet megalakulásához a bányakerület D. Raffay Sándor püspök javaslatára alapító segínyt adományozott. 1923-ban országos gyűjtés indult templom, lelkész lakás és hivatal s gyülekezeti terem építés támogatására. Az 1925. június 24-iki közgyűlésen határozták el, hogy missziói egyházközséggé alakulnak. Ehhez a kelenföldi gyülekezet presbitériuma / 1925. október 29./ és közgyűlése /1925. november 1./ hozzájárult.

1928. augusztus 12-én, a budafoki polgári iskolában, tartott ünnepi közgyűlésen vált az önállósulás véglegessé. Lelkészsé választották Petrovics Pált, akit a gyülekezeti lelkészi szolgálatban Kökény Elek, Fogarasi Árpád és Visontai Róbert követett. A felügyelő Macskássy Sámuel lett, akit dr. Szánthó Gyula, Jóby Frigyes Vilmos, dr. Somogyi József és Schumann Zoltán követett ebben a szolgálatban. Kántorok voltak a gyülekezetben: Molnár Lászlóné, Radnai Márton, Molnár Katalin és Stötzer Frigyes. Jelenleg Wunderlich Sándorné Budafokon, Müller Tivadar Kelenvölgyben teljesít kántori szolgálatot.

Az országos gyűjtés csak a templom felépítését tette lehetővé. Sándy Gyula műegyetemi tanár tervei alapján 1934/35-ben meg is épült a templom /, ami a XXII. kerület távlati terveiben, mint a kerület központjának látványossága szerepel/. A gyülekezet hitbéli megtapasztalását és hitvallását örökítette meg az alapköben elhelyezett okmányon /Kor 3,11. és Jel 22,20/.

A szórványokban tartott istentiszteleteknek /Nagytétény, Kelenvölgy, Budaörs, Törökbálint/ a református gyülekezetek adnak otthont. Néhány szórványban /Alberfalván, Budatétényben, és Baross Gábor telepen/ a templom közelsége nem indokolja külön istentisztelet tartását.

A gyülekezet életére mind a mai napig rányomja bélyegét – különösen a missziói munkára és a gyülekezetté formálódásra – az a körülmény, hogy a gyülekezeti terem, megfelelő lelkészi hivatal, stb. nem készült el. Azóta, hogy a lelkész bérlakását 1969-ben szanálták, különösen is égetővé vált olyan gyülekezeti központ megépítése, amely mindenekelőtt lelkészi hivatalt, gyülekezeti termet s a szükséges mellékhelyiségeket /!/ foglalná magában. Jelenleg például a hivatali munka egy részének elvégzését a kelenföldi gyülekezet s lelkészeinek jóindulata teszi lehetővé, helyet adva saját hivatali helyiségében.

Az eddig elkészült tervek szerint a gyülekezeti központ a templomhoz épülne. Az építkezés anyagi terhei most is meghaladják a gyülekezet erejét. Ezért szükségünk van minden testvéri támogatásra. Megértette ezt az országos egyház vezetősége s jelentős segínyt helyezett kilátásba. Több gyülekezet már eddig is nyújtott anyagi támogatást /Angyalföld, Kőbánya, Irsa, Nagytarcsa és Celldömölk/ és több jelezte segítő szándékát. A gyülekezeten kívül többen segítségünkre vannak. Minden segíteni kész testvérünk támogatását hálásan köszönjük!

Budafok, 1979. július havában.

Rözse István
gyülekezeti lelkész

Budafok 136/ 1978. számú irat 2. melléklete örökíti meg a jubileumi ünnepség rendjét. Az ünnepséget követően egész hónapon át kiállítás rendeztünk a templom előterében. Október 22. vasárnap de. 11-kor istentisztelet úrvacsoraosztással /D. Koren Emil esperes/. Énekel a budavári gyülekezet énekkara, karnagy Csorba István. Új presbiterek beiktatása. 23., hétfő du. 6. Igehirdetés: Jel 2,1-7. (Dr. Karner Ágoston). Előadás: A gyülekezet megalakulása (Rözse István).

- 24., kedd du. 6. Igehirdetés: Jel 2,8-11. (Csákó Gyula). Előadás: A gyülekezet élete a háború után. (Wunderlich Sándor) Énekel az óbudai gyülekezet kara, karnagy Garádi Nóra.
- 25., szerda du. 6. Igehirdetés: Jel 2,11-17. (Schreiner Vilmos) Túrmezei Erzsébet verseiből ad elő. Előadás: Jézus Krisztus a gyülekezet ura. (Reuss András)
- 26., csütörtök du. 6. Igehirdetés: Jel 2,18-29. (Madocsi Miklós) Énekel a Lutheránia kamarakórusa, szóló: Berczelly István, karnagy: Weltler Jenő. Előadás: A nagykorú gyülekezet. (Dr. Groó Gyula teol. prof.)
- 27., péntek du. 6. Igehirdetés: Jel 3,1-6. (Dr. Bodrog Miklós) Schultz Katalin műv. tanszakos hallgató énekel, kíséri Weltler Jenő zenei igazgató. Előadás: A gyülekezet jelenléte a világban (Dr. Hafenscher Károly).
- 28., szombat du. 6. Igehirdetés: Jel 3,7-13. (Missura Tibor) Énekel a kelenföldi gyülekezet énekkara, karnagy Sulyok Imre. Előadás: A gyülekezet megújuló hitvallásossága (Görög Tibor).
- 29., vasárnap de. 11. Istentisztelet (Rózse I.) Du. Ünnepi közgyűlés. Igehirdetés: Jel 3,14-22. (Bencze Imre) Beszámoló a gyülekezet életéről és terveiről Rózse I.).

Dr. Kicsi Sándor történész, ny. lexikonszerkesztő:

A szeretet erősebb a halálnál

-- Látogatás Székelyzsomborban --

1990. november 1-jén este indult, egy autóbusszon a tordasi evangélikus gyülekezet tagjainak kis csapata Szemerei János lelkész vezetésével, meglátogatni a Brassó vármegyei Zajzon község evangélikus gyülekezetét, mint testvéreket.

Ugyanezen a buszon Rózse István budafoki lelkész – aki a fasori evangélikus főgimnáziumban hittantanár is –, vezetésével budafoki hívek és gimnáziumi tanulók utaztak az Udvarhely vármegyei Székelyzsomborba hittestvéri látogatásra. Nagyszerű biztatás volt a bibliaolvasó Útmutatóban az e napra első helyen kijelölt ige: „Jövendődnék is jó reménye léssen, azt mondja az ÚR, mert fiaid visszajőnek az ő határaikra.” Jeremiás 31,17.

Mindkét csoportot szeretettel fogadták. Az alábbi sorokban a székelyzsombori élményeket, tanulságokat, tapasztalatokat foglaljuk össze.

Jakab Elek a XIX. század jeles történétírója a könnyebb megtanulás miatt versbe szerkesztette és Györke álnéven adta ki elemi iskolák részére Erdély történelmét és földrajzát. Földrajzi könyvében ezt írja Székelyzsomborról:

Zsombor népe magyar,

Vallása lutherán;

Így van Hétfaluban,

Így van ez Apácán.

(Györke Erdélyt újra utazta. VI. bőv. kiadás Kolozsvár, 1869. Stein János kiadása.)

Székelyzsombor magyar és lutheránus népe testvérként fogadott minket. Ott tartózkodásunk második napján a gyülekezet lelkésze Kunos Lajos, s gyülekezeti tagok: Füzi Mihály, Mátyás Csaba fiatal tanító, legifjabb Lőrincz Béla, ifjú Lőrincz Béla, idős Lőrincz Béla s mások társaságában kirándultunk a Várhegyre s megtekintettük az oldalában lévő szép temetőt, a híres Zsombor várát s tovább mentünk az Őrhegyre.

Onnan a drága szép Erdély egy csodálatos vidékét láthattuk. Északra a Kishomoród völgyében Homoródújfalú, Homoródoklánd, Homoródkarácsonyfalva – felette a Merke tető –, Homoródmás fehér tornyait, s a Nagyhomoród völgyéből pedig Homoródjánosfalvát, tovább Bágy községet s felette a bágyi tetőt szemléltük s még tovább fénylett Kános falu tornya. Keletre az alsórákosi hegyek s köztük Attila vára, Rika erdeje.

A népünk történetét nagyszerűen ismerő idős Lőrincz Béla – családi örökségként birtokában van Orbán Balázs A Székelyföld leírása c. páratlan művének eredeti kiadása – szerint a Rika erdejében temették el a hun királynét, Attila feleségét, Rékát, aki Csaba királyfi anyja s a székelyek saját ősanyjuknak is tudják.

Délre a púposodó dombok, halmok, hegyek miatt egyetlen tornyot sem láthattunk, de tiszta időben még a fogarasi havasok is ide kéklenek. Nyugaton ugyancsak a halmok, hegyek szabnak határt. Külön örömünkre szolgált, hogy kedvünkért még az erdőt is meghajtották s így ritka élményben volt részünk: nem messze tőlünk vágatott el mintegy harmincas vaddisznó konda, majd két hatalmas vadkan s egy róka is.

November 4-én felejthetetlen istentiszteleten vettünk részt. Szolgált Kunos Lajos székelyzsombori és Rózse István budafoki lelkész, aki nemcsak testvéri szózatot, hanem alapos és tanulságos igemagyarázatot is tartott. A régi, szép templom tele volt és többünket jólesően lepett meg a szívhez szóló liturgia, amikor is a teljes gyülekezet ékes hangon felelt a

lelkész szavaira. Helybeli asszonytestvér szavalta megható szépen A két ország ölelkezése c. költeményt. Másik asszony régi népviseletben saját versét adta elő. Székely népviseletben helybeli leánya csodálatosan szavalt. Énekszámokkal szerepeltek a fasori gimnazisták. Szép magánszámokat énekelt a kántornő. A mindnyájunkat meghatott és felemelt istentisztelet után a férfiak – régi szokás szerint – megálltak a templom kapuja előtt s megvárták a lelkészeket, amikor is építő, komoly beszélgetés alakult ki nemzetünk és evangélikus egyházunk életéről. Este pedig a paplakon az idősebbek, az evangélikus Ifjúsági Házban a falu fiatalsága búcsúztatta a budafoki vendégeket. Pál István felügyelő, id. Lőrincz Béla s mások pl. idősebb gazdaember, az orosházi evangélikus népfőiskola egykori hallgatója, a község életéről mondtak el tanulságos dolgokat.

Örvendetes kezdeményezés a testvérgyülekezet választás. Fel sem mérhető az a sokféle jó hatás és tapasztalat, amit ilyenkor egymástól tanulhatunk. Jó volt Székelyzsomboron lenni s jó volt megtapasztalni, hogy hitünk és magyarságunk töretlenül él, még kézzelfoghatóbban, mint másutt, ahol a körülmények kedvezőbbek voltak s ma is azok. Vacsorakezddés előtt olyan élményben is volt részünk, hogy a beszélni még csak nemrég megtanult hároméves Lőrincz Csaba felszólítás nélkül összetette kezeckéit s fennhangon elmondta az asztali áldást. Itt máig él – hála Istennek – a reformátorok és pietista Szeli József pap embert formáló erős hite.

Valamit Székelyzsomborról:

1913-ban nagyközségként közigazgatásilag Udvarhely vármegye Homoródi járásához – székhelye volt Homoródoklánd – tartozott. Határa 7.174 katasztrális hold – a környék legnagyobb határú faluja -- . 320 házban 1.189 lakos közül kb. 150 gör. keleti román s kb. 200 magyar római katolikus, a nagy többség pedig magyar evangélikus. Önálló római katolikus plébános alig működött itt, leginkább a székelyudvarhelyi ferences atyák, majd a homoródkarácsonyfalvi plébános gondozta a híveket, s ma is gondozza. Megemlítenéd, hogy a római katolikus plébánia épületében született a jeles erdélyi író Nyírő József (Székelyzsombor, 1889. július 18. – Madrid, 1953. október 16.). Kunos Lajos evangélikus lelkész most kezdeményezi az épületen emléktábla elhelyezését.

Görög-keleti román pap is ritkán lakott itt, a mirkvásári román pap járt ide s jár ma is.

Az evangélikus egyházközség kezdetektől fogva 1941-ig az erdélyi országos szász evangélikus egyházkerülethez tartozott, tehát nem csatlakozott az 1886. március 25-én a brassói szász egyházmegyéből kivált és a Tiszai ev. egyházkerülethez társult brassói magyar ev. egyházmegyéhez. 1941-ben a tiszai evangélikus püspök Túróczy Zoltán a gyülekezetet meg is látogatta s ugyan ezen évben a miskolci evangélikus község a székelyzsomborit testvérgyülekezetté fogadta.

Ennek az evangélikus népközségnek a története népünk ezeréves múltjának hű tükre. A község a honfoglaló Gyula-Zsombor nemzetség birtoka. E nemzetségből származott Géza fejedelem felesége, Szent István édesanyja, Sarolta.

Közigazgatásilag az óriási erdélyi Fejér vármegyéhez tartozott, melyből még az első Árpádházi királyok alatt rendre kiváltak a székely és szász közigazgatási területek, ahogy nevezték, székek. Így osztották be Székelyzsombornak a Kishomoród vize jobb partján fekvő részét a szász Kőhalom székbe, a balparti falurész pedig maradt Fejér vármegyében egészen 1876-ig, amikor az egész falut Udvarhely vármegyéhez kapcsolták.

A nép székelynek nevezi magát s teljes joggal. A Kőhalom székhez tartozott nagyobbik rész szabad lakói határőri, illetve katonai szolgálatot teljesítettek a község feletti Órhegyen, illetve a falu mögött emelkedő Zsombor várában.

Zsombor vára a honfoglaláskor épült. Századok folyamán sokszor bővítették. Zsigmond király a szörnyűséges nikápolyi csatavesztés (1395. szept. 28.) után, mikor meggyőződött, hogy a török hatalom a mi népünk végveszedelmét jelenti, még ebben az évben országos rendelettel írta elő, hogy a városok bástyás védőfalakat, a faluközösségek menedékvárait, erődtemplomokat, templomvárakat építsenek. Valójában ez idő után épült

ki Erdély jóformán minden vára és templomerődje. Ekkor bővítették és erősítették meg Zsombor várát is. Zsigmond király körültekintő intézkedése nem ok nélkül való volt.

Hiszen a törökkel nemzetünk élet-halál harcot vívott az európai kereszténység védőbástyájaként éppen 1697. szeptember 11-ig, amikor a zentai csatában Szavojai Jenő herceg döntő győzelmet aratott a török hadseregen. Tehát háromszáz éven át hullattuk vérünket a szabadságért és Európa békében maradásáért. az élet-halál harcnak egyik helyszíne Zsombor vára. A belső vár falai ma is aránylag épen állanak, a külső várfalak a XVIII. században bontották le. A várbejárat fakeszes belső szemöldök gerendáján székely rovásírással E. GY. betűk, utána latin betűkkel S. J. betűk és 1692-es évszám látható. 1421-ben Amurat szultán ország- és néppusztító hadjárata alkalmával a törökök elfoglalták. E dátumhoz kapcsolódik az a romantikus szerelmi történet, amelyet a népi emlékezet megőrzött, a XIX. század elején Modjer Mihály Traugott lelkész leírt Orbán Balázs örökbecsű művébe (A Székelyföld leírása I. kötet) felvett s melyet Jókai Mór Minden poklon keresztül c. regényében feldolgozott. A romantikus történet és regény fő mondanivalója: „A szeretet erősebb a halálnál, erősebb a háládatosságnál, magok a láncot sem köthetik meg.”

Temploma eredetileg román stílusban épült, valószínűleg Szent István korában. Századok során a lakosság is szaporodott s a háborúk során a szentegyház sokszor megrongálódott s ezért többször bővítették és javították, de őseredeti alakját máig őrzi. Ékszerként őrizte ez a régi templom csodálatos szárnyas oltárát, melyet 1540 körül készítettek. A reneszánsz hatást sugárzó oltár szárnyképei Dürer-metszetek ismeretében készültek- Roth Viktor erdélyi szász műtörténész szerint szépsége közel áll a legszebb erdélyi szárnyas oltárhoz, a medgyesiéhez. Bíró József művészettörténész szerint szekrényszobrai a fejlett erdélyi szász szobrászat színvonalát messze felülmúlják. Ugyanúgy magyar szobrász – festő művész készítette, mint a csiksomlyói Péter-Pál templom szárnyas oltárát. Az 1890-es évben a presbitérium a kolozsvári Erdélyi Múzeum Egyesületnél helyezte letétbe, azért, hogy minél többen gyönyörködhesseken benne, de a tulajdonjog a székelyzsombori evangélikus egyházzé maradt. Jelenleg Kolozsvárt az u.n. Művészeti Múzeumban őrzik. A régi, szép templomhoz és a töretlen hitű magyar evangélikus népközösséghez méltatlan művészi értéket alig képviselő jelenlegi oltár. Az egyházi vezetőség kezdeményezi a régi szárnyas oltár eredeti helyére, a szép templomba való visszahozatalát.

A Szent István király idejében alapított plébánia az 1332-es pápai tizedjegyzékben is szerepel. 1550 körül plébános Bene János, akit oklevelek Székely Jánosként, latinosan Johannes Siculusként is emlegetnek. Csatlakozott Erdély nagy reformátora, Honterius János hitjavításához, s így ő a faluközösség első evangélikus lelkésze. Ez derül ki egy 1585-ben felvett jegyzőkönyvből, amikor is két lelkész fia Bene János apácai és Bene Anániás brassói magyar evangélikus prédikátor tanúvallomást tesznek. Valamelyikük fia az a Bene Izsák, akit 1603-ban Hosszúfaluba hívnak meg evangélikus papnak.

A későbbi századok kiterjedt erdélyi magyar evangélikus ároni házának egyik derék tagja Szeli József is, működött itt. A Szeli papok örökre beírták nevüket az erdélyi magyar evangélikus egyház történetébe. A legelső ismert Szeli a máig létező hitvalló magyar evangélikus közösségből, a Pozsony vármegyei Alsószeliből került 1650 körül Kaszára. Onnan hívták be tanárnak a brassói evangélikus gimnáziumba, utána csernáfalusi, majd brassói magyar evangélikus pap. Ennek fia ugyan Szeli György hosszúfalusi, majd halmágyi evangélikus prédikátor. Ennek a halmágyi papnak három pap fia közül a legjelentősebb Szeli József (Hosszúfalu, 1710. dec. 10. – Székelyzsombor, 1782. okt. 3.), ki tanult Székelyudvarhelyt a református kollégiumban, Nagyszebenben, Győrben és Pozsonyban, az evangélikus líceumban. Pozsonyban végezte a teológiát is. 1731-ben tanító volt Pozsonyban Jeszenák Pál házában – a Hurbán magyart gyilkoló hordái ellen a magyar szabadsághősök kormánybiztosaként sikerrel küzdő és az 1849. október 10-én Pesten a szabadságharc bátor vértanújaként kivégzett evangélikus hitű Jeszenák János dédapjánál --. 1732-től tanár a

brassói evangélikus gimnáziumban, 1735-től brassói magyar evangélikus magyar prédikátor, 1757-től Hosszúfaluban, 1763-tól haláláig Székelyzsomborban pap. Jeltelenné vált sírban nyugszik a székelyzsombori temetőben, mely a szép erdélyi temetők között is talán a legszebb fekvésű, a Várhegy oldalában, a templom, a paplak, illetve idős Lőrincz Béla kertje felett.

Szeli József korának egyik legjobban képzett teológusa, Franke Ágost Hermannt követő pietista, aki a nagy német hittudós prédikációit le is fordította magyarra, népének kiváló nevelője, a magyar nyelv tudatos művelője, a jeles tudós református lelkész középjait Benkő József és a tudomány- és irodalomszervező Zágoni Aranka György munkatársa. Szinnyei József (Magyar írók élete és munkái XIII. kötet) tíz magyar nyelven írt munkájának a címét sorolja fel s megemlíti, hogy németül is írt öt könyvet. Kiadta az evangélikus kiskátét Brassóban, 1748-ban ezen a címen Dr. Luther Márton Kis Katechizmusa és ennek rövid és fontos magyarátja. Az erdélyi magyar népközösség történetére vonatkozóan legfontosabb munkája Krónikája, melyet 1763-ban még Hosszúfaluban írt s melyet kéziratból Borcsa Mihály bácsfalusi evangélikus lelkész közölt ilyen címen: A barcasági magyarságnak rövid történeti rajza, de tévesen Bartos Márton, a tanulmány másolóját nevezi szerzőnek (Protestáns Egyházi és Iskolai Lapok, 1862. 41-42. szám).

A hagyományokhoz, a régi jó, és hívő papok emlékéhez ragaszkodó és szellemüket ébren tartó székelyzsomboriak máig emlegetik hősiességüket. Az 1760-as, 1770-es években Mária Terézia uralkodása alatt a székelyudvarhelyi jezsuiták s utánuk az odaváló ferences barátok igénybe véve az Erdélyben állomásozó osztrák és katolikus érzelmű katonaságot is, erős ellenreformációs tevékenységbe kezdtek. Ezekben az években foglalták el a korondi középkori templomot az unitáriusoktól és szerveztek ott plébániát. El akarták foglalni a homoródkarácsonyfalvi középkori templomot is ugyancsak az unitáriusoktól, de Nagy Dimény József székely nemes – aki ugyancsak hatalmas termetű volt –, vezetése alatt elkergették a templomfoglalásra odagyűlt csőcseléket, s el a katonaságot is. Ennek ellenére szerveztek ott is plébániát és az őslakos unitárius lakosokat kényszerítették, hogy a jövevény öt katolikus családnak építsenek templomot.

Székelyzsomboron is megjelent Udvarhelyszék havasalji katolikus falvaiból a jezsuiták által összecsisztított csőcselék s még katonák is. A támadás váratlanul jött, de ki volt számítva, a férfiak a mezőkön dolgoztak, a művelt, tudós, szelíd Szeli József pap fegyvert fogott s vezetésével a bátor székelyzsombori asszonyok – emléküik legyen példa, legyen áldott – kiverték a faluból a támadókat. Ennek ellenére szerveztek itt is 1777-ben katolikus plébániát, építettek templomot, védőszentje Avilai Szent Teréz, az akkori magyar királynő névadó szentje.

Akadott egy-két hittagadó Székelyzsomborban is, de az emlékezet megőrizte, hogy mindegyik szomorú, tragikus véget ért.

A székelyzsomboriak szerencséjére prédikátoraik később is jó pásztorok, az ige hű magyarázóik és a tudomány művelői voltak. A reformkorban a brassói szász születésű Modjer Mihály Traugott készített értékes feljegyzéseket. Az 1870-es években Rozsondai László katalogizálta a régi iratokat, okmányokat. Összefoglalta a következő munkában mindazt, amit a községre s az egyháza vonatkozóan fel tudott kutatni: „A zombori ágostai hitvallású evangélikus egyház Emlékkönyve, a régebbi időktől fogva a legújabb időkig. Elkezdett 1877-ben. Egyházi levéltár kézirat 25.”. E mű tartalmazza a papok névsorát, illetve életrajzát, a nép életének, szokásainak leírását s ami példa nélkül való az egész országban, a jelesebb falunagyok – községi bírók – életének leírását. Méltó volna kiadásra, mert a magyar történeti néprajznak is valóságos kincsébányája.

Székelyzsombori születésű volt és ugyancsak jó emlékezetet hagyott Rigó János, aki az 1928-as Csángó Naptárban Székelyzsombor címmel leírást közölt a faluról.

Sajnos olyan lelkész is akadt éppen korunkban, aki tudatlanságból s gyávaságból 1980-ban a hagyományörző népközösség, az öntudatos presbitérium s a bátor felügyelő

ellenkezése ellenére az egyházi levéltárban biztos helyen őrzött régi könyveket és régi okmányokat kiszolgáltatta a hatalom embereinek. A jogcím az okmányok jobb megőrzése volt. A tatár égette, török hammazta bánatos Erdélyben Báthori Zsigmond, Bethlen Gábor, Rákóczi György stb. idejéből származó fontos okmányokat napjainkig sértetlenül megőrizték ebben a kis faluban, ilyenre nem sok példa van népünk történetében. A lelkész, a felügyelő, a presbitérium s az egész gyülekezet joggal követeli, hogy hozzanak vissza mindent eredeti helyére.

A jelenlegi lelkész a fazekasvarsándi születésű Kunos Lajos azoknak a hitvalló orosházi ősöknek a leszármazottja, akik a dunántúli Zombárról hitük miatt vándoroltak el és népesítették be a török által pusztává tett Orosházát. Idők folyamán evangélikus hitükhöz töretlenül ragaszkodó, szorgalmas, munka szerető rajokat bocsátottak ki s többek között ők alapították az Arad vármegyei Fazekasvarsándot is. Kunos lelkipásztor folytatni akarja a nagy elődök munkáját mint hű pásztor, bátor igehirdető, népnevelő, népművelő és népünk múltjának elszánt kutatója. Joggal lehet remélni, hogy hasznos tanulmányokat fog erről a nagyszerű magyar népről s egykori vezetőiről közrebocsátani.

Utunk első állomása Erdély földjén a templomépítő, reformkori nagy pap Liedemann Márton, az orosz fogságban mártírhalált halt lelkész, Járosi Andor és az egyházfelügyelő jeles erdélyi költő Reményik Sándor szellemiségét sugárzó kolozsvári evangélikus templom volt. Utunk utolsó állomása már a szép Alföldön Arad városa volt. Láttuk – csak kívülről – az 1905-ben neogótikus stílusban épült s Vöröstemplomnak is nevezett szép evangélikus templomot. Papja volt az erdélyi evangélikus püspök Argay György, akinek halotti beszédében az erdélyi római katolikus püspök, a mártíromságot szenvedett Márton Áron állított soha el nem fakuló emléket.

A szívünket, lelkünket melegengető országrésztől az aradi vértanúk emlékoszlopánál búcsúztunk abban a reményben, hogy még sokszor fogunk találkozni testvéreinkkel itthon is, otthon is. Erre biztatott és biztat a Útmutatóban a nov. 5-re, a hazajövetelünk napjára kijelölt ige: „És népemmé fogadlak titeket s Istentekké leszek néktek és megtudjátok, hogy én vagyok a ti Uratok...” 2 Mózses 6,7.

dr. Kicsi Sándor

BEVEZETÉS.....	2
JEGYZETEK.....	58
I. A KERESZTYÉNSÉG NYOMAI ÉS AZ EVANGÉLIKUSOK MEGJELENÉSE BUDAÖRSÖN ÉS KÖRNYÉKÉN.....	3
1. AZ EVANGÉLIKUSOK MEGJELENÉSE BUDAÖRSÖN ÉS KÖRNYÉKÉN.....	3
2. A BUDAÖRSI EVANGÉLIKUSOK A PESTI, A BUDAI ÉS A KELENFÖLDI EVANGÉLIKUS EGYHÁZ KEBELÉBEN.....	5
II. BUDAÖRS ÉS SZÓRVÁNYÁNAK ÉLETE A BUDAFOKI EVANGÉLIKUS EGYHÁZKÖZSÉG KERETÉBEN 1928-TÓL 1945-IG.....	9
3. A BUDAFOKI MISSZIÓI EGYHÁZKÖZSÉG.....	9
4. TEMPLOMÉPÍTÉS A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚ ÁRNYÉKÁBAN.....	9
III. BUDAÖRS ÉS SZÓRVÁNYA AZ ÖNÁLLÓSODÁS FELÉ.....	10
5. VILÁGHÁBORÚS ÖSSZEOMLÁS ÉS A KERESZTÉNY REMÉNYSÉG.....	10
6. AZ EGYHÁZKÖZSÉG A 1948-52-ES ZSINAT IDEJÉN.....	12
7. A GYÜLEKEZETI ÉLET 1952-TŐL.....	13
IV. A BUDAÖRSI EVANGÉLIKUS GYÜLEKEZET.....	17
8. AZ ELSŐ LÉPÉSEK AZ ÖNÁLLÓSODÁS FELÉ.....	17
9. AZ ÖNÁLLÓSODÁS SZÜKSÉGESSÉGE.....	18
10. A BUDAÖRSI EVANGÉLIKUS EGYHÁZKÖZSÉG.....	21
<i>Az önállósult gyülekezet 1998. évi népmozgalmi adatai.....</i>	<i>21</i>
<i>A gyülekezeti lelkészi állás megszervezése és a lelkészválasztás.....</i>	<i>22</i>
<i>Az istentiszteleti hely kérdése.....</i>	<i>22</i>
<i>A lelkészválasztás.....</i>	<i>23</i>
<i>A budaörsi gyülekezet központja és szórványainak földrajzi elhelyezkedése.....</i>	<i>24</i>
<i>A gyülekezeti élet.....</i>	<i>25</i>
<i>Ökumenikus kapcsolatok.....</i>	<i>27</i>
<i>Külföldi kapcsolataink.....</i>	<i>28</i>
<i>A Budaörsi Templomért Alapítvány.....</i>	<i>28</i>
<i>Az Erős Várunk Alapítvány.....</i>	<i>28</i>
<i>A 2000. év népmozgalmi adatai:.....</i>	<i>28</i>
<i>Imádsággal gondolunk a gyülekezet- és templomépítésre.....</i>	<i>29</i>
FÜGGELÉK.....	30
ENDREFFY GÉZA:	
A BUDAÖRSI EVANGÉLIKUS MISSZIÓI GYÜLEKEZETRŐL ÉS ÉPÜLŐ TEMPLOMÁRÓL.....	30
JEGYZŐKÖNYV.....	31
HATÁROZAT.....	32
JEGYZŐKÖNYV.....	36
ÚTBAN AZ ÖNÁLLÓ GYÜLEKEZETI LELKÉSZ MEGVÁLASZTÁSA FELÉ. ÜGYIRAT A PÜSPÖKI HIVATALNAK.....	37
ALAPKÖ OKIRAT.....	39
A BUDAÖRSI EVANGÉLIKUS GYÜLEKEZET SZÓRVÁNY-PROGRAMJA.....	40
PETROVICS PÁL HOSSZÚFALUSI ÉS BUDAFOKI NYUGALMAZOTT LELKÉSZ KOPORSÓJÁNÁL.....	42
A BUDAFOKI EVANGÉLIKUS EGYHÁZKÖZSÉG ELSŐ NEGYEDSZÁZADA.....	44
PROMONTOR.....	48
A SZERETET ERŐSEBB A HALÁLNAÁL.....	51
JEGYZETEK.....	55

¹Jegyzetek

Gondoljunk mindjárt a reformáció hazai kezdetére. Már 1523-ban a budai diétán (országgyűlésen) törvényt hoznak az evangélikusok ellen. Az 53. törvénycikkben: a király „mint katolikus fejedelem minden lutheránust s azok pártfogóit és követőit, mint nyilvános eretnekeket s a szentséges Szűz Mária ellenségeit, halállal (fejvétel) és minden javaik elvesztésével (jóságvesztéssel) büntesse.” (Zsilinszky Mihály (szerk.): A magyarhoni protestáns egyház története. B.pest, Atheneum, 1907. 43. o. Az eredeti szöveg: „Omnes lutheranos et illorum fautores, ac factioni ipsi adhaerentes, tamquam publicos haereticos hostesque sacratissimae virginis Mariae poena capitis et ablatione omnium bonorum suorum Majestas Regia, veluti catholicus princeps, punire dignetur.” (Idézi: Zoványi Jenő: A reformáció Magyarországon 1565-ig. Bp. Genius, 1921. 30. o.) A rákosi országgyűlés 1525-ben még tovább is ment, amikor a 4. tc.-ben megfogalmazta, hogy: „A lutheránusok az országból mind kiirtassanak s bárhol találtnak, nemcsak az egyháziak, hanem a világi személyek által is szabadon elfogattassanak és megégettessenek” (i.m. 44. o.) Az eredeti: „Lutherani omnes de regno extirpantur et ubicunque reperti fuerint, non solum per ecclesiasticos, verum etiam per seculares personas liberi capiantur et comburantur.” (I.m. 54. o. és Szántó Konrád: A katolikus egyház története. Bp. Ecclesia, 1983-87. I-III., II. 95. o. Mindkét törvényről bővebben: Zsilinszky Mihály: A magyar országgyűlések vallásügyi tárgyalásai a reformációtól kezdve. Bp. 1880-97. I-IV.) Az 1526-ot követő országpusztulásnak szinte jelenünkig ható következményei lettek. Az ellenreformáció gyászos évtizede (1671-1681) és a hitvallók egy részének gályarabságba hurcolása sok gyülekezetet elpusztított. A vallásháborúk sora sok szenvedéssel és pusztulással járt. További történelmi katasztrófák felsorolása talán nem szükséges, de a sort a világháborúkat követő ideológiák támadásának („kulturális forradalmak”) megemlítésével zárhatnánk, amelyek nem egyszer létében és fennmaradásában veszélyeztették a Magyarországi Evangélikus Egyházat.

A jelen összefüggésben csak a lélekszám és a gyülekezetek számának alakulását emelem ki. A legújabb korban az ország lakosságának 5%-a volt evangélikus, ami a jelen korra lepadt 4-4,5%-ra (egyes számítások szerint még alacsonyabbra). Az önálló gyülekezetek száma pedig a kétharmadára csökkent.

² Már 1541-ben, csellel, elfoglalta Budát az ellenség és csak 1686-ban sikerült visszavívni. Ezzel Magyarország három részre szakadása véglegessé vált másfél évszázadra. Buda és környéke, beleértve Budaörsöt és térségét is, a középső országrésszel a török birodalom részévé vált.

³ Térkép: „A 13. századi településhálózati kapcsolatok Buda környékén” in Palovics Lajos: A Mészárosok útjától az autópálya-csomópontig és tovább... Biatorbágy – múlt, jelen, jövő. Biatorbágy, 1998. 24. o. (hátsó borítón).

⁴ Egy mérföld kb. 8,75 km.

⁵ Érdekes egybe vetni Budafokkal, ami hasonló feladatot láthatott el, de latin neve (Promontor) azt mutatja, hogy ez a védő öv már Pannóniában is létezett, de akkor még Aquincum körül. Feltételezhető tehát, hogy azon a területen, ahol Budaörsöt is találjuk, korán megjelent a kereszténység.

⁶ A bicskei református gyülekezet megőrizte annak emlékét, hogy Dévai Bíró Mátyás Bicskén és környékén működött, aminek hatása a távolabbi településeket is elérhetett. Őt nevezzük a magyar Luthernek, aki Déván született 1500 körül és Debrecenben halt meg 1545-ben. Budán tanult, 1523-24-ben pedig a krakkói egyetemen. 1529-ben került a wittenbergi egyetemre. Élete későbbi szakaszain ismételt felkereste Krakkót és Wittenberget. 1531-ben Budán kapott állást. Hitelvei miatt bebörtönözték. 1533-ban ismét Budán találjuk, ahol megint bebörtönözték. Életéről részletesen írt Botta István: Dévai Mátyás, a magyar Luther. Bp. 1990.

⁷ A türelmi rendelet (edictum tolerantiae) vagy Pátens, mint nyílt parancs jelent meg, amit a Helytartótanács 1781. október 29-én bocsátott ki. A görög keleti és protestáns egyházaknak jogi keretet biztosított sérelmeik orvoslására és sok visszaélést megszüntetett. Nem biztosított azonban jogi egyenlőséget a katolikus egyházzal, hanem a római katolikus vallást uralkodó vallásnak tekintette és vele szemben a protestáns és görög keleti vallásfelekezetet „tűrt” vallás számba vette. Ezt a viszonyt azonban jogilag szabályozta, ami azt jelentette, hogy több elvont jogukat kegyelemből megadta a megtűrteknek. A Pátens végrehajtása nagy ellenállásba ütközött, mégis három év alatt a protestánsok (evangélikusok és reformátusok) 267 anya- és 748 leányegyháza (egyházközsége, illetve gyülekezete) nyert a türelmi rendelet értelmében „szabad” vallásgyakorlatot. II. József további intézkedéseket léptetett életbe, amik kedvezően hatottak a protestáns egyházakra. Részletesen tárgyalja: Mályusz Elemér: A türelmi rendelet. II. József és a magyar protestantizmus. Bp., 1939. Iratok a türelmi rendelet történetéhez. Bp. 1940.

Előzményei, mint a Leopoldina Explanatio, I. Lipótnak csak 1691-ben kiadott hitlevele, amit több módosítás követett és Erdély bevett négy felekezetének életét és a belügyeket volt hivatott irányítani, vagy a Carolina Resolutio, III. Károly határozata, amit 1731. március 21-én bocsátott ki, mind az ellenreformációt erősítették.